

Jesús Culebras



Castellfollit de la Roca

QUADERNS
de la
REVISTA
de
GIRONA

61 MONOGRAFIES LOCALS

**CASTELLFOLLIT
DE LA ROCA**
Jesús Culebras

101 QUADERNS de la REVISTA de GIRONA

DIPUTACIÓ de GIRONA
CAIXA de GIRONA

Quaderns de la Revista de Girona. Núm. 101

Sèrie: Monografies locals (Núm. 61)

Primera edició en català: Setembre de 2002

Tiratge: 1.100 exemplars

Edició:

Diputació de Girona/Caixa de Girona

Director de la col·lecció:

Joaquim M. Puigvert

Consell assessor:

Gabriel Alcalde, Narcís-Jordi Aragó, Pepa Balsach,
Xavier Besalú, Maria Antònia Canals, Josep M. Cortadellas,
Xavier Cortadellas, Jordi Dalmau, Joan Domènech,
Maria Carme Domènech, Marta Franch, Rosa Maria Gil,
Glòria Granell, Àngel Jiménez, Montserrat Manén,
Jordi Mascarella, Enric Mirambell, Joan Miró, Joan Nogué,
Marina Puig, Josep Pujol, Josep Pujolràs, August Rafanell,
Dolors Reig, Anna Ribas, Josep Maria Rus, Joan Sala,
Narcís Sureda, Xavier Terradas, Montserrat Vayreda,
Eva Vázquez, Anna M. Viader, Antoni Vilà,
Mariàngela Vilallonga, Dani Viveró.

Cartografia:

Salvador Oliva

Maquetació:

Pep Caballé

Redacció administració:

Pujada de Sant Martí, 5. Telèfon 972 18 50 00.

Apartat de Correus 11. 17080 Girona

Infografia i impressió:

Palahí Arts Gràfiques, S.L. Girona

ISBN: 84-95187-42-6

Dipòsit legal: Gi-1.324/02

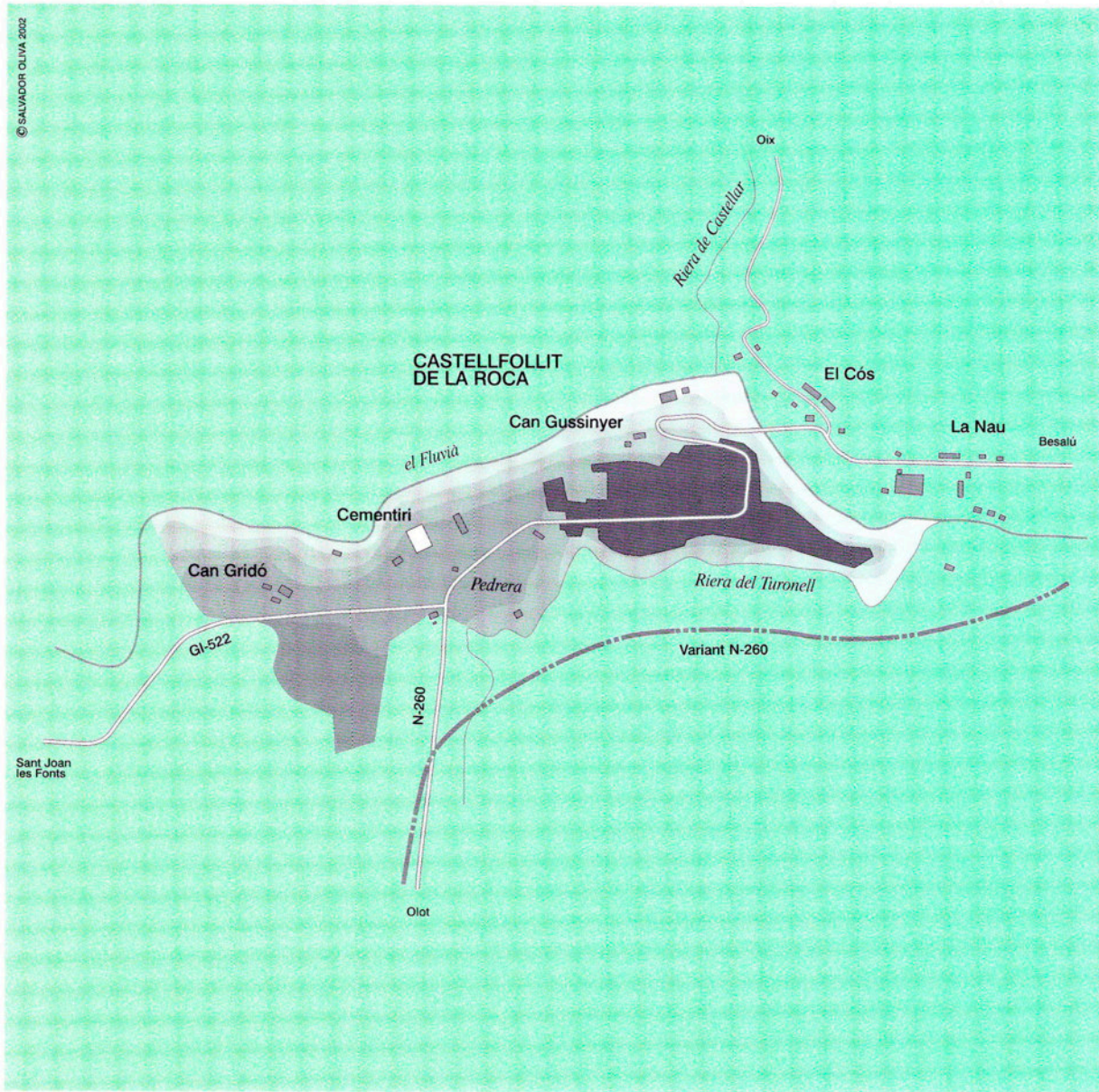
LA NOSTRA PORTADA

Vista de l'espadat de Castellfollit de la Roca.

(Foto: Leandre Vilà).

Índex

Situació	5
Cronologia	6
1. La Prehistòria	8
— La formació geològica	10
2. La romanització	12
3. Evolució toponímica	14
4. La senyoria	16
— La notaria	18
5. Evolució demogràfica	20
6. Esglésies i clergat	22
7. Els terratrèmols	24
8. Els remences	26
9. La fortificació	28
10. Oficis antics	30
11. Guerres amb França	32
12. Vida econòmica en el XVIII	34
13. Malalties, cirurgians i metges	36
14. La guerra del Francès	38
15. La immigració durant el XIX	40
16. Carlins i liberals	42
— Segells i escuts	44
17. L'ensenyament	46
18. Les Dominiques	48
— Les associacions	50
19. La cooperativa	52
20. La República	54
21. La Guerra Civil	56
22. La postguerra	58
23. Ponts i passeres	60
24. La torre del rellotge	62
25. El telèfon	64
26. La pedrera	66
— Les indústries	68
27. L'escultor Miquel Ferrarons	70
28. La poetessa de Castellfollit	72
29. Francesc E. Peiró	74
30. El cinema	76
31. Gegants i capgrossos	78
32. Les festes	80
33. Homenatge a la vellesa	82
34. El futbol	84
35. La piscina i el C.N.C.	86
— Els representants del poble. Eleccions	88
36. El casal dels jubilats	90
37. El futur de la població	92
— Bibliografia, agraïments i procedència de les fotografies	94



Situació

El terme municipal de Castellfollit de la Roca és situat a la comarca de la Garrotxa, a l'interfluvi del riu Fluvià i el Toronell. El terme està inclòs en la seva totalitat al Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa. Limita amb els termes de Montagut de Fluvià i Sant Joan les Fonts.

D'una extensió de 0,68 km quadrats, comprèn el nucli urbà, una petita extensió de bosc i terres de secà. És un dels municipis més petits del país. Es troba a una alçada de 280 m sobre el nivell del mar. La situació geogràfica és com segueix: Longitud 2° 33' respecte al meridià de Greenwich, i latitud 42° 13'.

La carretera local GIV-5221 travessa la població, i enllaça amb la N-260, que va de la frontera a Olot, i la C-26, que va a Sant Joan les Fonts.

La comunitat vegetal més important de la zona és el bosc de ribera, format principalment per pollancre, saüc i d'altres espècies caducifòlies. El 26 de febrer de 1968 va haver-hi la proposta d'annexió de Castellfollit de la Roca, Oix i Montagut per mantenir un secretari comú, més beneficis, etc. Es va desestimar al·legant que hi hauria massa dificultat amb tanta extensió de terreny.

Castellfollit de la Roca forma part de l'Àrea Bàsica de Salut de Sant Joan les Fonts, disposa de dispensari, i l'hospital de referència és el d'Olot. Existeix un itinerari pedestre que permet recórrer amb tota comoditat el terme i la cinglera en aproximadament 45 minuts.

La població disposa de bons equipaments i d'una situació privilegiada. Només es troba a set quilòmetres d'Olot i a prop dels polígons industrials.

La imponent imatge de les cases penjant de l'espadat de 45 metres d'alçada, dels quals 30 són de basalt, ha convertit el poble en un lloc de visita obligat per als turistes que vénen a la comarca.

Cronologia

80.000-36.000 aC Les troballes d'útils pertanyents a l'home de Neandertal al terme de Castellfollit i la seva rodalia daten d'aquest període.

1074 Data del primer document trobat fins ara on apareix el nom de Castellfollit. Fa referència a un pont, i sembla que es tractaria d'un lloc deshabitat i no d'un assentament.

s. XII Es va establir un petit nucli de famílies al redós de l'església i del castell.

1193 En un document datat el 26 d'octubre d'aquest any, s'esmenta per primera vegada la capella del castell de Castellfollit, que estava sota l'advocació de Santa Maria.

1242 Pere de Cervera i la seva muller, Jusiana, vescomtes de Bas, van fundar la notaria a l'altar de Sant Salvador dins l'església de Santa Maria de Castellfollit.

1428 Un gran terratrèmol va afectar la població de Castellfollit i va causar entre 80 i 85 morts.

1462 El dia 8 de març la vila de Castellfollit va caure en mans dels remences.

1640-1795 La vila de Castellfollit va estar involucrada en totes les guerres amb França en tenir una posició estratègica.

1808-1814 Guerra de la Independència. Castellfollit es va convertir en un lloc estratègic per a ambdós bàndols.

1863 Es va afegir el "de la Roca" al topònim Castellfollit.

1874 El dia 13 de març, els carlins, sota el comandament del general Savalls, que dirigia les operacions des de Castellfollit, infligeixen una severa derrota als liberals de Nouvilas.

1890 Van arribar a la població les Dominiques de l'Anunciata.

1894 Castellfollit va disposar d'enllumenat elèctric.

1897 Es va posar en funcionament la Cooperativa de Crèdit i Consum "La Fraternitat".

1907 Va començar el funcionament de la xarxa telefònica que havia d'unir Castellfollit amb alguns pobles de la comarca.

1909 Es va lliurar a l'ús públic el pont que tant havia necessitat la comarca per al pas de mercaderies i matèries primeres per a la indústria.

1916 L'explotació de les pedreres de basalt va originar l'arribada d'un gran nombre de treballadors especialitzats procedents sobretot del País Valencià.

- 1924** Es va inaugurar la torre del rellotge.
- 1939** El dia 8 de febrer van entrar les tropes franquistes a la població.
- 1951** Es van iniciar els actes de celebració de la festa de l'homenatge a la vellesa.
- 1965** El mes de juliol va tenir lloc la inauguració de l'enllumenat del cingle de Castellfollit de la Roca. Posteriorment, l'any 1974, s'hi van instal·lar nous focus.
- 1969** Es va fundar el Club Natació Castellfollit de la Roca.
- 1974** Es va suprimir el destacament de la Guàrdia Civil. Feia més de 35 anys que l'immoble havia estat concedit a aquest cos armat per una sèrie de veïns.
- 1976** El dia 4 de setembre hi va haver una important esllavissada de columnes basàltiques. Els tècnics comarcals van aconsellar l'evacuació d'algunes de les cases del Barri Vell.
- 1977** Comencen les gestions per a la construcció dels pisos de la Caixa de Girona.
- 1980** Inici de la recessió industrial que acabarà amb el tancament de fàbriques de la població.
- 1987** El mes de desembre va tenir lloc la inauguració de la sala de lectura (biblioteca) Ramon Grabolosa, amb més de 3.700 volums i adscrita a la xarxa de biblioteques de la Generalitat.

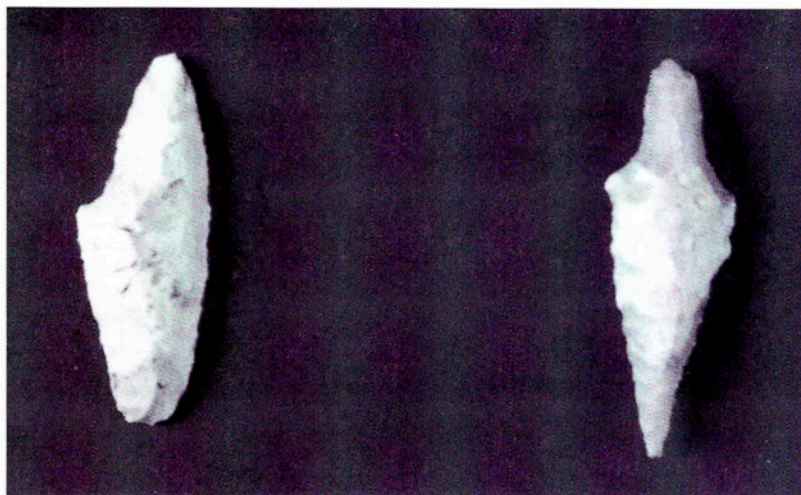


Vista panoràmica de Castellfollit de la Roca l'any 1916. L'exploració del basalt, les esllavissades, la climatologia, les noves construccions, etc. han estat els factors més destacats d'aquest penya-segat.

- 1991** Es va crear el local social per a la gent jubilada, que duu el nom de "Casal Nous Horitzons".
- 1999** Comencen les obres de la futura variant de Castellfollit de la Roca.

LA PREHISTÒRIA

1



*Puntes de fletxa trobades en superfície
a les rodalies del terme
de Castellfollit de la Roca.*

8

La història de l'home a la comarca de la Garrotxa va estar lligada al medi on habitava. El clima, el vulcanisme, les temperatures... van ser factors que van incidir, condicionar i canviar la seva vida. A més a més, la capacitat de l'home per fabricar i utilitzar instruments va permetre que aquest evolucionés i superés les dificultats que se li anaven presentant.

Sabem amb certesa, pels útils trobats, que l'home de Neandertal ja habitava en aquestes contrades.

Els útils més antics trobats fins ara als voltants de Castellfollit de la Roca són els que es van recollir al pla de Begudà, a

Montagut, en el terme municipal d'Olot, Sant Joan les Fonts i la Vall de Bianya.

Es van trobar útils del Paleolític Mitjà, Superior, Epipaleolític i Neolític a tots els llocs esmentats.

La gran majoria d'assentaments descoberts pel que fa a aquesta zona es troben a l'aire lliure, trencant amb el tòpic, que fins ara es tenia, que la gent només vivia en coves. Concretament es troben a les terrasses fluvials perquè era el lloc més idoni, ja que aquells pobladors hi trobaren tot el necessari per a la seva subsistència.

En parlar de la prehistòria a la zona de Castellfollit de la Roca

ens hem de situar als horts d'en Fonoses i els horts d'en Gusiñer, damunt la pedrera Ortiz, on l'estudiós Sr. Ramon Campderrich i Falgueras va recollir en superfície diversos útils. Posteriorment nosaltres en vam recollir més. Hem d'esmentar que des d'èpoques molt reculades el riu Toronell al seu pas per Castellfollit de la Roca era el lloc de penetració i el pas natural per accedir a la vall superior, la vall de Begudà.

L'any 1903, Antoni de Bolòs va trobar entre dues colades basàltiques de l'espadat una

espècie de cavall desapareguda i d'altres fragments de fòssils que donen una vaga idea de la fauna que hi havia per aquests entorns.

Arran dels treballs a la variant de Castellfollit de la Roca, la direcció general del Patrimoni Cultural de la Generalitat va veure la necessitat de dur a terme un control arqueològic per l'existència de jaciments prehistòrics que s'han vist afectats durant la realització de les obres. Aquests treballs van deixar al descobert útils elaborats amb quars, quarsita i sílex. Malauradament, de les restes d'aquests assentaments només en quedarà constància documental i quedaran sepultades sota l'asfalt de l'autovia.



Horts d'en Gusiñer i d'en Fonosas, on es troba un jaciment en superfície del Paleolític Superior.

9



Útils trobats en superfície corresponents al Paleolític Superior.

Els factors més destacats de la formació i modificació d'aquest penya-segat han estat: Les erupcions volcàniques, les accions erosives del riu Fluvià i el seu afluent el Toronell, els elements climàtics (humitats, gelades...), l'acció destructiva de l'home, etc.

El material bàsic que configura els fonaments del poble és el basalt. D'origen volcànic, té un color grisenc, és molt dur i es genera a fondàries d'entre 30 i 50 km.

A la part est, el curs del riu Toronell ha deixat aïllat un petit pujol d'uns 20 m d'altura, anomenat el Castellet. Al cim del Castellet hi havia un conjunt de prismes basàltics com fulles de palmera. Aquests prismes van ser convertits en llambordes a principi del segle XX, coincidint amb l'exploració del basalt.

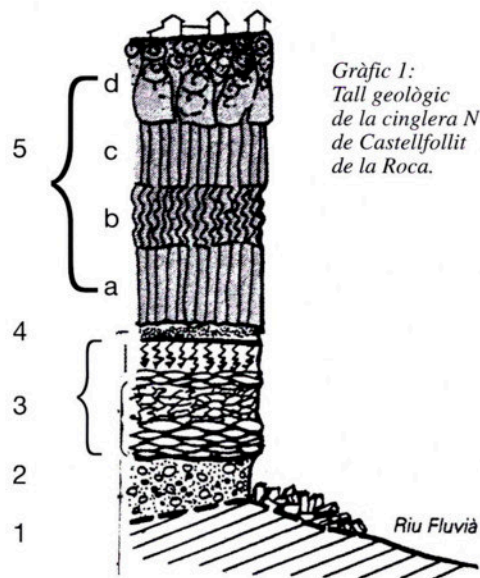
Els estudis geològics de la cinglera han permès dividir-la en cinc nivells diferents. (gràfic 1):

1. La base, formada per roques sedimentàries, capes alternatives de gresos i margues, material que també forma les muntanyes del costat: Mont-ros i el Cos.
2. Terrassa fluvial antiga, al·luvions dipositats pel riu Fluvià abans de les erupcions volcàniques.
3. Laves inferiors, formen una espècie de lloses.
4. Sol fossilitzat damunt les laves inferiors, constitueix la separació de les dues emissions de lava.
5. Laves superiors. En aquest estadi s'observa:
a) Un nivell prismàtic format per columnes regulars, generalment hexagonals.

- b) Un nivell prismàtic irregular, dóna la sensació que les columnes estiguin trencades.
- c) Un altre nivell amb columnes regulars.
- d) Un nivell format per prismes de formes irregulars i més grans.

Observem a través dels vuit blocs-diagrama (gràfic 2) la formació del penya-segat:

1. Vista de l'indret abans de les erupcions. Confluència de la riera de Carreras i el torrent del Toronell amb el riu Fluvià.
2. La primera colada volcànica, originària de Batet, s'hauria escolat cap a ponent, baixant per la vall del Fluvià fins a l'alçada de l'actual Sant Jaume de Llierca.
3. El segon corrent de lava, també procedent de Batet, va baixar per la vall de Begudà, i es



Gràfic 1:
Tall geològic
de la cinglera N
de Castellfollit
de la Roca.

va encallar a l'alçada de l'actual **Castellfollit de la Roca**.

4. Les laves superiors van obstruir el curs del riu Fluvià tancant la vall i van formar un llac de barratge.

5. Mentre que el llac format es va omplir de materials provinents d'erupcions d'altres volcans propers, el Toronell va començar l'erosió retallant la vora de la colada.

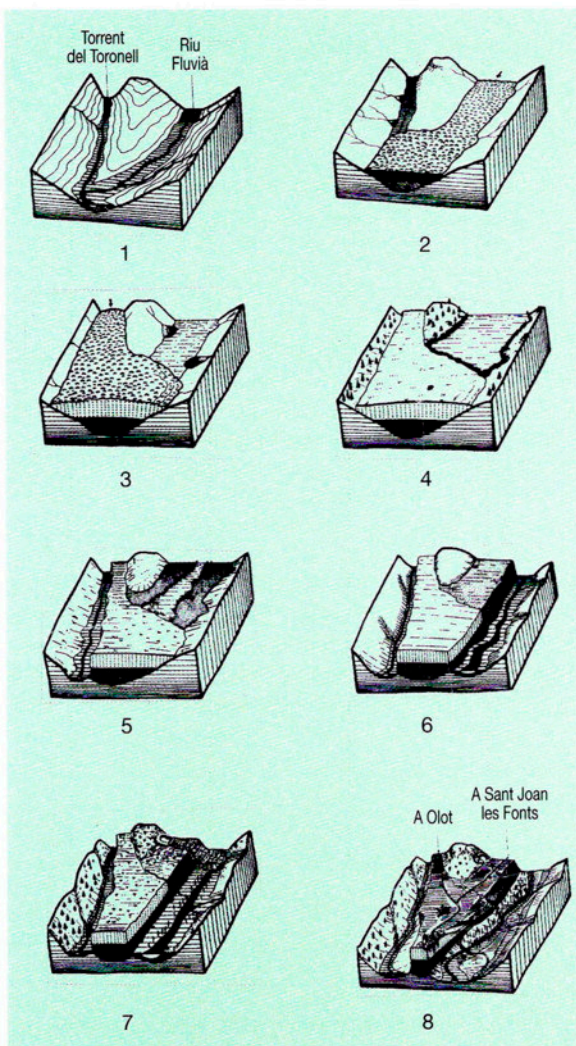
6. El Fluvià va encaixar el llit al costat de la colada i igual que el Toronell va exercir una acció erosiva.

7. Al final de la darrera glaciació, el Fluvià i el Toronell, molt més cabalosos que avui dia, van erosionar la sola de la cinglera, la qual cosa provocà que aquesta reculi lentament.

8. Estat actual de la vall del Fluvià. S'observen les diverses terrasses fluvials.

Al llarg dels segles la roca ha sofert successives alteracions. Les més recents, les esllavissades dels anys 1976 i 1977, van provocar l'ensurt de moltes famílies que viuen prop de la cinglera. També hi hagué l'esllavissada registrada el 20 de novembre de 1995, que va causar desperfectes a la casa núm. 9 del carrer de la Plaça i que va ser atribuïda a les fortes precipitacions. El mes de març de 2001 dues columnes de quatre metres de llargada i d'una tona de pes cadascuna es van desprendre de la part central de la cinglera.

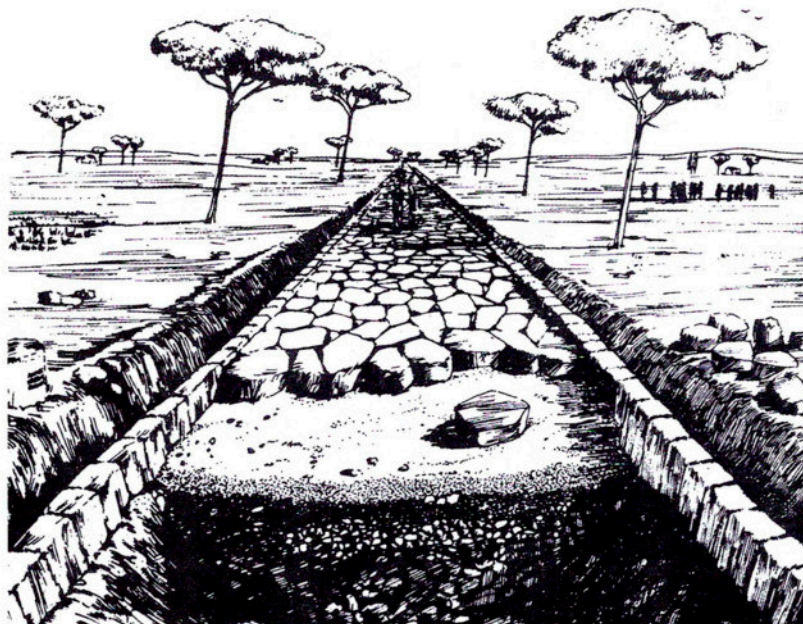
De forma lenta, segons els geòlegs, aquesta proa basàltica s'anirà aprimant cada vegada més durant els segles vinents, i cal no descartar la seva desaparició.



Reconstrucció simplificada de l'evolució del cingle de Castellfollit de la Roca.

LA ROMANITZACIÓ

2



Esquema de la construcció d'una vila romana.

12

L'any 218 (aC) van desembarcar les legions romanes a Empúries. Aquest esdeveniment transformà la manera de viure d'aquelles primitives tribus de l'interior.

Una nova llengua –el llatí–, la construcció de ponts, la utilització de l'arada per al conreu dels camps, els canals per portar aigua als pobles, les vies de comunicació... són alguns dels exponentes del pas d'aquesta civilització.

Les actuals excavacions de la variant de Castellfollit de la Roca van deixar al descobert algunes de les restes de l'antiga calçada romana. Aquesta calçada romana comunicava la vall superior i la vall inferior. Era el camí natural que

en termes tècnics s'anomena *actus*, és a dir, una carretera de segon ordre. En un determinat moment s'ajuntava a la via principal –la Via Augusta–, aquella que anava directament de Roma fins a Cadis.

El camí romà de Castellfollit de la Roca, seguint la direcció oest-est, provenia de Sant Joan les Fonts i sortia a la cruïlla de les Fonoses. De les Fonoses i decantant-se cap al Toronell, arribava a la Plaça de Sant Roc, i seguia pel carrer Nou fins el carrer del Fortí. Del carrer del Fortí, el camí arribava a la Plaça Major. Seguia avall pel carrer Vell, fins a l'antiga església, avui convertida en un centre d'exposicions i actuacions artístiques. Davant mateix de l'esmentada església, el camí

girava sobtadament i començava una baixada brusca fins al fons de la vall.

Tenint present el costum romà de fer torres de vigilància o de defensa en el curs d'aquestes vies, i per l'estructura natural de l'espadat de Castellfollit de la Roca, hi ha la possibilitat que fos un enclavament important en aquest període.

Era una calçada estreta, el característic camí suficient per al pas d'un carro.

Per travessar el Fluvià, anomenat pels romans

Clodianum, del nom gentilici *Clodius*, i la riera del Toronell, que neix a Begudà i mor sota Castellfolit, van utilitzar un pont de fusta o un gual, característica construcció ideada per aquells enginyosos constructors. Ho fa pensar el fet que no s'hagi trobat cap resta de pont en el terme.

Restes de la calçada romana propera al terme de Castellfolit de la Roca que comunicava les valls superiors amb les inferiors.

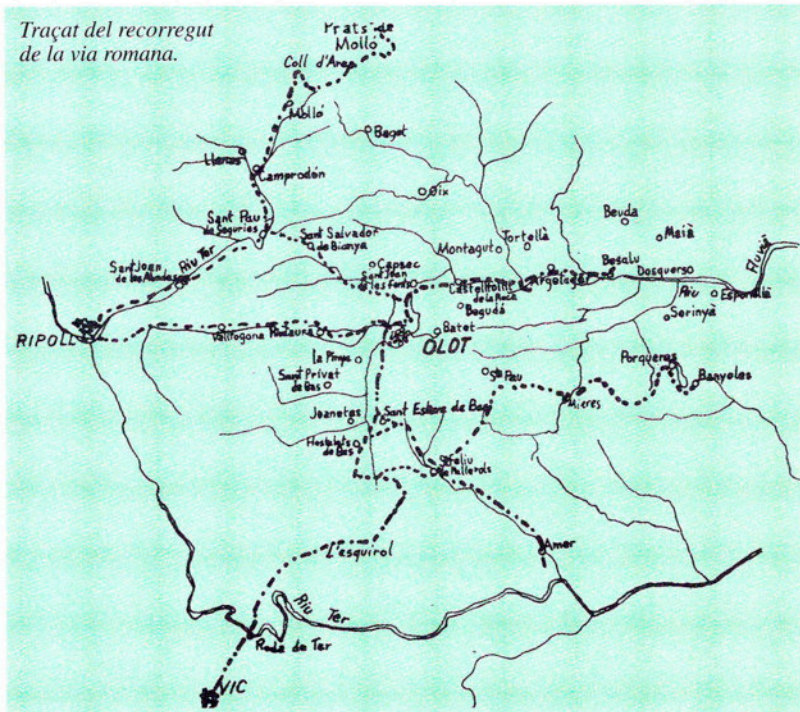


La utilitat de la calçada romana al seu pas per Castellfolit de la Roca era molt diversa. Servia com a pas de les tropes, per al transport de matèries primeres

des d'Empúries a la Cerdanya i viceversa: cereals, sal, carn salada destinada al sosteniment

de les legions romanes, vi, oli, etc. També era el pas per arribar als llocs miners propers: les mines de Ferreres a Rocabrana, on s'havia trobat galena, i les de Can Manera (Bassegoda), on s'extreia estany, ferro, galena i coure.

Traçat del recorregut de la via romana.



Els romans van veure clar que per governar totes les terres conquerides calien bones comunicacions amb l'interior del país per arribar fàcilment a tots els indrets.

Les troballes de les restes de l'antiga calçada prop del terme ens mostren el tarannà d'aquella civilització, caracteritzat pel perfeccionisme, la tenacitat i el sentit pràctic. Una obra comparable a la que es podria fer avui amb tècniques molt més avançades.

No és gens estrany que la majoria de les actuals carreteres segueixin el recorregut de les antigues vies romanes.

EVOLUCIÓ TOPONÍMICA

3



Entrada de la població. Castellfollit de la Roca nevada, amb el símbol que acompanyava el rètol de l'entrada de la població . Any 1956.

14

Durant molt de temps es va creure que un “Castrum fractus” que s’esmenta en documents del segle XI feia referència a Castellfollit, per la qual cosa autors com ara Francesc Monsalvatje i Francesc Caula creien que el topònim significava “Castell trencat o separat”. El nom, però, en realitat no corresponia a la vila garrotxina, sinó a Sant Julià de Ramis. Recentment l'historiador Jordi Bolòs ha apuntat la possibilitat que el nom “Riba Frecta”, que apareix en un sol document de l'any 957, faci referència a l'indret de Castellfollit.

Al nostre entendre el nom original és Castellfollit o Castellfollit de Bas, per la seva

situació en un dels extrems del vescomtat de Bas.

Les primeres referències conegudes daten de la segona meitat del segle XI, i sembla que descriuen un lloc deshabitat, no un assentament: pont de Castellfollit (1074), “in Kastrofullit” (1096), “ipsa rupem de Castrofullit” (1110).

L'aparició del nom molt abans no s'hi edificà una fortificació a finals del segle XII evidència que “castell” és una referència a l'espadat que domina la confluència del Toronell amb el Fluvià, de la mateixa manera que el petit turó proper s'anomena “El Castellet”.

El qualificatiu que acompanya el nom, “follit” (fulla) , segons la

interpretació del gran filòleg Joan Corominas, li donaria el significat de “castell del fullatge”, tot fent referència a l'aspecte de plecs de fulla que adopta l'espadat rocós. L'etimologia proposada per a “follit” té un ferm suport en l'existència de dos exemples més de la utilització de derivats de “folia” en topònims comarcals: el mas Llongafollia, a Sant Feliu de Pallerols, i el mas Montfullat de les Planes d'Hostoles.

Un fet curiós va passar l'any 1965 quan als rètols de la

població hi va figurar el nom "Castellfollit". L'escriptor olotí Sr. Moli va escriure al setmanari *Arriba España* demanant a les autoritats de la població i al poble que defensés l'escriptura correcta del topònim. Al mes següent l'alcalde ja havia obtingut la resposta d'Obres Públiques per canviar el nom.

Un gran nombre de partides baptismals dels llibres parroquials que daten del segle XVIII i que es conserven a l'arxiu parroquial porten el nom de "Castellfollit del Boix". Davant

El topònim Castellfollit va anar alternant segons l'època la "o" i la "u" fins l'any 1980 que es fixar el nom actual Castellfollit de la Roca.



les nombroses confusions amb altres topònims amb el mateix nom, Castellfollit del Boix i Castellfollit de Riubregós, va quedar resolt el conflicte l'any 1863 quan es va decidir afegir al mot Castellfollit el "de la Roca". La Secció d'Estadística va enviar una carta a l'Ajuntament en la qual es demanaven explicacions perquè "... *el determinativo se ha visto por primera vez en el sello moderno de esta alcaldía en la hoja*

firmada en este pueblo por un Inspector de Estadística y según se ve lo dicho, también aparece escrito dicha forma en el rótulo que hay en la entrada de su pueblo..."

El topònim Castellfollit en dur una vocal neutra va anar alternant segons l'època la "o" i la "u". L'any 1979 es van fer les primeres passes per fixar el nom actual, que van culminar el juny de 1980.

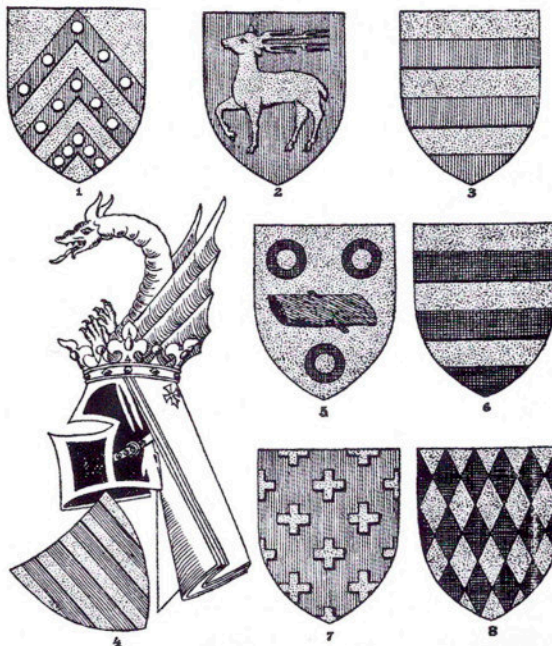
Vista parcial de Castellfollit des de la perspectiva menys coneguda.



Rètol indicatiu de la bona acollida que de ben segur dispensarà la població a tots els visitants.

LA SENYORIA

4



Escuts heràldics de les nobles famílies que posseïren el senyoriu de Castellfollit.

16

Des de l'antigor Castellfollit va pertànyer als comtes de Besalú i després va passar als comtes de Barcelona, per la mort sense fills de l'últim comte titular de Besalú (any 1111). L'any 1193 trobem que el castell de Castellfollit estava en poder dels vescomtes de Bas, Ponç de Cervera i Marquesa. Aquest mateix any van cedir a Ramon de Colltort la vila i la batllia de Castellfollit, la defensa del castell i els delmes de tots els molins del terme.

L'any 1278 Na Sibíl·lia, vescomtessa de Bas i d'Empúries, va reconèixer tenir en nom del monarca la vila de Castellfollit, a més de poder-hi celebrar mercat cada dissabte. L'any 1280 la vila va passar a

mans del rei Pere el Gran i aquest, l'any 1285, va fer concessió en feu de la vila a la persona de Ponç Hug IV d'Empúries, fill de Na Sibíl·lia. L'any 1291 va passar al seu germà Huguet d'Empúries, que va morir sense descendència.

El rei Jaume II l'any 1315 va fer la restitució del vescomtat de Bas a la casa d'Empúries, cedint al comte Malgaulí el vescomtat, Castellfollit i Montagut. Malgaulí, l'any 1321, va vendre a Dalmau de Palol el domini útil dels castells de Montrós, Montagut, Castellvell i Castellfollit. De Dalmau de Palol va passar el castell de Castellfollit l'any 1335, per venda, a Dalmau i Guillem de la Miana, pare i fill, senyor de la

Miana. El dia 21 d'agost de l'any 1339, el rei Pere el Cerimoniós va incorporar a la Corona els castells de Castellfollit, Montrós i Montagut. El rei va unir en una sola batllia els tres castells. Llur representant residia a Castellfollit.

L'any 1382, Jaume de Far era el procurador reial de Castellfollit i el seu terme i set anys més tard ho va ser Gabriel de Far. L'any 1397 el rei Martí l'Humà, per agrair els serveis d'Hug de Santa Pau, va manar redimir a favor d'ell, de mans de Gabriel de Far, dita baronia.

L'arbre genealògic dels barons de Castellfollit, des que Martí l'Humà en va fer donació als Santa Pau, és el que segueix:

Hug-Ademar II de Santa Pau (mort el 1398), baró de Santa Pau, 1r baró de Castellfollit de Bas. Va morir sense fills i va succeir-lo el seu germà.

Galceran-Ademar, 2n baró de Castellfollit. Es va casar, en primeres núpcies, amb Violant Roïç, de Liori. Van tenir un fill: Hug-Ademar III, 3r baró de Castellfollit. Va perdre, per sentència, la baronia de Santa Pau, el 1445. Es va casar, el 1341, amb Damieta de Centelles i va tenir una filla: Beatriu, 4a baronessa de Castellfollit. Es va casar, el 1460, amb Bernat – Guerau de Cruïlles. Va morir el 1461.

El seu fill, Hug I de Cruïlles, 5è baró de Castellfollit, va ser investit el 1480. Un germà d'aquest, Guerau Joan o (Joan – Guerau), seria el 6è baró de Castellfollit. Va testar el 1506 i es va casar el 1509, en segones noces, amb Joana – Antiga-Magdalena- Anna de Barutell. El seu fill, Galceran I (o Galceran-Miquel) 7è baró de Castellfollit, testaria el 1566 i es va casar, el 1555, per primera vegada, amb Lluïsa de Cabrera, de la qual tindria Guerau o Guerau – Galceran, 8è baró de Castellfollit (investit el 1600), senyor de Montagut, Begudà, Castellar, Sant Joan les Fonts i lloc de Cabirola. Des de 1599, fou 1r comte de Montagut. Testà el 1605 i va morir abans del 1614. Amb una cosina segona del seu

pare, Maria Àngela de Cruïlles, va tenir un fill bastard: Hug II (mort el 1625), 2n comte de Montagut, 9è baró de Castellfollit. Es va casar, per segona vegada, el 1624, amb Isabel de Vilaseca-Guinart.

Jerònima de Lull i de Cabrera, àlies Folch de Cardona (1633-1643), desena baronessa de Castellfollit i tercera comtessa de Montagut. Casà amb Josep Folch de Cardona, Rocaberti i Segurioles. Morí sense fills, fent hereu Galceran II, 11è baró de Castellfollit, 4t comte de Montagut. Es va casar, el 1647, amb Rafaela de Margarit, germana del tercer marquès d'Aguilar. Va fer hereva, per manca de descendència, la seva neboda, Rafaela de Negrell i de Bas, la qual prengué el nom de Cruïlles i de Santa Pau (1655-1729), 12a baronessa de

Castellfollit (investida el 1701). S'intitulà comtessa de Montagut i es va casar, el 1675, amb el tercer marquès d'Aguilar, Joan de Margarit i de Biure, àlies Cruïlles i de Santa Pau (des de 1701). Va fer hereva la seva filla Joana Hipòlita Rosa de Cruïlles, de Santa Pau, Biure i baronia de Mosset i d'altres llocs, 13a baronessa de Castellfollit. Es va casar amb Pere Ignasi de Geneviève i de Bon. Va fer hereu el seu fill Melcior Lluís Xavier Geneviève de Bon, de Margarit, de Biure, de Cruïlles i de Santa Pau, marquès d'Aguilar i comte de Montagut, 14è baró de Castellfollit, últim senyor jurisdiccional de Castellfollit i de Montagut per haver estat incorporats a la nació, segons decret de les Corts de Cadis de 6 d'agost de 1811, els drets que tenien els antics senyorius jurisdiccionals.

Espadat de Castellfollit. El rei Pere el Cerimoniós, l'any 1339, va reunir en una sola batllia els castells de Castellfollit, Montrós i Montagut. Llur representant residia a Castellfollit.



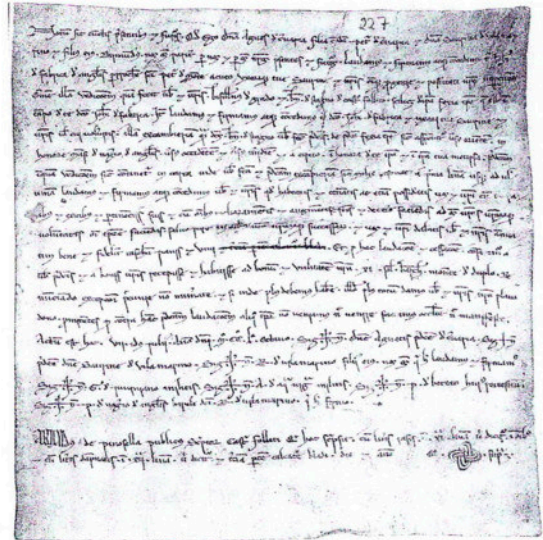
LA NOTARIA

Abans d'explicar la notaria de Castellfolliot hem de dir que en un primer moment les persones encarregades de la confecció dels documents van ser membres de l'estament eclesiàstic (clergues o preveres), perquè eren els únics que en aquell temps sabien llegir i escriure. Aquests en principi s'intitulaven escrivans i més endavant notaris. La funció que complien era el redactat dels documents i, un cop acabats, donaven fe del seu contingut. Més endavant van accedir a aquesta feina persones titulades que no pertanyien a l'estament eclesiàstic.

La notaria de Castellfolliot va ser fundada per Pere de Cervera i Jusiana, vescomtes de Bas, el dia 11 de febrer de 1242, a l'altar de Sant Salvador, dins l'església de Santa Maria de Castellfolliot. La creació de l'abans esmentat benefici la varen portar a terme els vescomtes i van cedir tots els seus drets que fessin referència a la redacció d'escriptures públiques i privades dins dels límits



Casa on es trobava la notaria de Castellfolliot de la Roca.



Pergamí on apareix la signatura d'Arnau de Pinósella (1258).

del districte del castell, és a dir, les parròquies de Sant Joan les Fonts, Santa Eulàlia de Begudà, Santa Maria de Castellar i Sant Pere de Montgut.

El capellà obtentor del benefici podia disposar de la totalitat dels ingressos generats per la seva feina com a escrivà o la que fessin altres en nom seu. La primera referència coneguda d'un escrivà a Castellfolliot és a 6 calendes de febrer de 1253 quan Bernat de Jovells va redactar un document de Jusiana, vídua de Pere de Cervera.

Un document de 1760 ens diu que la notaria estava situada al carrer de Baix i limitava amb la casa d'en Ferrusola.

Abans de fer el llistat dels notaris i escrivans volem aclarir que les dates corresponen als documents que hem consultat en diferents arxius, i que podrien variar amb l'aparició d'algun nou document.

Llistat dels notaris i escrivans

Bernat de Jovells (1235)
Arnau de Pinosella (1258-1288)
Pere de Masó (1265)
Guillem Sunyer de Monells (1287)
Guillem de la Figuera de Socarrats (1287)
Pere de Vivers (1308-1314)
Ramon de Serra (1314)
Ramon de Quer (1315-1346)
Ramon de Faja (1330-1333)
Francesc Pujol (1345-1346)
Pere de Fonoses 1r (1315-1316)
Bertran de Masó (1316-1321)
Pere de Fonoses 2n (1328-1346)
Bertran de Serra (1338-1409)
Bernat de Serra (1338-1354)
Pere de Fonoses 3r (1355)
Pere de Serra 1r (1349-1380)
Pere de Toralles (1382-1393)
Pere de Serra 2n (1386-1393)
Ramon de Coll (1390-1400)
Jaume Rafel (1387)
Andreu Maulo (1412-1414)
Pere Sagual (1412-1423)
Pere Molera (1416-1420)
Guillem Anglada (1423-1429)
Mateu Oliver (1425)
Arnau Pujol (1428-1429)
Arnau de Cervera (1432-1435)
Esteve Dalmau (1432)
Pere Piquer (1434-1435)
Jaume Rafael (1447-1453)
Miquel Rigols (1447-1453)
Joan de Longafulla (1449-1477)
Guillem Rafael (1457-1460)
Pere Maruny (1460)
Nicolau Cortada (1469)
Pere Espinalt (1469-1502)
Narcís Verneda (1478-1502)
Pere Albert (1484)
Pere Oliver (1480-1490)
Miquel de Bellsolà (1502)
Gaspar Ombert (1503)
Joan Rafael Elle (1503-1529)

Bartomeu Abrit (1506-1511)
Joan Clos (1519-1562)
Joan Berengari (1518-1522)
Sebastià Batlle (1533-1540)
Bartomeu Comalats (1533-1537)
Bernat Ros (1536-1567)
Galceran de Cruïlles (1526-1561)
Pere Teixidor (1526-1561)
Llorenç Carreras (1550-1560)
Bernat Toralles (1543-1546)
Francesc Alveró Elle (1549)
Miquel Bassols (1561-1567)
Sebastià Casassús (1570-1578)
Joan Bassols (1571-1572)
Rafael Vila (1579-1580)
Pere Ferrusola (1570-1587)
Vicenç Ferrosola (1578-1648)
Bartomeu Maria (1592-1593)
Joan Serra (1597-1618)
Llorenç Juanyas (1598-1618)
Jeroni Bassols (1614-1618)
Dalmau Gou (1632-1633)
Jaume Royas Soler (1649-1650)
Antoni Joan Compte (1650)
Miquel Sala (1654)
Jacint Salers (1654)
Andreu Raurell (1655)
Gaspar Clapera (1622-1666)
Gaspar Desprat i de Savasona (1666-1685)
Cosme Miquel Gasull (1666-1711)
Joan Compte i Francolí (1675-1677)
Joan Ferrusola (1678-1711)
Joan Gasull (1711-1723)
Jeroni Vernes (1720-1738)
Salvador Joals (1731)
Francesc Verdaguer (1734)
Francesc Domingo (1725-1737)
Joan Rafel Vergés i Brugats (1744-1758)
Francesc Bonafont i Manyac (1758-1794)
Antoni Castellar i Caimó (1769-1772)
Bonaventura Aloy i Llach (1759-1769)
Francesc Bonafont (1790-1800)
Baldiri de Morales i Clapera (1800-1804)

L'EVOLUCIÓ DEMOGRÀFICA

5



De l'any 1947 a l'any 1954 la població va haver de conviure amb un destacament de l'exèrcit. Any 1947

20

Les dades més reculades que tenim notícia sobre la població de Castellfollit de la Roca daten de l'any 1400, la població comptava amb 42 focs. El fogatge era una imposició fiscal que tenia per finalitat recaptar fons per fer front a les necessitats de la corona. Normalment l'equivalència de cada foc corresponia a 4,5 membres per família.

Un pergami de l'any 1348 servat a l'arxiu parroquial de Sant Esteve d'Olot ens informa d'una gran mortaldat a causa de la Pesta Negra, que va reduir considerablement el nombre d'habitants de Castellfollit de la Roca.

L'any 1420 hi havia 55 focs, el 1497 comptava amb 46 focs i el 1553 hi havia 30 focs. En aquesta pèrdua d'habitants va tenir una gran influència la guerra entre Joan II i la Generalitat, i els terratrèmols.

La població es va mantenir estancada fins el segle XVIII. En aquest segle es va passar dels 84 habitants el 1718 als 186 el 1787. Malgrat el gran nombre d'albats registrats en els llibres parroquials durant aquest segle (25-30 albats per any); el creixement econòmic, el major nombre de naixements, la pau més duradora... van ser elements que van contribuir a l'augment del nombre d'habitants. El creixement no va aturar-se, sinó que

augmentà, sobretot a mitjan segle XIX amb l'arribada de 21 carrabiners amb llurs respectives famílies.

A principi del segle XX es va registrar un altre augment considerable a conseqüència de l'arribada de treballadors especialitzats per treballar a la pedrera (1910-1916); la població va superar els 1.200 habitants. Aquest creixement va sofrir petites fluctuacions fins el 1940. Les

conseqüències de la guerra civil (baixes al front, empresonaments, l'exili...) van deixar la població amb només 997 habitants.

Des de l'any 1947 al 1954 la població va haver de conviure amb un destacament de l'exèrcit de 159 soldats. La bonança econòmica dels anys 70 serà una altra causa d'un gradual augment de la població. Tot i això, la capital de la comarca va començar a rebre famílies joves de la població, famílies que tenien com a objectius millorar les seves condicions de treball, habitatge, activitats culturals, lleure, etc. Castellfollit de la Roca tenia exactament la mateixa població l'any 1975 que l'any 1910.

A partir dels anys 80, Castellfollit de la Roca va sofrir una important recessió en el nombre d'habitants. El descens de la natalitat, la marxa del jovent, la manca d'habitatges i sobretot la crisi industrial que va ocasionar el tancament de les principals indústries de la vila van fer baixar el nombre d'habitants fins a 973 l'any 1999.

L'any 2001 aquesta davallada va quedar aturada amb l'arribada d'immigrants indis, colombians i sobretot gambians. Facilitar la integració d'aquests nous col·lectius d'immigrants serà un dels objectius principals que haurà de fixar-se el consistori, les entitats i en definitiva tota la població.

L'evolució de la població de la vila de Castellfollit de la Roca

FOGATGES

1400	42 focs
1420	55 focs
1497	46 focs
1553	30 focs

CENSOS DE POBLACIÓ:

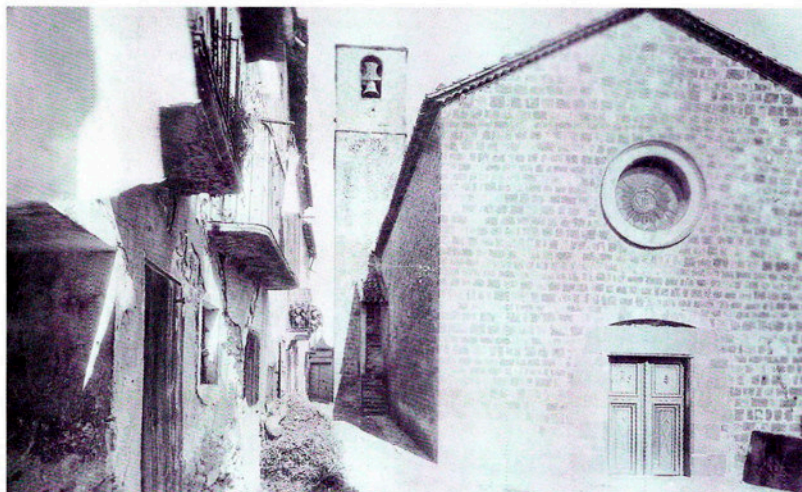
1718	84 hab.
1787	186 hab.
1790	220 hab.
1857	570 hab.
1890	944 hab.
1900	983 hab.
1910	1.202 hab.
1920	1.154 hab.
1930	1.111 hab.
1940	997 hab.
1950	1.215 hab.
1960	1.150 hab.
1970	1.175 hab.
1979	1.213 hab.
1990	1.033 hab.
1999	986 hab.
2001	1.003 hab.



Censos electorals que es guarden a l'arxiu municipal de la població.

LES ESSLÉSIES I EL CLERGAT

6



*Vista de l'església abans de la seva
destrucció l'any 1936.*

22

El primer document on s'esmenta la capella del castell de Castellfollit data del 26 d'octubre de 1193, quan Ponç de Cervera, la seva esposa Marquesa i el seu fill Pere, lloctinents del vescomtat de Bas, van cedir a perpetuïtat la batllia i castell de la vila a Ramon de Colltort. La capella, en principi, estava sota l'advocació de Santa Maria.

L'any 1255 aquesta capella va prendre el nom de Salvador, i el 1344 tenia cementiri propi. Els homes de Castellfollit l'any 1344 van demanar formar parròquia pròpia. Es va anomenar rector l'any 1348. El 1352 s'estableix una concòrdia entre els veïns de Castellfollit i la clerecia de Montagut. L'any 1479 al domer

de Cabirol de Montagut se li imposà l'obligació de residir a Castellfollit i, finalment, l'any 1608 es va traslladar la doma de Cabirol de Montagut a Castellfollit.

Amb els terratrèmols de 1428 va quedar destruïda l'església. Reconstruïda altra vegada, els francesos l'any 1657 i 1658 hi van fer grans destrosses. Es van tornar a fer obres l'any 1698.

Al llarg dels segles s'hi van crear una sèrie de beneficis; és a dir, una persona determinada deixava un conjunt de béns destinats al manteniment del culte i de la persona que estava al seu servei.

El primer benefici que trobem és el de Sant Salvador, que va ser

fundat pels vescomtes de Bas, Pere de Cervera i Jusiana, a l'altar major de Santa Maria de la capella i després església amb data 2 de febrer de 1242.

El segon benefici que trobem citat, l'any 1340, és el de Sant Joan Baptista.

El tercer benefici va ser el del Cos de Crist i Santa Anna, fundat per Bartomeu Feló a les primeries del segle XIV.

El quart benefici va ser el de Santa Bàrbara i Santa Magdalena, fundat per Bertran de Serra, prevere, obtentor del

benefici de Sant Salvador i notari públic de la vila, datat el 12-12-1409.

Troblem citats l'any 1691 els següents altars: el principal dedicat a Sant Salvador, el del Cos de Crist, l'altar de Nostra Senyora de la Pietat, el de Sant Joan Evangelista, el de Sant Eloi i el de Nostra Senyora del Roser.

L'any 1912 es va col·locar una gran campana que va ser pagada pels fabricants, propietaris i el poble. Van ser padrins Joan Gussinyer i Joan Agustí i les seves respectives



Interior de l'església nova. Visita pastoral. Any 1957.

esposes. Li van posar el nom d'Emília, Dolors i Agustina.

L'església va ser cremada l'any 1936. La valoració del material cremat va ser de 160.200 pessetes. De l'any 1939 a l'any 1944, Castellfolit de la Roca no va disposar d'església. Aleshores es va celebrar la missa a "Ca les Hermanes", i després on és situada la botiga de Can Matilló. L'adquisició l'any 1940 d'un terreny de 1267 metres quadrats i l'aportació econòmica de moltes famílies va fer possible la creació de l'església nova, acabada el desembre de l'any 1944.

El traspàs de l'església vella i del cementiri es va fer l'any 1966. El dos de setembre de 1966 va acabar el trasllat dels nínxols del cementiri vell a l'actual.

També trobem a la població la capella de Nostra Sra. del Roser. Va ser construïda a la part alta del carrer Nou, però no sabem en quina data. Limitava amb la roca del Toronell a migdia, a solixent en honor de Miquel Camps i a ponent en honor de Vicenç Capdevila, mestre de cases i part amb pertinències del mas Berangarí. La seva llargada era de 8 cames i 2 pams i l'amplada de 4 cames i un pam. Davant la porta tenia un cobert i s'hi van celebrar aplecs. Era feta de pedra picada i calç. La coberta tenia volta, tres naus amb les seves arcades i el cor. Va ser

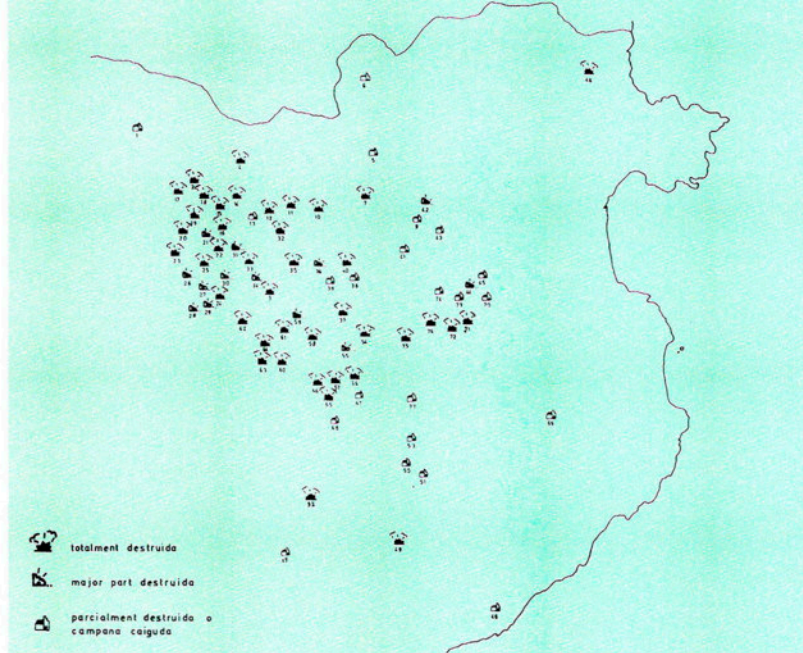
El clergat de la vila (1900-2001)

Joan Baptista Canadell (1900-1901)
Carles Serra (1901)
Ramon Costa (1901-1902)
Emèrio Torró (1902-1904)
Lluís Besalú (1904-1907)
Joan Vilarrasa (1905-1910)
Pere Estela (1910-1911)
Francesc Isern (1911-1952)
Josep Musquera (1913)
Narcís Roca (1913)
Antoni Cunill (1914)
Josep Genís (1914)
Jaume Teixidor (1919-1920)
Benet Font (1922)
Francesc Serra (1922)
Joan Guix (1922-1924)
Llorenç Castanyer (1924-1925)
Josep Grabulosa (1925)
Josep M. Bas (1927)
Lluís Gelpí (1928-1930)
Josep Casassa (1930-1935)
Francesc Quintanas (1935)
Martirià Torras (1943-1946)
Francesc Guillamet (1946-1971)
Joan Tura (1971-1978)
Rossend Roca (1979)
Josep Vila (1987-2001)

enderrocada entre els anys 1657-1658 per reforçar les muralles contra els atacs dels exèrcits francesos. L'ordre la va donar el governador de la Plaça de Castellfolit, Güerard Diemlesch.

ELS TERRATRÈMOLS

7



24

Durant el segle XV, bona part de la Garrotxa va sofrir les conseqüències de nombrosos moviments sísmics. Va haver-hi manifestacions sísmiques l'any 1427 i sobretot l'any 1428, concretament el dia dos de febrer, dia de la Candelera, que van afectar molt negativament la població de Castellfollit de la Roca.

Hi ha constància documental de l'any 1427 que diu el següent: *"En lo dit any a 15 de maig feu un gran terratremol que enderrocà en dit Bisbat Olot, Castellfollit, Ridaura, Santa Pau, lo Mellol e altres cases honrades..."*

Però el que més dany va causar va ser el del dia 2 de febrer de 1428, *"...se sentí un tremolor de*

terra de molta violència, durant el temps de resar dos Parenostres, fugint tots els habitants de la vila al camp..."

A Castellfollit de la Roca, aquest terratrèmol va provocar una veritable catàstrofe, tant en la vida econòmica com en la pèrdua de vides humanes.

El poble, segons diversos documents, s'aproximava als 60 focs, unes 60 famílies. Comptant que cada família es componia d'una mitjana de cinc membres, dóna una població de 300 habitants, dels quals van morir vuitanta o vuitanta-cinc, és a dir, més del 25 %.

L'església parroquial tampoc no es va escapar dels efectes del

terratremol. I així una visita l'any 1432 del bisbe Joan de Casanova va adonar-se que l'església, a causa dels terratrèmols, havia quedat totalment destruïda i aconsellava la construcció provisional d'una barraca i d'uns altars per celebrar-hi el culte religiós.

Un altre dels documents que confirma els efectes dels terratrèmols és el que a continuació transcrivim textualment: *"Acte de venda perpetuament feta y firmada per Catherina muller de Francisco Grau, sabater de la vila de Castell*

Estat de les esglésies del Bisbat de Girona després dels terratrèmols del segle XV, segons les visites pastorals.

follit a favor de Joan Ferrussola de la parroquia de Sant Pere de Montagut d'un pati o sol de terra en lo qual hi solian esser casas vuy dirruïdas per causa del terremotos cituat dins la vila de Castell follit y en lo carrer major qual affronta, a Mitgdie y Ponent en camins publichs, y a Tremontana en un pati de las casas dels hereus de la Sra. Constanca muller del venerable Ramon Soler, Donzell per preu de vuytanta y dos sous y sis diners barcelonesos de tern, salvan lo Domini Directe per lo Sr. Del Castel de Castell follit, y se salvan que age de fer, y prestar tots anys de cens per la festa de Nadal a Pere Canadell de Sant Joan las Fonts, y a sos successors mitja gallina. Consta en poder de Arnau Pujol Notari publich de Castell follit als 4 Mars 1430”.

També és un testimoni l'esfondrament del mas d'Aiguanegra del terme de Sant



Damunt les pedres derruïdes pels terratrèmols es va anar formant el nou nucli de població.

Els terratrèmols segons una font d'època

“En aquells dies, dijous, 14 de maig de 1427, cridaren la gent, es van sobresaltar els regnes (Sal 46,7), es van commoure les muntanyes (Is 5,25), va esclatar una imponent tempesta i va tenir lloc un gran tremolor de terra que com aquesta no hi havia hagut mai ni hi haurà altra després, va ser tanta la magnitud que varen quedar destruïdes les pastures de la planura (Jer 9,9) i es va destruir, Olot, Castellfollit, Santa Pau, Mallol, Sant Esteve, *Salvatge*, Lloret”

DEL VALLE, C. Los terremotos de Girona de 1427 en la fuente hebrea. Aben Ezra Ediciones / Ajuntament de Girona. 1996

13. בימים ההם יום ה' י"ד מרס תכ"ז המו גויים מטו ממלכות (תהלים מו, ז) וירגזו ההרים (ישעיה ה, כה) ויהי סער גדול ורעש גדול אשר כמהו לא נהיה וכמהו לו יוסיף [fol. 36bis a] עד אשר נשמו נאות מדבר (ירמיה ט, ט) ונהרסו מקומות, מקום אלוט, מקום קשטילפוליט, שינטא פאב, מאיול, שיי אשטיבי, [סלוצי], לוריט.

ותבקע הארץ (חבקוק ג, ט) בהר לוריט אצל מקום מיר. נעשו חמשים בקיעות ובארבעה מהם יצאו מהם גלות מים (יהושוע טו, יט) כעמוד גדול עולה גבוה חמשים אמה כל אחד מהם ומרחוק נראו לעינים כמגדל גדול.

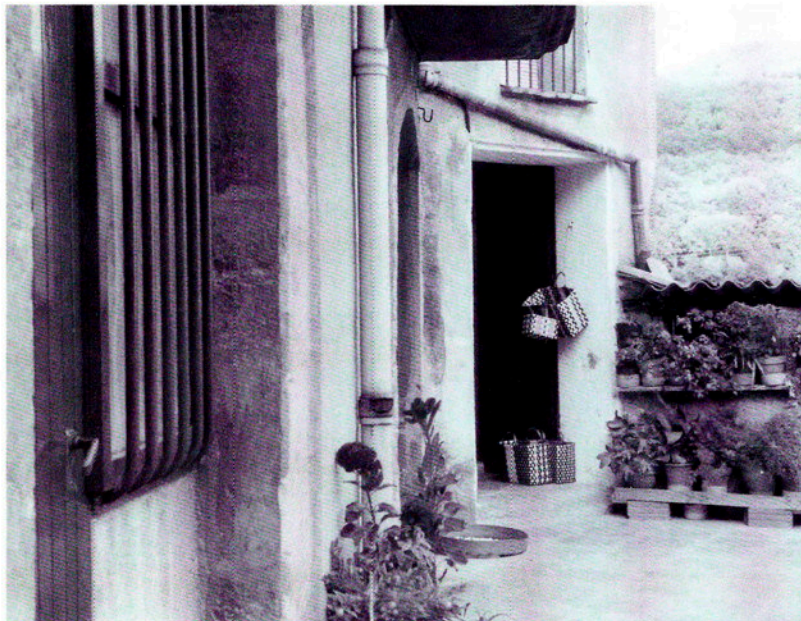
Joan les Fonts. Segons una escriptura d'aquesta casa els senyors útils Jaume Vila i Francisca d'Aiguanegra volien renunciar la propietat a Pere Estruch, prevere obtentor del benefet instituit en l'Església de Sant Salvador de Castellfollit, baix invocació del S.S. Corpus Christi, doncs ja feia més de set anys que no residien al seu mas ni conreaven les terres “perquè la casa fou aterrada per

terratrèmols com que quasi no quedà pedra sobre pedra”; assolint de dit prevere, a 16 de gener de 1440, la redempció de les càrregues en metàl·lic i les servituds d'homes i dones.

Al llarg dels segles s'han anat succeint moviments sísmics de més o menys intensitat que sortosament no han portat conseqüències greus per a la població.

ELS REMENCES

8



"Can Castell". Estat actual del lloc on estava situat el castell de Castellfollit i on es va trobar reclosa durant la guerra dels remences Na Beatriu de Cruïlles.

26

Cansats els pagesos de remença dels abusos a què estaven sotmesos, es varen alçar contra la Diputació general de Catalunya, integrada pels senyors, militars i eclesiàstics, i a favor del rei Joan II, que havia intentat atreure's la pagesia.

El dia 8 de març de 1462 la vila de Castellfollit va caure en mans dels remences. Existien a Castellfollit (baronia, vila i terme) 150 focs i era senyora de la baronia Na Beatriu de Cruïlles i de Santa Pau, vídua de Bernat de Cruïlles.

Espaordida pels esdeveniments, Na Beatriu va enviar un emissari al sotsveguer de Besalú, comunicant-li el gran perill en què es trobava.

Aquella mateixa nit es va presentar el sotsveguer amb un grup de sometents enfront les portes de Castellfollit, que estaven tancades. Va demanar als pagesos que obrissin en nom del Rei. Els pagesos van respondre: "No hi ha Rei ni el coneixem". Posteriorment s'ho van repensar i van obrir un dels portals. L'autoritat comtal va ser envoltada de pagesos exaltats armats amb ballestes a punt d'agredir-los, tot cridant: "Visca el Rei! Visca el Rei! El sotsveguer en veure's increpat amb frases com "Sou vos lo Rei? Benvingut sia lo Rei!", i intuïnt el greu perill que se li venia al damunt, es va adreçar

Una de les antigues portes d'entrada al recinte murallat de la vila.



als líders de la revolta, Baltasar Anglada i Fàbrega de Santa Pau, per tal de poder parlar amb Na Beatriu, la qual cosa va aconseguir. Per a sortir-se'n de la situació el sotsveguer va decidir donar satisfacció als revoltats, emportant-se pres el batlle de Castellfollit, contra el qual anaven les ires dels pagesos. Aquest mateix grup de pagesos de remença van provocar el dia següent aldarulls a la vila de Besalú.

El mateix any, un grup de 20 a 25 pagesos van anar a saquejar el castell de Bestracà. Van empresonar el seu senyor, Berenguer de Barutell i li van robar roba i diferents objectes. Van participar en aquests fets: en Fàbrega de Santa Pau, el fill d'en Prat de Bas, el fill d'en Morunys, el fill d'en Fontfreda, en Castanyer, en Plançó, el fill d'en Masdemont de Lliurella, el fill d'en Pere Massanella, tots del terme de Castellfollit, en Clavaguera de Batet, en Puigmal i la seva filla de Batet, en Gorchs de Castellfollit i la seva mare. El dia 17 de juliol d'aquest any 1462, la Diputació general de Catalunya va ordenar al comte de Pallars, cap de les tropes antidinàstiques, de no incloure cap perdó als esmentats pagesos.

El 21 d'abril de 1486, Ferran II abolí oficialment els "mals usos" per la sentència de Guadalupe. La revolta assolí un final positiu:

Famílies de Castellfollit abans dels conflictes remences (1419)

Pere de Queritg	Antoni Fuster
Bernat Fuster	Francesc Blanc (paraire)
Bernat de Canet (sabater)	Guillem Serra (pagès)
Pere de Berquis (teixidor)	Miquel Pujol (paraire)
Guillem de Grau (sabater)	Pere Clarion (sastre)
Pere de Alou	Pere d'Aulina (menor)
Mateu de Condamina	Joan Fonosas (sastre)
Simó de Masdemont (hostaler)	Antoni de Condamina (pagès)
Guillem Vila	Antoni Serra (samellador)
? ça Serra	Joan Toralles (samellador)
Pere de Quintana (sastre)	Simó de Fonosas (sastre)
Guillem de Loreda	Pere ça Quintana (Paraire)
Bernat de Condamina (fuster)	Oliver de Fonosas (hostaler)
En Ramon de Jonqueiro	Joan ça Serra (sabater)
Pere ça Rovira (teixidor de lli)	Joan Carrer (sastre)
En Guillem ses Vinyoles (sabater)	Bernat Toralles
Mateu de Serra (samellador)	Pere d'Aulina
En Joan Pujolmoner	Arnau Quintana (sastre)
Berenguer de Serra (pagès)	Francesc d'Oliveras (a) Ferrer
Guillem Carrer (treballador)	Ramon Cararola
Pere de Carigio (fill)	Pere Cudina (hostaler)
Jaume de Fontfreda	Francesc Berenguer ça Serra (pagès)
Ramon Ferrer (sastre)	Joan Benet (paraire)
Pere Blanch	Bertran de Serra (sastre)
Dalmau Torayes	Antoni Costa (paraire de llana)
Ponç de Berquis (teixidor)	Dalmau Grau (sastre)
Pere ça Serra (sabater)	
Bernat de Oliveras (teixidor)	
Pere de Fonoses	

Font: Pergamí del Mas Ferrusola.

l'abolició de la servitud. Malgrat tot, la guerra es va allargar en alguns pobles uns anys més i els pagesos es van veure obligats a pagar compensacions econòmiques als senyors per l'abolició d'aquests mals usos. En

el cas de Castellfollit, van haver de lliurar al senyor censos de civada, ous, gallines, palla... pel que s'anomenava "dret de castellatge"; això era la protecció que els pagesos rebien del senyor en cas de conflictes.

LA FORTIFICACIÓ

9

28

Per la seva configuració, l'espadat de Castellfollit de la Roca va ser un lloc gairebé inexpugnable i estratègic per accedir a les valls superiors. El castell, la primera fortificació coneguda, el trobem citat, com ja hem vist, el dia 26 d'octubre de l'any 1193 quan Ponç de Cervera, la seva esposa Marquesa i el seu fill Pere, lloctinents del vescomtat de Bas, van cedir a perpetuïtat la batllia del castell i la vila a Ramon de Colltort. Al redós del castell s'hi van anar establint una sèrie de famílies pageses que van anar configurant el primitiu poblament, i més endavant es va emmurallar.

Les muralles, durant el segle XV, època de grans terratrèmols,



La confluència dels dos rius: el Toronell i el Fluvià, primer obstacle natural per conquerir la fortificació

suposem que varen quedar malmeses, igual que l'església i el gran nombre de cases que es van enfonsar.

Hi ha constància que en diversos moments conflictius i de guerra les muralles foren atacades, quan no reforçades. El dia 10 de març de 1462, durant la guerra dels remences, aquests van destruir el portal per penetrar a l'interior del recinte fortificat.

Durant les guerres amb França, concretament els anys 1657 i

1658, quan, per les tropes de l'exèrcit espanyol comandades per Güerard Diemlech, mestre de camp, va ser enderrocada l'església de Nostra Senyora del Roser, els materials extrets d'aquesta capella van servir per reforçar la fortificació.

La fortificació fou de nou atacada el mes de juny de 1695 quan l'exèrcit francès va destruir l'església i cases en un dels nombrosos atacs a la vila. Durant tot el segle XVIII la plaça de Castellfollit va ser una fortificació.

A la guerra de la Independència, en els seus inicis la fortificació va ser defensada pel Batalló d'Infanteria Lleugera-Voluntaris de Figueres i pel Terç de Miquelets de Figueres núm. 19 (1r. Batalló de Voluntaris de l'Empordà), que van tenir com a coronel en Clarós i com a tinent coronel en Ferrer.

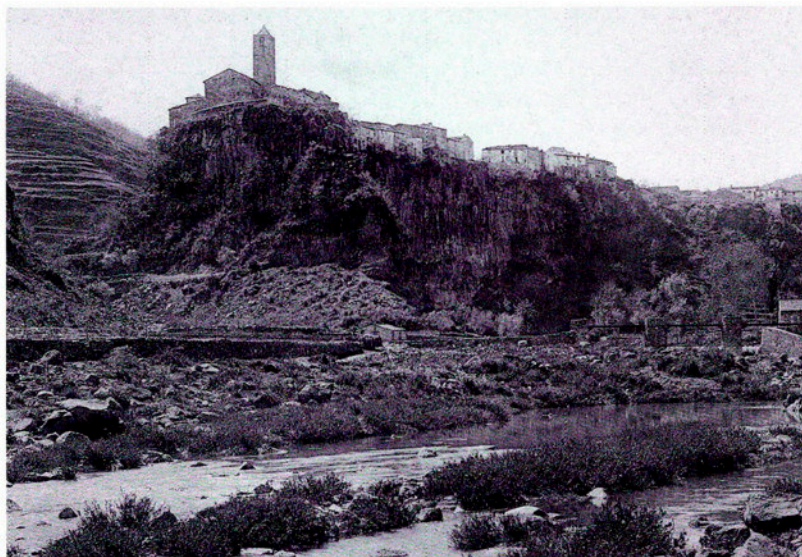
Quan el general Decaën va ocupar Olot, va fer construir un camí a la part septentrional de la roca, atesa la importància d'aquesta fortificació.

La fortificació de la vila de Castellfollit havia arribat a un extrem de degradació que,

l'any 1875, en vista de la inseguretat que oferia i amb motiu de la guerra carlista, el coronel Eusebi Francès de la Torre, cap d'ocupació de la vila, va rebre ordres del general en cap de l'exèrcit per formar una junta representada per un individu dels pobles d'Argelaguer, Sant Jaume, Tortellà, Montagut, Sant Joan les Fonts, Oix, Beget i Castellfollit per a fortificar la vila. El representant per Castellfollit va ser Gaspar Canadell. L'esmentat coronel, reunit amb els representants, va distribuir les responsabilitats i va demanar que es cobrés un impost



La forma abrupta va dificultar tots els atacs dels exèrcits que van intentar conquerir aquesta quasi inexpugnable plaça forta.



L'estructura de l'espada va servir de fortificació.

especial per a la fortificació de Castellfollit a tots aquests pobles.

La fortificació en un principi va avançar a bon ritme, però amb l'acabament de la guerra i l'establiment de la Restauració amb l'arribada d'Alfons XII es van paraitzar les obres.

OFICIS ANTICS

10



La llenya va ser el combustible indispensable en aquell temps a les llars de la població.

30

Podem observar en el període de temps comprès entre l'edat medieval i moderna com els antics habitants de Castellfollit compaginaven tota mena d'oficis amb les feines agrícoles. Si observem el terreny de l'entorn de Castellfollit, veiem que està estructurat en petits horts, feixes al Bosc de la Vila i camps de major extensió en els termes de Montagut i Sant Joan les Fonts. El conreu en aquests lloc va estar condicionat per les estacions de l'any. Als horts i a les feixes es van conrear: cols, bledes, bròquils, naps, pèsols, fesols, faves. A l'entorn d'aquestes petites superfícies s'hi varen plantar arbres fruiters. Cal destacar el conreu de la vinya i de les oliveres. Als camps de

major superfície s'hi va conrear el blat, ordi, civada, sègol, fajol... D'aquí la importància que varen tenir els molins per moldre el gra. Trobem que a Castellfollit, l'any 1411, hi havia tres molins vora el Fluvià, en el lloc anomenat rec dels Orarols: el molí de l'Escrivania o d'Avall, el molí d'en Pere Batlle o de Dalt i el molí d'en Cadellà. Tots tres sota el domini de l'obtentor del benefici sota la invocació de l'altar de Sant Salvador, actuant com a notari públic i del senyor del castell.

Referent a la ramaderia trobem gent dedicada a la cria de cabres, ovelles, porcs, gallines, bous i mules. Van ser molts els habitants que van exercir l'ofici de tragner; és a dir, persones que amb les mules es van

dedicar anar a buscar llenya, combustible indispensable en aquell temps, i que en nombroses ocasions van tenir conflictes amb els propietaris o arrendataris dels boscos.

Els documents d'aquest període són també importants perquè ens demostren que molts dels oficis van tenir una continuïtat de pares a fills.

Troblem com a pagesos arrelats a la població les següents famílies: els Serra (1419-1756), els Barangarí (1540-1790), els Fontfreda (1506), els Ferrés (1557-1760), els Castanyer (1557-1616), els Sala (1698-1736), els Ferrusola (1705-1750), els Gorchs (1705), els Camps (1706-1797), els Gusiñer

Barangarí (1721-1790), els Vaquer (1709-1756), els Cros (1730), els Cabanas (1750-1790), els Font (1760) i els Bassols (1780-1790).

Un altre col·lectiu important d'oficis eren els que elaboraven teixits. Aquí hi trobem els paraires, persones que intervenien en el procés de l'elaboració de la llana. Trobem les següents famílies: els Fonosas (1367-1799), els Quintana (1400-1420), els Pujol (1400-1709), els Sala (1432-1709), els Banet (1543, 1564), els Ferrer (1546), els Camp (1696-1788) i els Pinadella (1750-1799). De sastres, persones dedicades a l'elaboració de roba de vestir a mesura, trobem: els Bosch (1358), els Serra (1396), els Quintana (1400-1630), els Ferrer (1419), els Carrer (1419), els Grau (1419), els Casaponsa (1557-1760), els Conch (1698-1750), els Nogué (1712), els Beig (1749-1780) i els Naspleda (1760-1797).

Els teixidors també van emprar com a matèria primera la llana i el lli. Destaquen: els Alou (1337), els Costa (1419), els Berquis (1419), els Oliveras (1419-1540), els Rovira (1419), els Comellas (1447), els Fonosas (1557-1778), els Castanyer (1605), els Roquer (1696) i els Plana (1710-1797). Un altre grup important és el dels sabaters. Trobem: els Grau (1378-1419), els Vinyolas (1419), els Canet (1419), els Torallas (1420),

els Banet (1432), els Clarió (1479), els Riba (1497 i els Siqués (1700-1728). Finalment dins aquest mateix sector cal esmentar els corders, gent que feia servir el cànem per fer cordes. Sobresurten els Sala (1733-1790) i els Coromina (1788).

Els ferrers es van dedicar a la construcció d'estris de ferro pel camp, a ferrar els animals, etc. Trobem: Els Riba (1468), els Camp (1700), els Saguer (1726-1768), els Corona (1739-1770), els Barangarí (1749-1797), els Caula (1774) i els Mullera (1774-1786).

Els mestres de casa van ser les persones dedicades a la construcció que a la vegada feien d'arquitectes, empresaris i paletes. A la llinda de la porta hi solien posar el nom i l'any que va ser feta. Les principals famílies dedicades a la construcció van ser: els Guilló (1451), els Olivet (1557-1790), els Coma (1700-

1799), els Planellas (1706-1742), els Casaponsa (1756-1783), els Galceran (1757-1776), els Sumallas (1757-1792), els Capdevila (1761-1775), els Guardiola (1774-1786) i els Torruella (1797).

Quant al sector de la fusta, cal destacar els fusters. Apareixen les famílies: Condamina (1400-1419), Cabanas (1696-1724), Gravalosa (1744-1794) i els Vinyolas (1760-1784). De serradors trobem els Sala (1750-1786). D'esclopers, els Roca (1797) i de cistellers, els Bartrina (1763-1788).

De pescadors trobem: els Blanch (1790-1798), els Masdemont (1790) i els Casponsa (1798).

També destaquem l'aparició d'un saboner l'any 1420 anomenat Bernat Toralles, i unes famílies d'hostalers: els Fonosas (1411), els Masdemont (1419) i els Olivet (1787).

La gent compaginava les feines del camp amb el treball en petits tallers.



GUERRES AMB FRANÇA

11



Plànol de la fortificació ideal de la Plaça de Castellfollit. Any 1687.

32

Per la seva posició estratègica, Castellfollit va estar involucrat en totes les guerres des de 1640 al 1795.

Durant la primera guerra anomenada de Separació o dels Segadors (1640), el Marquès de Montara va infligir una forta derrota a les tropes franceses quan aquests volien recuperar el castell que el seu governador havia cedit a les forces hispàniques. Els francesos van tenir 700 baixes entre morts i presoners i hi van perdre tota l'artilleria.

A la segona guerra, anomenada de la Lliga d'Augsburg, diferents accions es van succeir a Castellfollit i la seva rodalia. El dia 8 de setembre de l'any 1694

Noailles va conquerir Castellfollit, quedant Monsieur Urban Juigné com a governador de la plaça. Durant la seva estada a la població va demanar 100 matxos per a transportar "bombes granaderes" a Girona. Però la tasca principal que va haver de fer Monsieur Juigné fou complir l'ordre del governador de Girona Mr. Saint Silvestre d'atacar Sant Esteve de Bas perquè es va negar a pagar la contribució. Amb un exèrcit de 1.300 homes, la nit del 9 al 10 de març de 1695 es va dirigir a Sant Esteve de Bas. A Castellfollit n'havia deixat 200. Alertats els miquelets de Francesc Sala, les companyies

de Pere Baliart i de Josep Mas el derrotaren i dies més tard va morir a Olot a causa de les ferides. També van fer presoners els soldats de Castellfollit i els ferits que s'havien refugiat.

Una altra acció va passar entre Castellfollit i Besalú el dia 12 d'abril de 1695 quan les tropes dels Dragons, Miquelets i Sometents comandades per Raimon de Sala van derrotar les tropes enemigues que pretenien entrar un comboi de farina a Castellfollit.

Van ser fets presoners: El Sr. De Gaslins (capità), el Sr. D'Iosern



Moneda de l'any 1711 que es va trobar entre les runes de l'església vella.

(capità), el Sr. d'Obsnave (capità), el Sr. de Verenslive (capità), el Sr. d'Eremmel (tinent), el Sr. de Salis (tinent), el Sr. d'Andelou (tinent), el Sr. de Bringles (tinent), tots ells del Regiment d'Alsàcia. Del Regiment de Dillon: El Sr. de Vilons (capità), el Sr. de Galefor (capità), el Sr. de Lelli (tinent), el Sr. de Maidanagd (tinent). Del Regiment de *Manvel Svisos*: El Sr. de Vermdiste (capità), el Sr. Manuel (tinent). Del Regiment de Spar: El Sr. Rodolf (tinent) i del Regiment Esovre: El Sr. Lugrave (tinent) i 9 sergents.

Posteriorment la plaça de Castellfollit va ser saquejada. Aquesta vegada per les tropes irlandeses i austríaques, sota el comandament del príncep Jordi d'Hesse Darmstad, que s'erigia com a defensor de Catalunya. Va destruir la notaria, les principals cases i l'església. Es van cremar

tots els documents. Existeix un llibre de la Cúria de l'any 1411 a Perpinyà que es va salvar de la destrucció.

Durant la Guerra de Successió, la vila estava obligada a pagar contribució als francesos. L'any 1712, el francesos van matar d'una escopetada Gaspar Nogué, Isidre Camps i Onofre Ferrusola, tots ells habitants de Castellfollit.

Finalment durant la Guerra Gran, concretament l'any 1793, va morir Josep Gussinyer, jove de l'Armada, d'un "casc de bomba" contra els francesos al Rosselló. Era natural de Castellfollit i pertanyia al Regiment de Fusellers Vermells de Catalunya. També es va batejar l'any 1795

una nena i va actuar com a padri en Josep Fonosas, soldat del Rgt. De Guàrdies Espanyols. Durant l'any 1795, Castellfollit va haver d'aportar homes al terç de voluntaris de Besalú, compost per 902 homes. Aquests foren: Francesc Roca, de 22 anys, Joan Sala, de 25 anys, Joan Puig, de 26 anys, Pere Farrés, de 33 anys i Jeroni Fonosas, de 46 anys.

Durant el març de 1795 els Miquelets de Camprodon i Olot comandats pel canonge Cuffi van tenir una topada amb els francesos a la Manera; els van prendre 150 caps de bestiar (xaix i cabres) i van causar set morts. Hi contribuï amb el seu cos de guerrilla en Josep Oliver, capellà de Castellfollit.

La revolta dels Segadors del 1640.



VIDA ECONÒMICA EN EL XVIII

12



34

El viatger Francisco de Zamora, un funcionari de l'Estat, va realitzar una sèrie de viatges per Catalunya. El dia 27 d'agost de 1787 va visitar la població de Castellfollit i heus aquí què va anotar en el seu quadern: "...Castellfollit es població antiga de unas 100 casas... Las calles estan empedradas, pero muy pendientes. La iglesia no vale nada. La fuente está en la orilla del rio Toronell y así hay una bajada terrible para subir el agua... Des del volcán empieza a verse olivas... El pueblo es miserable, viven de la labranza y, cuando no, pueden atrajinar leña. Tienen tierras comunes...".

Realment Castellfollit era pobre. La gent de la població es

dedicava al conreu, la ramaderia i la pesca.

Quant a la pesca, el Fluvià va proporcionar gran riquesa piscícola, sobretot bagres, carpes, barbs i anguiles, segons els textos, de gran exquisitat. El 25 de febrer de 1770, Josep Pujadas, nunci de la Cúria Pública i Ordinària de la vila de Castellfollit i del comtat de Montagut, va fer dues crides a Sant Joan les Fonts i a Castellfollit "...manant que ninguna persona pesqui ab filats que no sien de mida baix pena de 6 lliuras de nits i 3 lliuras de dia".

La font del pont de què ens parla Zamora, i en la qual es veia una pedra amb l'escut de Castellfollit, va proporcionar aigua potable a la població.

Amb les pells de guineu caçades al Bosc de la Vila s'obtenia alguna recompensa per part de la població.

El molí, situat vora el Fluvià, va tenir una importància cabdal. Hi va treballar la família Homs, natural de Montagut.

Les cases de la població van gaudir de poques comoditats. A més van coincidir diferents famílies en una mateixa casa. Qualsevol estri era important. Un inventari de l'any 1776 de la casa Fonoses, una de les principals cases de l'època, demostra la importància de qualsevol estri. Heus ací les pertinences: una pastera de fusta, un cabàs, un cossi, un mesuró, un perol d'aram, dues gerres de fang,

culleres de fusta, un morter de pedra, una flassada, calces, un escalfador d'aram, llençols, unes romanes, una fanga, vuit camises i un "tocino" salat.

Durant aquest segle hem de parlar de la gabella. La Universitat va arrendar per períodes d'un any a particulars de la població el que podríem anomenar magatzem o botiga pública. Aquest arrendament va haver de complir alguns requisits, com per exemple: Lliurar al senyor de Montagut una quantitat al mes per la festa de Sant Joan. Cap persona de la



El Bosc de la Vila i el riu van ser els punts clau de la migrada economia de la població.



El Bosc de la Vila va ser durant segles un lloc de pastoreig.

vila, ni de fora de la vila, va poder comprar a altra persona que no fos l'arrendatari. L'arrendatari no va poder arrendar la casa que estava situada en el lloc dit d'en Sumallas a una altra persona sense consentiment dels regidors de la Universitat. L'arrendatari va haver de pagar la sal.

Durant el període comprès entre els anys 1770-1775 hi va haver una sèrie de conflictes amb l'explotació dels Emprius de Carrera i el Bosc Comú de la Vila o bosc de la font d'en Galí que van afectar l'agricultura i la ramaderia del terme. Un dels conflictes va ser que una part de

la població volien plantar fruiters i sement, i altres volien dur els ramats de cabres, ovelles i porcs; l'altre conflicte va ser el de l'extracció de llenya. La Universitat de Castellfollit va resoldre el conflicte intentant fer content tothom dictant una sèrie de normes com per exemple: concedir llicència de 5 anys a tots els habitants que van fer servir els boscos; només van poder anar a pasturar els habitants de la vila; en el Bosc de la Vila no van poder anar a pasturar cabres; als Emprius de Carrera no van poder anar a pasturar ovelles ni cap bestiar a l'època de recollida dels aglans per al bestiar porcí, etc.

MALALTIES, CIRURGIANS I METGES

13

36

El present capítol pretén donar una visió general dels aspectes sanitaris que afectaren la població des del segle XIV fins a principis del segle XX.

L'any 1771 el batlle de Castellfollit i el seu comtat, Joan Corominola, va fer comparèixer els regidors per tal d'exposar la prohibició de compaginar la tasca de cirurgià i la de tallar cabells, amb l'excepció dels que disposessin de llicència reial o de la Reial Acadèmia de Cirurgia de Barcelona. Hi va haver una forta protesta perquè la vila era molt pobra i els cirurians només podien sobreviure de les propines de tallar barbes i cabells. També van al·legar que a Montagut hi



El llançament de les aigües fecals al carrer va ser motiu de moltes epidèmies.

havia dos cirurians i això no se'ls havia prohibit.

Quant a les malalties, cal dir primer que el diagnòstic mèdic possiblement seria força diferent actualment. Cal destacar:

L'any 1348 una gran epidèmia de pesta que va causar una gran mortaldat a Castellfollit, com arreu del país. Durant els segles XVII i XVIII hi ha constància d'una gran quantitat d'albats, que es registren en els llibres parroquials. Per exemple l'any 1793 hi va haver 28 albats. Els capellans, davant

aquesta allau de morts dels infants i les condicions precàries en què es feien els parts, van aconsellar batejar els infants al moment de néixer. Un cas impressionant és el de l'any 1788 quan la Maria Gussinyer fa testament "veient prop la meua fi perquè me han tret la meitat de la criatura de mes entranyes y la altra part los cirurians no la pujan treure".

Durant el segle XVIII, cada crescuda del Fluvià ocasionava algun ofegat en intentar creuar el riu. També la caiguda de llamps era motiu d'accident mortal.

Trobem l'any 1749 i 1776 dos casos d'accident a causa de la caiguda pel penya-segat.

A final del XIX hi va haver una forta epidèmia de còlera, malaltia produïda per un bacteri a causa de la mala higiene, el contacte amb les aigües putrefactes, els femers a l'interior de les cases, el no bullir la llet, el regar amb aigua bruta. L'any 1883 es van produir vuit morts de còlera; el 1884, onze morts; el 1885, deu morts; el 1886, setze morts i el 1887, tres morts.

El 1898 es va denunciar el farmacèutic-metge Joan Reynés perquè tenia una farmàcia on es feien preparats de belladona, mercuri, opi, morfina i ungüents, sense la titulació corresponent.

Les principals malalties que trobem en aquests anys de final del segle XIX i començament del XX, i que sovint foren la causa de la mort de molts habitants, van ser: el mal d'orina, apoplèxia, gangrena, hèrnia estrangulada, hemorràgies cerebrals, malalties pulmonars, cardíques, xarampió, escarlatina, diftèria, meningitis, etc.

L'any 1918 una greu epidèmia de grip causa el 60 % de baixes laborals a la població. Va arribar al poble l'any 1884 el metge Vicenç Pagès Oliveras. Durant el període que comprèn els anys 1884 al 1889 es va



Antiga seu de la Cooperativa, avui convertida en Dispensari Municipal.

dedicar a fer una topografia mèdica sobre la població. Pagès va estudiar l'augment de casos de tuberculosi dels habitants de Castellfollit i va arribar a la conclusió que els treballadors respiraven massa pols de les fàbriques de filatures, que feien massa hores a les fàbriques i que després es dedicaven a fer un altre jornal a l'hort. No bullien la llet, descuraven la higiene a les cases i, sobretot, depenien d'una deficient alimentació.

L'any 1910 el Dr. Pagès va denunciar a la premsa

l'existència de l'augment de casos de sífilis i d'alcoholisme a Castellfollit. Ell deia que les dones bevien massa, que sota al davantal amagaven l'ampolla de vi i aiguardent. Féu una crítica a les "Sales de Ball" on segons ell, "s'excitava els instints sexuals fins a posar els seus centres nerviosos a la temperatura de vermell cirera i deixar aquell òrgan dèbil en condicions deplorables..."

Finalment, va criticar durament l'explotació i el treball infantil, perquè als vuit anys ja s'entrava a treballar a la fàbrica.

LA GUERRA DEL FRANCÈS

14

38

Va ser pel febrer de l'any 1808 quan les tropes franceses van entrar a la nostra terra. A Castellfollit, en ser un lloc estratègic, s'hi van succeir diverses accions bèl·liques. La població de Castellfollit va jugar un paper important en la fortificació, aportació de sometents i fent front a les escomeses de l'exèrcit invasor.

El dia 4 d'agost de l'any 1808, quan la ciutat de Girona va ser assetjada pel general francès Duhesme, els batlles de Begudà i Sant Joan les Fonts van rebre l'ordre que s'havien de presentar una sèrie d'individus de diferents pobles de la comarca en el punt de la Beguda, per formar un cos de

sometent. Castellfollit va haver d'aportar nou homes.

El 24 de juny de 1809 els sometents del Dr. Rovira van derrotar a Castellfollit la divisió francesa comandada per Guillot, que venia d'Olot. Aquest any Castellfollit va haver d'aportar al cos de sometents 14 homes. En aquest període, el Dr. Ramon Torrà, que es trobava a Castellfollit, va actuar amb el seu cos de guerrilla contra els petits combois de l'exèrcit francès despenjats de la reraguarda.

El mes de desembre de l'any 1809 va ser molt cruent. Després de la rendició de Girona, la gran divisió del



Gravats de Langlois que fan referència a episodis de la Guerra del Francès al terme de Castellfollit.

general Souham es va apoderar de Besalú i es va dirigir a Olot per ocupar-la. A Castellfollit hi havia sis companyies del Batalló d'Infanteria Lleugera-Voluntaris de València i el Terç de Miquelets de Figueres núm. 19 comandats per Clarós i el tinent coronel Ferrer. Dos fragments de cartes datades a Castellfollit ens mostren la situació desesperada en què es



trobaven: “...supe ayer noche que en un numero de 60.000 hombres y su correspondiente caballeria (de la divisió de Souham) venia a sorprenderme en mi campamento de Espinabesa, avisandome mis confidentes ser ya en Besalú 25.000... nos hallamos en Montagut y Castellfollit...”

“Acabo de llegar á esta (Castellfollit) despues de haber pasado y caminado toda la noche por los Montes para librarme de una sorpresa ó ataque... La mayor parte de mi Division cae desmayada por faltarles el pan... El pan que se nos remitio ayer jamas se ha visto de tan malo...”. Els

francesos van aconseguir apoderar-se de Montagut, però no de Castellfollit. L'any 1810 Castellfollit, finalment, va ser ocupada pels francesos. Joaquim de Ibáñez, baró d'Eroles, amb els terços que disposava va sortir d'Olot i amb l'ajut dels sometents va batre els francesos que ocupaven Castellfollit el dia 8 de desembre. Els habitants de Castellfollit en van fer estimbar alguns des de dalt del cingle i altres es van escapar cap al pla de Poligé. Segons els informes van causar a la tropa francesa 300 morts i 500 ferits.

El dia 2 de febrer de l'any 1811, Llorenç Gusiñer, miquelet de la

companyia del Dr. Rovira, va ser penjat a la forca pels francesos a Girona.

El 13 d'abril d'aquest any, altra vegada l'exèrcit del baró d'Eroles va intentar atacar la Plaça fortificada d'Olot. Va sofrir moltes baixes i no va aconseguir el seu objectiu. Aconsellat per en Trinxeria van idear l'estratègia d'atacar la casa de les Fonosas, on hi havia una guàrdia francesa. Va fer presoners 200 homes i es va presentar a Olot, aconseguint amb aquesta astúcia la rendició dels 250 francesos que hi havia. Pocs dies després una divisió francesa que va sortir de Girona va tornar ocupar Olot.

El 21 de juliol de 1812, Langlois, capità de l'exèrcit francès i bon dibuixant, va ordenar als habitants de Castellfollit que fessin molta calç per a la fortificació d'Olot. Langlois va explicar que Castellfollit sempre havia estat difícil de conquerir, fins que Decaën, en l'última etapa de la guerra, va fer construir un camí carreter i així no hi va haver més dificultats serioses.

Amb l'entrada de Ferran VII finalitzava la guerra. Es restablí l'absolutisme i es declarà nul·la la Constitució liberal espanyola de 1812. Anys després s'iniciava el nou conflicte entre els liberals i els carlins.

LA IMMIGRACIÓ DURANT EL SEGLE XIX

15



Durant molts segles la població de Castellfollit de la Roca va ser originària de pobles de la rodalia. A finals del XIX apareixen els primers immigrants.

40

De la consulta dels llibres parroquials arribem a la conclusió que les persones que s'establiren a Castellfollit durant molt segles van ser originàries de pobles molt propers: Montagut, Begudà, Sant Joan les Fonts, Castellar de la Muntanya, Oix, Besalú, Camprodon, Toralles...

Durant la primera meitat del segle XIX trobem una sola persona d'una procedència més llunyana. Es tracta de Joan Cadena, de 60 anys, de Torderes de Rosselló, casat amb una noia de Castellfollit de 42 anys. Durant aquesta primera meitat de segle, doncs, els orígens familiars dels que es casen o neixen són pràcticament tots de la

comarca de la Garrotxa o de comarques molt properes.

És a partir de 1840 que van començar arribar les primeres famílies de carrabiners, i es registra a final de segle un total de 21 famílies. L'estada a la població va ser força curta. Aquests carrabiners tenien la següent procedència: 5 de València, 4 de Múrcia, 4 de Mallorca, 3 de Salamanca, 1 de Terol, 1 de Figueres (fill d'un militar de Jaén), 1 d'Osca, 1 de Granada i 1 de Madrid. La influència lingüística sobre la població de Castellfollit va ser mínima perquè molts d'ells es van casar amb dones de Castellfollit o de les rodalies.

També trobem cinc famílies el cap de les quals era originari de la Catalunya Nord, de llocs molt propers a la comarca de la Garrotxa però administrativament francesos.

Els matrimonis entre aquests individus i dones de Castellfollit s'expliquen per la intensitat de la relació entre els pobles de la Garrotxa i els de l'altra part de la frontera. El jovent d'una i altra banda es trobava als aplecs de Sant Aniol, la Muga, Lliurona, etc.

Hi ha cinc casos d'immigrants que mereixen un comentari a part. Són els següents:

L'any 1877 va fixar la seva residència a Castellfollit de la Roca Pere Casero Ablandea, de Manzanares, província de Ciudad Real. Durant molts anys va actuar com a secretari de l'Ajuntament. L'any 1879 va néixer una criatura de nom José, fill d'un castellfollitenc i d'una noia natural de Bailén. Va ser el primer cas de casament entre un català i una noia d'origen andalús. El 1881 es van casar Louis Souvioubille, de París, i Maria Sacrest. Aquest personatge parisenc era cantant. Un altre cas és el de l'any 1884, que va néixer la



Grup de joves de la població. Malgrat l'edat el consum de tabac es considerava un fet habitual.



Habitants de la població amb la vestimenta de l'època.

Júlia, filla d'August Neutusig de Silèsia i de Lina Roch de Westfàlia, ambdós alemanys. Finalment l'any 1896 va néixer una nena a qui van posar el nom de Josefa, Jacinta, Ramona, filla de pare incògnit i de Praxades Cavagnero Renone, d'Arti (Itàlia). Aquesta senyora era cantant. Al cap d'uns anys va tornar a tenir un fill, que fou batejat a les 4 de la matinada sense repic de campanes, per evitar, segons el mossèn, un escàndol a la població.

Com es pot veure, es tracta d'una immigració puntual que va tenir una influència molt petita en la població.

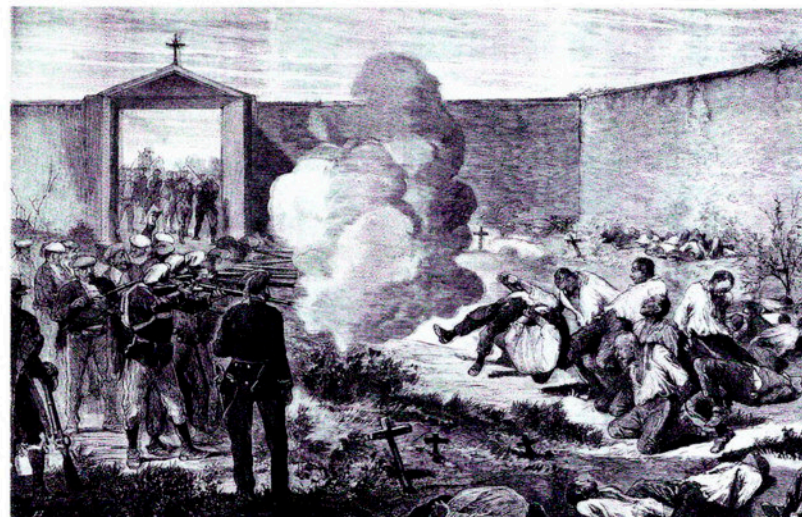
CARLINS I LIBERALS

16

42

Q ueda constància a l'arxiu municipal de la població i a l'arxiu parroquial d'una sèrie de vicissituds que van passar durant la tercera guerra entre carlins i liberals.

Sabem que amb data 16 d'abril de l'any 1872 la plaça forta va ser ocupada pels carlins. L'any 1873 els carlins van assassinar Josep Vinyolas, aleshores alcalde de la població. Aquest mateix any el general Cabrinetty va alliberar la plaça en poder dels carlins i va requisar tots els carros existents a la població. L'any 1875 va ser ocupada per forces del govern i fortificada per evitar l'atac de les forces carlines. Per aixecar una forta defensa es van ocupar les cases de Margarida Roca,



Afusellaments de Layers com a conseqüència de l'acció de Castellfolit.

Antoni Sala, Miquel Jordà, Josep Agustí, Josep Garrigues i Esteve Guinó, i els horts de Miquel Serrat, Miquel Roura, Víctor Fonosas, Pere Rodó, Joan Bassols i una era de Joaquim Fontanella.

El novembre de 1875 fou publicat un bàndol anunciant la pacificació de Catalunya

Però el fet més rellevant va passar el març de 1874. El dia 13 d'aquest mes, els carlins sota el comandament del general Savalls, van emplaçar-se a Castellfolit per dirigir les operacions contra la columna de Nouvilas que venia des de Girona per tal d'alliberar Olot. A la població també hi van fixar l'hospital de campanya. La

columna de Nouvilas estava composta per 120 voluntaris, dos batallons de "Caçadors" –Arapiles i Barcelona–, dos batallons més del Regiment de Cadis i de Navarra, un esquadró de cavalleria d'Alcàntara, tres companyies de carrabiners i quatre peces d'artilleria. El matí del dia 14 la tropa governamental va passar en direcció a Tortellà, Plansalloses i la serra de Palomeras. Els carlins es van adonar de la maniobra en reflectir-se el sol a les baionetes i van ocupar ràpidament les posicions estratègiques del Toix, Montpetit, Montmajor, les serres de la Creu, Puig Vivers, Canadell i les altures del Cos.

“Canción Nueva por la derrota del general Nouvilas y toma de Olot”

Alentad Carlistas todos
al escuchar mi canción:
Viva el General Savalls
y su fuerte división.

De sorpresa casi lleno
hoy os vengo anunciar
una muy grande victoria
que mucho os ha de gustar.
De Nouvilas la derrota
contiene la narración: Viva, etc.

Catalanes, pues, a la una
prestadme vuestra atención
para quedar enterados
de tan brillante función.
Por milagrosa teniendo
su feliz reportación: Viva, etc.

Mientras Olot sitiaba
de Alpens el gran Marqués
un veloz parte recibe
y de muy rico interés.
Que una columna subía
trayendo la relación: Viva, etc.

Al saber la noticia
sus tropas hace formar,
hacia Castellfullit marcha
para poder batallar.
Demostrando sus soldados
la más viva animación. Viva, etc.

(...)

Tal bravura los soldados
de Nouvilas observando
el ánimo van perdiendo

y de temor prueba dando.
De valiente Hauguet y otros
alentando el corazón: Viva, etc.

La noche con negra sombra
ejercía ya su mando
y de Savalls el ardid
el hecho va consumando.
Cercado se ve Nouvilas
con toda su división. Viva, etc.

En lance tan apurado
aparece Galcerán
embiste a la bayoneta
según dado estaba el plan.
Los soldados dan la espalda
con pavor y confusión: Viva, etc.

Escaparse no pudiendo
rendirse determinaron
y presos cerca dos mil
con su jefe se hallaron.
Ciento cincuenta caballos
y muchísimo doblón: Viva, etc.

(...)

Goza pues el parabien
Savalls muy afortunado
juntamente con su tropa
que tanto han trabajado.
Vuestro valor premiado
El Rey Carlos de Borbón: Viva, etc.

(...)

(El Iris –periódico católico, monárquico.
Dios-Patria-Rey-Fueros–, va publicar
aquesta canço i una sèrie de romanços
l'any 1874).

La primera topada va tenir lloc a les vessants del Montpetit. Quan els governamentals van abandonar la Badosa en direcció a Olot, es van trobar davant seu l'exèrcit carlí col·locat estratègicament i barrant-los el pas a la rera guarda. El general Nouvilas havia caigut en la trampa. En una acció desesperada va intentar recuperar el Toix, però fou inútil. Els carlins van aconseguir una gran victòria. Van prendre a l'enemic 150 cavalls, 2.000 fusells, 4 canons, uns 1.800 presoners i una caixa amb 70.000 duros que posteriorment va desaparèixer. Es diu que va haver-hi 170 morts.

D'aquesta victòria dels carlins en donaria compte una canço en llengua castellana que esdevingué molt popular i que reproduïm en el requadre.



Gravat que fa referència a un episodi de guerra entre les tropes liberals i les carlistes.

La finalitat del segell del municipi de Castellfollit de la Roca, igual que a la resta de municipis, va ser donar validesa als documents que es van emetre des de l'Ajuntament.

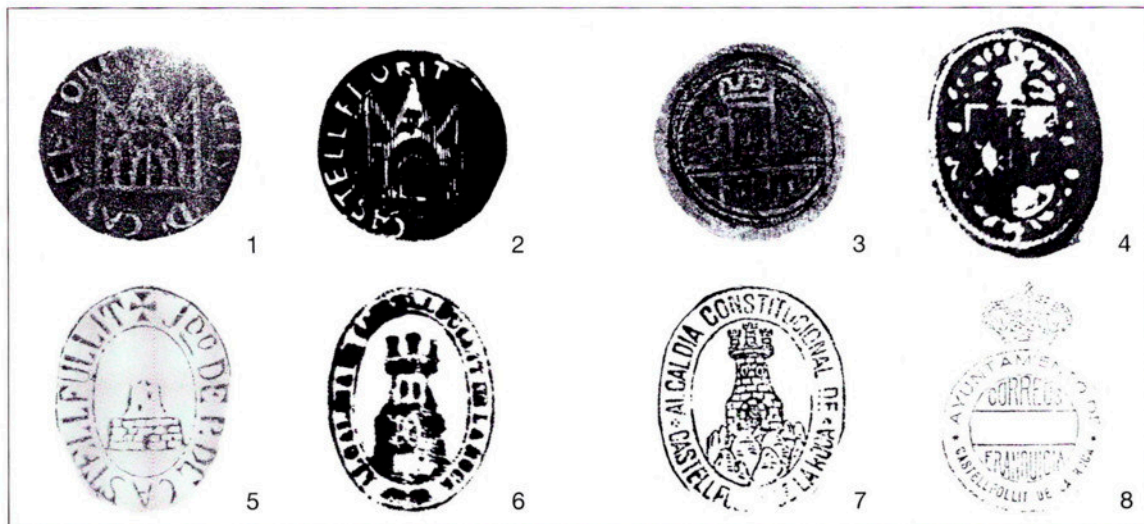
Els primers segells que hem trobat (1 al 4) són del segle XVIII. És un tipus de segell boscà que representa una estructura arquitectònica, excepte el quart, que es tracta d'un escut senyorial realçat amb una cimera.

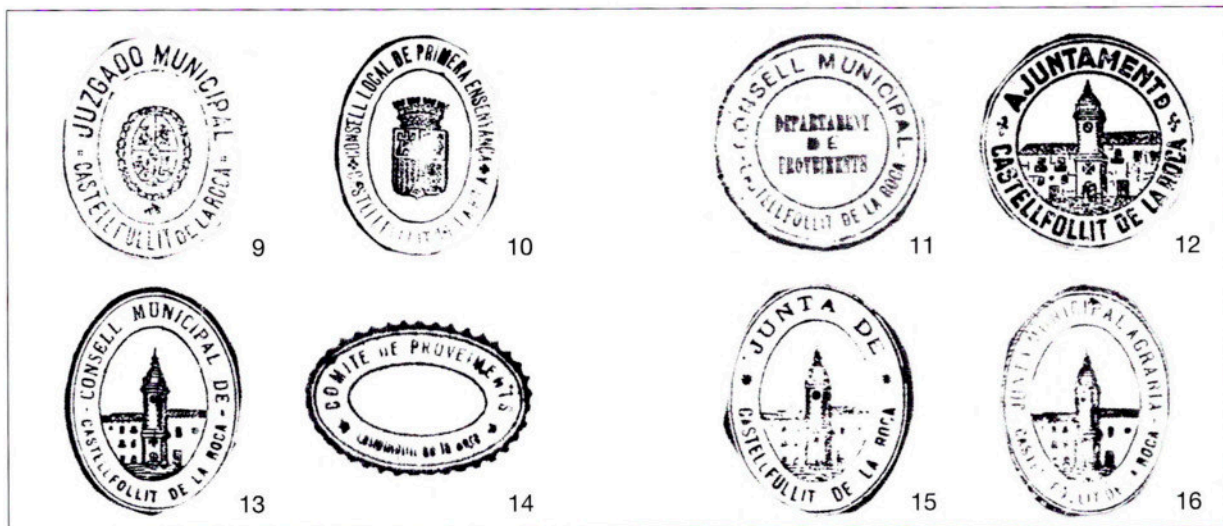
Els escuts del (5 al 9) són del segle XIX. El número 5 es va trobar en un document de l'any 1878. Com es pot observar té la torre retallada. El segell 10 representa l'escut d'Espanya realçat amb corona i amb la inscripció *Junta Local de Primera Enseñanza*, datat entre 1931 i 1939.

El dia 18 de gener de l'any 1937, l'Ajuntament va acordar modificar el segell substituint el nom de Junta pel de Consell Municipal.

Trobem també com a curiositat l'emissió de segells per part de l'Ajuntament en el període franquista per valor de 25 cèntims, 1 pta., i 2 ptes.

Els segells de l'any 1939 al 1945 ja portaran la inscripció en castellà, el jou i les fletxes o l'escut de l'estat espanyol de l'època. L'any 1986 l'Ajuntament va decidir posar al dia l'escut de la vila (22). La corporació es va adreçar al Departament de Governació de la Generalitat i aquesta al Sr. Armand de Fluvià, que va emetre la seva opinió i que va ser comunicada a l'Ajuntament. Segons Armand de Fluvià, l'escut havia de tenir:





45

a) La forma coronada com tots els que corresponen a un municipi.

b) A la part superior una corona de baronia. Castellfollit havia estat una baronia.

c) A l'interior un castell d'or amb tres torres, situat al cim d'una roca de color porpra. Segons tots els indicis, damunt la roca de Castellfollit hi va haver un castell.

L'ENSENYAMENT

17



Alumnes del Sr. Nogué. Any 1956

46

La primera notícia que s'ha trobat que faci referència a l'ensenyament a Castellfollit de la Roca va ser una Causa Pia fundada per Elisabet Barangarí en testament, datada el 26 d'abril de 1668. Amb el nom d'Escola o Escolania, tenia una doble finalitat: obligar el capellà a ensenyar els nens i dotar les joves pobres de la parròquia d'un dot per aportar al casament.

Fins a mitjan segle XIX no hi va haver cap escola al poble. L'any 1860 apareix la figura del mestre Josep Barnó. Aquest mestre es va enfrontar amb l'Ajuntament perquè segons ell "l'alcalde volia que el poble estigués submís a la incultura". També va denunciar l'Ajuntament perquè no el pagaven malgrat els ingressos

que obtenia el consistori del Bosc de la Vila.

L'any 1890 van arribar les Dominiques de l'Anunciata, que es farien càrrec durant molts anys de l'ensenyament de part de l'alumnat.

És a partir de principi del segle XX que la població va prendre consciència de la necessitat de formar mínimament els seus fills.

L'any 1902 la Cooperativa va crear una escola diürna per als fills dels treballadors i una nocturna per als seus associats.

L'any 1905 es presenten uns plànols per a una Escola Nacional. El projecte presentat per Alfred Paluzie era

extraordinari. L'escola havia de disposar de piscina, habitacions per als mestres, arbres, aparells de gimnàstica, museu-biblioteca, sala central per a exàmens, jardins per a l'estudi de la natura... El projecte, tanmateix, no es va portar a terme.

Els industrials de la població també van col·laborar amb algunes aportacions econòmiques. Així l'any 1909 l'industrial Camil Mulleras deixà en testament una quantitat que va anar per a premis escolars.

El 1918 el mossèn Joan Quer obrí una escola religiosa amb el nom d'Artesana Instructiva. L'aparició d'una escola laica l'any

1922 va mobilitzar el sector catòlic de la població. L'any 1924 l'Ajuntament es va veure forçat a retirar-ne la subvenció i l'any 1925 va tancar-la per ordre governativa. Aquest mateix any l'Ajuntament va comprar la finca de la Plaça Major per a la construcció de les Escoles Nacionals, que es van acabar l'any 1926.

L'any 1927 el mestre Antoni Rodeja es va convertir en el referent cultural de la població. Esperantista i gran pedagog, va dirigir un moviment de renovació. Va crear junt amb un altre mestre olotí un consultori pedagògic, va ensenyar a escriure als seus alumnes amb les dues mans, en previsió dels possibles accidents a les fàbriques tèxtils, va organitzar vetllades de cinema, concursos literaris, uns programes de ràdio, fotografia... i va administrar molt correctament el llegat Agustí.

El llegat Joan Agustí va ser creat l'any 1919 per Joan Agustí Surroca a favor dels alumnes intel·lectualment més destacats de la població i dels més pobres. L'última data que es té d'aquest llegat és del 24 de juny de 1949.

Amb l'arribada d'un primer contingent de soldats després de finalitzada la guerra civil, part de les escoles van ser ocupades per al seu allotjament. L'any 1945 l'edifici escolar estava totalment

ocupat per les tropes del 2n Batallón del Rgto. de Infantería de Montaña núm. 165. Es van haver de buscar nous locals. Una classe de nens es va instal·lar al carrer Olot 36, una altra a l'antiga sala de ball de "Can Manel", i les nenes al carrer Girona núm. 10. A més, tornava a funcionar l'escola de les Dominiques.

Amb el franquisme un nou ordre escolar es va instaurar: es van suprimir totes les reformes de la República. Es va aplicar una inspecció fiscalitzadora i de control. Es va obligar a rebre una formació político-religiosa. El mestre va haver de col·laborar en la formació educativa amb el capellà; una gran disciplina, el crucifix, el quadre de Franco i la Verge presidint la part central de l'aula; la prohibició de parlar el català, hissar la bandera, cantar

el *Cara el Sol*, rés de l'oració a les dotze i el rosari dels dissabtes, les campanyes del Domund, el Mes de Maria, etc., estan en el record de tots aquells exalumnes de l'escola franquista.

Veient l'estat lamentable de l'edifici de l'Escola Nacional, l'any 1972 l'Ajuntament va comprar uns terrenys situats al Camp de la Canova, d'extensió 5.152 metres quadrats, gràcies a l'aportació de familiars de la població i dels industrials.

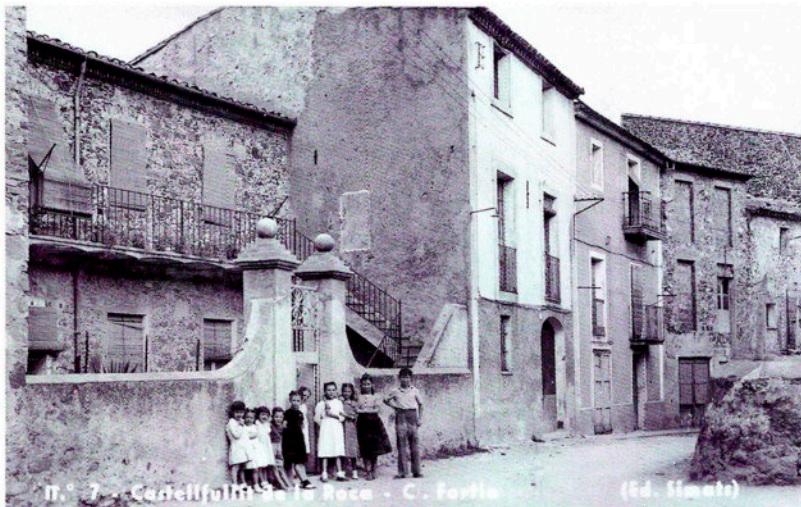
El dissabte 4 de desembre de 1976 va tenir lloc la inauguració de les noves escoles. Durant el curs 2000-2001 l'escola tenia 68 alumnes, 15 dels quals eren immigrants, principalment gambians. Això suposa un nou repte: la integració i l'atenció a la diversitat.

Alumnes de la Srta. Molas i la senyoreta Carme. Any 1937.



LES DOMINIQUES

18



*Casa on durant molt anys va funcionar
l'escola de les Dominiques.*

48

Les Germanes Dominiques de l'Anunciata és una congregació religiosa al servei de l'ensenyament i la beneficència, fundada a Vic el 1856 pel dominicà exclaustrat Francesc Coll, la qual s'expandí ràpidament pel Principat i després a d'altres països.

Les gestions per a la instal·lació d'aquesta congregació a Castellfollit de la Roca es van iniciar el 1889, després d'una reunió entre mossèn Pujolà de Castellfollit, mossèn Molera de Montagut i la Superiora de les Germanes Dominiques de Montagut, on ja feia temps que estaven establertes.

Els problemes econòmics de les famílies de la població eren el

motiu que molts pares no poguessin portar els seus fills a escola. Mossèn Pujolà va reunir les principals famílies d'industrials, contribuents i metges de la població i els va convèncer d'obrir immediatament una subscripció per tal de cobrir les despeses de la instal·lació.

Mentre es feien aquestes gestions va morir mossèn Pujolà. Abans, però, la Junta va poder reunir les quantitats necessàries per a la compra d'una casa col·legi situada a la Plaça de Sant Roc. Els principals promotors van ser: Joaquim Montagut, que va aportar 100 duros; el Canonge Alier, 100 duros; els Srs. Joan Agustí i Rafel Solé i Cia, 60 i 70 duros respectivament, a més de roba, matalassos i màrfegues; i el

Sr. Arau, 20 duros per a la instal·lació del cortinatge.

La Superioritat, quan va veure la resposta de la població, va decidir que el dia 30 de maig de 1890, Castellfollit disposés de quatre religioses procedents de Vic. Aquestes quatre germanes que van fundar la casa van ser: Anna Maria Pujol Cosellas, Rosa Bassols Cubí, Rosa Font Santhelí i Emília Vernaus.

Van obrir el col·legi el dia 2 de juny amb un alumnat de 50 nenes. La casa-col·legi estava molt malament i s'havia de fer classe a les habitacions de les monges. Aquesta situació la confirmà la visita del Sr. Bisbe.

Va comunicar que si no se solucionava el problema manaria tancar el local. La Junta Protectora va agilitar els tràmits per habilitar la casa que havia comprat i que estava situada a la Plaça del Fortí. L'any 1926 mossèn Francesc Isern, Camila Guarino, Joan Vilarot, Clara Soler i la família Gusiñer fan unes donacions per condicionar i millorar el local.

Durant el període de guerra civil les monges es refugien a la primera casa. Sobreviuen gràcies a les aportacions dels Srs. Sala, Casaponsa i la família de Can Palomer dels Angles. A causa de la pressió van abandonar la població, però hi tornen el 18 d'agost de 1939.

Per manca d'alumnat van estar a punt de tancar l'escola, però gràcies a les aportacions mensuals del Sr. Guarino van poder exercir la tasca educativa. El dia 3 d'agost de 1963 van marxar les religioses de Castellfollit. La casa va ser venuda per 400.000 pessetes el dia 30 de març de 1965.

Analitzant el directori pedagògic de les Dominiques destaquem uns punts bàsics: la missió primordial del mestre/a no és ensenyar ni instruir, és educar. El fi de l'educació és la preparació per a la vida i el màxim perfeccionament possible com a persona. Les qualitats de l'educador han de ser la bondat, la senzillesa, persuasió i la justícia.

Germanes que van morir a Castellfollit

Emília Vernaus Soler (província de Lleida, morta el 28 juliol de 1895), Margarida Casademunt Furriol (Vic, morta el 20 d'agost de 1905), Carme Barnús Collell (Les Planes d'Hostoles, 3 de maig de 1936), Teresa Arbós Figueras (Les Borges, 24 desembre de 1939), Francesca Torrentà Farrés (Santa Pau, 26 de juliol de 1952).

Germanes nascudes a Castellfollit de la Roca però que no van exercir al poble

Rosa Morera Riera (morta el 1918), Francesca Sala Pedragosa (morta el 1940), Maria Costa Ferrés (morta el 1948), Ramona Serra Vila (morta el 1949), Maria Hugueta Vila (morta el 1959), Maria Lourdes Cabanas Vergés (morta el 1974), Rosa Sala Xiqués (morta el 1974) Margarida Badosa Basagaña (morta el 1976), Beneta Amor Suñé (actualment en actiu).



*Algunes de les germanes dominiques:
 Mercè Costa (1898-1990),
 Petra Olalla (1921-1973),
 Montserrat Sanahuja (1903-1971),
 Antònia Torruella (1885-1973),
 Pilar Cervera (1896-1984),
 Dolors Relats (1899-1988),
 Anna Nogué (1901-1991),
 Maria García (1912-1992),
 Maria Fidalgo (1903-1992),
 Rosa Orteu (1925-1992),
 Ramona Almenara (1915-2000).*

S'ha d'ensenyar tenint en compte els interessos del nen, preparar-lo per a la vida i perfeccionar-lo. L'oració i la religió seran importants en tant que l'alumne/a "senti" allò que se li expliqui.

A final del segle XIX i principi del XX van aparèixer a Castellfollit de la Roca nombroses associacions de caràcter cultural, recreatiu, religiós i d'ajut als necessitats, cooperativista, d'oficis i polític.

Amb l'arribada de les forces del general Franco hi va haver una davallada del fenomen associatiu del poble. Calia assegurar la destrucció de totes aquelles associacions de signe liberal, democràtic, obrer i nacionalista

SOCIETATS DE CARÀCTER RELIGIÓS I D'AJUT ALS NECESSITATS:

El Montepio Obrero de San Salvador. Apareix a l'any 1884 i el 1896. Els primers estatuts que vam recuperar són datats l'any 1902. Figuren com a iniciadors: Joan Gusiñer, Ramon Roura, Valentí Capdevila, Joan Puig, Pere Viñolas, Martí Abel, Martí Moret, Rafel Costa i Josep Peracaula. La seva finalitat va ser donar l'ajut necessari a totes aquelles persones associades i necessitades de la població. Aquesta associació, amb el nom de La Germandat, continua vigent actualment, encara que només se'n conserva el ritual religiós, que es basa a recórrer el dia de Sant Salvador la població amb el seu estendard fins a l'església, i assistir a la missa acompanyada de l'orquestra o per la coral de jubilats Castellfollit de la Roca.

L'any 1990, i sota la presidència de l'actual president, Miquel Espigulé Bassagañas, es va acordar modificar-ne els estatuts.

La Sociedad Nuestra Señora del Rosario. Fundada el 18 de desembre de 1915 per les següents senyores de la població: Dolors Figa de Gusiñer, Joaquina Trilla Prat, Júlia Rovira Mas, Emília Gelabert Ros, Concepció Soler Masot, Carme Mir, Dolors Vilar, Mercè Pujol Rubió, Dolors Isern, Maria Llorens Soler, Gertrudis Costa Masjuan, Anna Badia Arnau i Dolors Badia Arnau. Societat religiosa que tenia per objectiu l'ajut als necessitats per malaltia o invalidesa física que impedis treballar. La seva seu era al carrer Fortí núm. 3.



SOCIETATS CULTURALS RECREATIVES:

La Familiar. El dia 16 d'abril de 1885 el Govern de Girona autoritza la creació d'aquesta societat de caràcter recreatiu.

La Sociedad Recreativa de San Salvador. Fundada el 29 de maig de 1895. Josep Canadell va ser el seu primer president.

La Lira Armònica. Societat cultural fundada l'any 1906. Va ser el seu president Rafel Planella Planella.

La Societat Orfeó Català. Societat situada al C/ Girona núm. 10 i que posteriorment es va traslladar a la Plaça Major núm. 2. Fundada l'any 1907. Era una associació coral i el seu primer president va ser l'Andreu Matavera.

La Societat Coral de Obreros y Artesanos. Apareix en document de l'any 1918.

La Unió Esportiva Cultural dedicada a l'esport del futbol. Va ser creada l'any 1935, i en va ser president Gil Soler.

L'Associació d'hoquei sobre rodes. Societat esportiva de la qual no tenim dades sobre la seva fundació.

Los trece. Associació cultural fundada l'octubre de l'any 1956 per 13 persones de la població amb

l'objectiu de treure l'apatia i l'avorriment que dominava el poble. Van crear una societat amb fins lucratiu (balls, concerts, teatre...)

SOCIETATS DE CARÀCTER MARCADAMENT POLÍTIIC:

El Círculo Carlista de Castellfollit. Fundat el 1892.

La Florida Instructiva i la Tertúlia. Dues societats enfrontades políticament que apareixen en documents de l'any 1913. La Florida tenia una tendència esquerrana i la Tertúlia, també coneguda com "La Parra", era de tendència dretana. La Florida estava instal·lada en un principi al C/ Girona núm. 11. Durant la Dictadura va ser tancada per pressions polítiques i les pressions d'una part de la població. Es va convertir en Escoles Nacionals quan es va traslladar a la Plaça Major. Va ser reoberta l'any 1932. Presidents: any 1923, Josep Sala Naspleda; 1933-34, Joan Freixa; 1936, Rosend Viñas Plana; 1937, Francesc Moiset. La Tertúlia, de caràcter conservador, tenia com a president l'any 1923 Joan Santaló.

COOPERATIVES I SINDICATS:

El Centre Catalanista. Va ser creat el 14 de març de 1934 i en va ser el primer president Josep Pla. El 1936 aquest centre es va adherir a la Lliga Catalana, formant part de l'Associació Josep Pla, Narcís Agustí, Josep Xaudiera i el metge Pius Torrent Orri.

SOCIETATS COOPERATIVISTES I D'OFICIS:

La Castellfullitense. Societat cooperativa fundada l'any 1895. L'any 1897 se li canvia el nom pel de *La Fraternidad*.

La Unión. Societat de filadors i teixidors fundada l'any 1903.

La Armonía. Societat Cooperativa fundada l'any 1903.

La Fidelidad. Societat de paletes i rajolers, fundada el 17 de maig de 1904. L'any 1919 va figurar-ne com a president Cristòfol Vilanova Expósito.

La Concordia. Fundada el 18 de juny de 1907. Societat d'ajut als associats que tenien bestiar porcí. El domicili estava situat a la Plaça Nova núm. 20 i hi figuraven com a fundadors: Isidre Riera, Pere Corcoy, Joan Funosas, Ramon Serra, Mateu Juncàs, Josep Figueras i Jaume Puixegut.

La Económica Obrera. Societat de socors i d'assistència benèfica. Fundada el 14/1/1909.

El Sindicato de oficios varios. Apareix en documents de l'any 1919.

La Sociedad de adoquineros. Fundada l'any 1919 i va actuar com a president Pere Plujà Renart.

La Societat del Treball. Associació de picapedrers que apareix en documents de l'any 1922.

El Sindicato Único de Trabajadores. Apareix en documents de l'any 1923 i 1936. Va agrupar els treballadors de la construcció. El president, l'any 1923, era Venanci Genís Ferrarons.

ASSOCIACIONISME ACTUAL:

Aquests darrers anys són poques les associacions existents a la població, algunes amb més activitat que d'altres. Destaquem:

El C.N. Castellfollit, l'Associació de Jubilats i Pensionistes Nous Horitzons, La Petanca, l'Associació Cultural Basàltica, l'Agrupació Sardanística, La Marxosa (dedicada a l'organització d'excursions), l'A.P.A., el Montepio Obrer de Sant Salvador, l'Associació Cultural Castellfullitense, la seu dels Amics de l'Alta Garrotxa i la Colla gegantera.

LA FLORIDA Instructiva Obrera	
El Grupo Artístico Cultural de este pueblo, se dirige a todos sus convecinos y pueblos comarcales, con el fin de instruirlos e instruir a la par que nosotros, a todos cuantos sintamos deseos de ello, al mismo tiempo que procuramos alegrar nuestros ratos de ocio y salir que nos ofrecen estos días carenciales, para este fin, hemos organizado una serie de obras teatrales, las que creemos agradarán e ilustrarán a cuantos nos honren con su presencia	
Para dar principio a la tarea que nos hemos propuesto invitamos a todos, a la función teatral en 4 actos y en prosa que se celebrará el 18 del corriente y cuyo título es	
LA CATEDRAL	
del insigne literato español D. Vicente Blasco Ibañez, original de los Sres. Vicente Peiro y Gonzalo Jover.	
Dejo el siguiente reparto:	
Agustine Llena, Sr. N. i La Pila Tomasa, Sr. N. i Esteban Llena, Sr. Gabriel Villosos, Gabriel Llena, Sr. Leonardo Paredonero, Don Amelillo, Sr. José Serra, Don Edo, Sr. Agustín de Valls, Campesano, Sr. Joan Frías, Zapatero, Sr. Joan Villosos, Tomàs, Sr. José Jover.	
El Grupo Artístico Cultural	

LA COOPERATIVA

19

52

El dia 22 de setembre de l'any 1895 Francesc Espigulé, Bartomeu Agustí, Isidre Riera, Josep Coromines, Pere Corcoy, Prim Palomé, Eduald Anglada i Miquel Ferrarons van fer el primer esbós dels primers estatuts que havien de regir la *Sociedad de Consumo y crédito* "La Castellfullitense". El 18 d'abril de 1897, any que comença a funcionar plenament la Cooperativa, es va decidir canviar el nom de "La Castellfullitense" pel de "La Fraternitat".

Els principis cooperativistes es van veure clarament reflectits a la premsa comarcal l'any 1908 sota la presidència del Sr. Isidre Riera. Així, s'expressava: "*El fenomen cooperativista ha d'encaminar-se*



Monedes de la Cooperativa.

a la defensa i protecció de la classe treballadora, fugir de tota adulteració en els articles i productes a preus abusius, repartiment dels beneficis entre els socis, inversió dels beneficis en la institució..." Ell deia: "*L'obrer s'adonà que per si mateix i amb bona voluntat pot ser lliure de tota explotació*".

Els estatuts de l'any 1933 encara incidiran més en la defensa de l'associat i del treballador. Heus aquí un fragment: "*L'objectiu de la Societat és posar a mans del*

proletariat el capital, les terres, fàbriques, estris de treball fent impossible la funció d'intermediaris, acabant amb l'explotació de l'home... Que l'obrer no sigui una cosa, una matèria d'explotació dins d'un estat inspirat en la llibertat i la justícia, única forma que el pot fer feliç".

La Cooperativa funcionava amb moneda pròpia. El dia 12 de gener de 1896 es va encarregar al Sr. Narcís Duran Juera de Sant Feliu de Guíxols una comanda de 160 peces de 5 ptes., 500 peces d'una pta., 1.000 peces de 0,10, 1.800 peces de 0,05 i 1.000 de 0,01. Per evitar problemes en tornar el canvi als consumidors es van enviar a través del Sr. Duran, l'any 1901, 500 peces de 2 cèntims i 100 d'1 cèntim.

El primer domicili de la Cooperativa estava situat al carrer Carretera 43, edifici propietat de Josep Peracaula. L'any 1900, gràcies als beneficis, es compra la casa de la nova seu, propietat del soci Baldiri Bartrina, situada al carrer Nou. La casa, un hort del darrera i uns horts de Montagut es compren per 2.500 pessetes.

L'any 1902 la societat va crear una escola per als alumnes dels familiars. Aquesta escola tanca el 1906 a causa dels problemes amb els mestres i a la falta d'assistència de l'alumnat.

L'any 1908 hi va haver una forta crisi. Un grup de socis volien formar una societat paral·lela; veient que no aconseguien els seus objectius van demanar tornar a ser admesos l'any 1910.

La Cooperativa va celebrar festes a partir del 1904 als prats d'en Guardiola i entre can Barranch i la Canova, amb l'assistència d'altres cooperativistes. S'hi feien xerrades, i alguns anys persones foranes van intentar boicotejar aquesta festa.

Durant els anys de la Guerra Civil la Cooperativa pren part en defensa de la classe treballadora. Va ajudar els refugiats, va lliurar els racionaments a les famílies de la població, va enviar aliments al front, etc.

*Primers Estatuts
de la Cooperativa
"La
Castellfullitense".*



53



Després de la guerra, el dinamisme de la Cooperativa va perdre força fins a convertir-se en un simple centre de comerç. El descens de les vendes i la puja de la Seguretat Social obligaren a tancar la Cooperativa l'any 1972. L'any 1979, després d'un llarg debat, "La Fraternitat" optà per lliurar a l'Ajuntament de la població tot el material i la casa, amb la finalitat que es destinés a obres benèfiques, socials o culturals al servei de la població.

*Carrer on hi havia el local
de la cooperativa.*

El dia 14 d'abril de l'any 1931 va ser proclamada la Segona República. En aquest període, mentre la població es va decantar a les eleccions legislatives, del Parlament de Catalunya i les de compromissaris per les esquerres, a les municipals va votar el partit de dretes. Així, el dia 12 d'abril de l'any 1931 van sortir escollits sis regidors de l'anomenat Partit Centrista: Joan Muntada, que va ser escollit alcalde, Josep Ortiz, Joan Sala, Esteve Casaponsa, Francesc Bosch i Ramon Mateu i tres republicans: Josep Illa, Venanci Genís i Josep Viñas.

Durant aquest període es van continuar fent estudis geològics per trobar petroli a

Teatre Català
(Cafè de Dalt)
de Castellfollit de la Roca

Diumenge, 11 Març de 1934

A dos quarts de 5 de la tarda.

La Companyia Artística «FLOR SERINYA-NENCA» posarà en escena tres magnífiques obres que arren on s'han representat han assolit gran èxit.

En primer lloc, la xislosa comèdia en un acte.

Paranys de l'Amor

Seguidament la bella obra dramàtica en dos actes.

L'Esperit triomfa

haix el següent repartiment:

• Eduard	J. Juncà
• Carme	Mary Quintana
• Enric	Ricard Clavaguera
• Lluïsa	Lluï Brunet
• Un criat	X. X.

I per acabar, el tant aplaudit llegendre en un llarg acte.

Viatge de Boda

REPARTIMENT:

Enric	S. Duran
Lola	Rossini Corominas
Domingo	P. Noderrop
Júlia	Hermínia Clavaguera
Un criat	R. C. B.

Director: En FRANCESC VIDAL.

NOTA: La Companyia es reserva el dret d'alterar o modificar el programa si causés imprevistes il·ludges.

les rodalies de la població. El mestre Antoni Rodeja va organitzar cursos de català per a joves i adults.

Davant l'allau d'epidèmies de l'estiu, el consistori municipal va dictar un ban per millorar les condicions sanitàries. Es va prohibir treure les deixalles, adobs fermentats i residus de

les 6 de la matinada a les 6 de la tarda; es va prohibir deixar els animals de corral al carrer; la gent de la població havia de netejar les voreres, carrers i entrades de les cases...

Aquest mateix any va tornar obrir la fàbrica Guarino després d'alguns anys de restar tancada, la qual cosa va facilitar la incorporació de moltes famílies de la població als seus llocs de treball.

L'any 1932 l'ajuntament va concedir a Narcís Agustí l'abastament d'aigües a la població, millorant així la xarxa d'aigua potable.

L'any 1934 la premsa comarcal va publicar que es feien estudis per allargar la línia del ferrocarril Girona – Olot fins a Castellfollit de la Roca. També aquest any va visitar la població el geògraf Pau Vila junt amb 22 professors i estudiants de la Universitat de Tolosa per estudiar el vulcanisme.

Les eleccions municipals del 1934 van ser guanyades per la Lliga, que va obtenir 265 vots, tres més que l'Esquerra, que en va obtenir 262. Van ser elegits 5 consellers de la Lliga: Joan Surroca, Lluís Abel, Narcís Alibori, Enric Sala i Josep Casaponsa, i dos de l'Esquerra: Josep M. Masó

Resultats electorals a Castellfollit de la Roca

Eleccions legislatives
21-6-1931

Electors 356
Participació: 82,0
Coalició Catalana
Republicana: 88,3
Lliga Regionalista: 11,7
Bloc Obrer i Camperol: 0

Eleccions al Parlament
de Catalunya
20-11-1932

Electors :356
Participació: 64,6
ERC: 52,5
Lliga Regionalista: 31,7
Acció Catòlica: 3,0
Coalició Catòlica: 5,9
Esquerra Federal Agrària: 6,3
Bloc Obrer i Camperol: 2,0

Eleccions legislatives
19-11-1933

Electors: 760
Participació: 67,2
ERC: 60,5
Lliga Catalana: 26,8
Dreta Agrària: 11,9
Front Obrer: 0,7

Eleccions legislatives
16-2-1936 i de
compromissaris 28-4-1936

Legislatives:
Electors: 741
Participació: 73,0
Front d'Esquerra de
Catalunya: 57,2
Front Català d'Ordre: 42,8
Compromissaris:
Participació: 41,8
Front d'Esquerra de
Catalunya: 94,8
Front Català d'Ordre: 5,

Font: Mercè Vilanova, *Eleccions generals a Catalunya entre 1931 al 1936*. Ed. Magrana. 1986.

Planagumà i Joan Freixa. Les irregularitats i les coaccions a la població en la votació van ser la causa que l'Esquerra presentés una queixa davant el tribunal contenciós administratiu, el qual va sentenciar a favor dels regidors de dretes.

Amb el triomf dels partits d'esquerres a les veïnes poblacions de Tortellà i Montagut, els industrials van proposar l'annexió del Barri de les Fàbriques (terme de Montagut) a Castellfollit de la Roca on, segons la premsa, aquests podien defensar millor els seus interessos.



*Festa de Santa Llúcia.
Any 1934.*

LA GUERRA CIVIL

21

56

Durant els anys de la guerra civil (1936-1939), Castellfollit de la Roca va haver de fer front a una sèrie d'esdeveniments semblants a d'altres poblacions del país: alistament de persones per anar al front, repressions, formació d'un Comitè Local de Milícies Antifeixistes, arribada d'un gran nombre de refugiats, control d'empreses per part dels obrers, emissions de moneda...

El dia 20 de juliol de 1936 va tenir lloc la formació del Comitè Local de Milícies Antifeixistes amb els següents membres: Jaume Albi (president), Isidre Roure, Miquel Argelés, Josep Casas, Julià Bassaganyas, Josep Vila, Rossend Viñas, Gabriel Villegas,



Joaquim Graboleda, Esteve Vilanova i Miquel Banal.

L'any 1937 la composició de l'Ajuntament va estar formada per Josep Macias (ERC i 1r alcalde), Jaume Albi (CNT i 2n alcalde), Josep Vila (ERC i 3r alcalde), consellers: Rossend Viñas (CNT), Miquel Argelés (CNT), Miquel Banal (ERC), Isidre Roure (CNT), Jaume Espigulé (ERC), Josep Pujolar (CNT) i Joaquim Ribas (ERC).

El dia 28 de maig de l'any 1938 a les 9 del vespre i als locals de La Florida té lloc l'acte de constitució del Front Popular de Castellfollit. Van ser escollits: Jaume Albi (CNT i 1r alcalde), Jaume Espigulé (ERC i 2n alcalde), Dolors Illa (CNT i 3r alcalde) i com a consellers: Francesc Moiset (CNT), Miquel Argelés (CNT), Prim Casadevall (ERC), Ramon Clota (Sindicat Agrícola), Jaume Quintana (ERC) i Josep Pujolar (CNT).

El dia 29 de gener de 1939, a punt d'acabar la guerra i veient com anaven els esdeveniments, el comandant de la plaça de Castellfollit, Sr. Rafael Miravittles Serradella, va anomenar el paísà Emiliano Labayru Hualde alcalde perquè l'anterior batlle constitucional havia desaparegut.

Durant aquest període de guerra van succeir-se fets tan lamentables com la crema de l'església i els fets del 15 de febrer de 1937, en què hi va haver un greu enfrontament a Castellfollit, Oix i Tortellà entre els milicians i una partida de guàrdies civils que intentaven passar a França. Alguns dels guàrdies van ser enterrats al cementiri vell. Posteriorment, i ja finalitzada la guerra, hi va haver dures represàlies.

El comitè va haver de fer front a l'organització i manutenció dels refugiats que, procedents de

Màlaga, Madrid, Tànger, Bilbao, Granada, Biscaia... pretenien travessar la frontera i arribar a França. Aquests refugiats van ser allotjats al refugi del Nord i al carrer Girona, 16, i alguns en cases de famílies de la població.

Amb l'arribada, el 30 d'abril de 1938, de la 13a Brigada Internacional a Castellfollit, el Comitè mitjançant un ban va demanar que es donés prioritat d'allotjament a la tropa en vista de la manca d'aliments i aigua potable. En algunes empreses de la població es va exercir un control per part del propi personal, encara que van continuar sent regides pels antics propietaris. Aquestes empreses van ser la fàbrica d'embotits B. Casaponsa, la fàbrica de conserves càrniques Joan Sala, requisada de l'agost del 1936 al 8 de febrer de 1939, i la fàbrica de xocolata Canadell. Altres van ser regides pels propis treballadors, com les "Canteras Colectivizadas", que van passar a control de la CNT-FAI, i les empreses del ram de la construcció.

Les tropes del general Franco guanyaren la guerra: "...En el día de hoy (deia el comunicat) han sido ocupados los pueblos de Besalú, Esponellá, Castellfullit de la Roca, Montagut..." (Salamanca, 8 de febrero de 1939-III Año Triunfal). A partir d'aleshores va començar una nova etapa a la població de Castellfollit de la Roca.



Soldats del bàndol republicà. Joan Roura amb un grup de companys en un descans en plena batalla.

Morts per la repressió republicana

Nom	Edat	Professió
Jaume Abel Planella	32	flequer
Pau Gusiñer Gelabert	48	propietari, exalcalde
Martí Roure Sunyer	38	fuster
Pius Torrent Orri	31	metge i jutge

Morts al front

Nom	Edat	Professió
Josep Coll Funosas		militar Legió
Gabriel Costa Presta	27	
Miquel Faja Cros		pagès
Ferran Ordi Burch	37	fuster
Lluís Pérez Moreno		
Pere Plujà Casaponsa		
Miquel Brossa Pujolar		
Miquel Roca Vergés		
Joan Sala Funosas		
Josep Soler Llorens		
Joan Teixidor Surina	21	escorxador
Joan Viñas Vianovam		

Font: Pujiula, Jordi. Els morts per la Guerra Civil a la Garrotxa (1936-1945).

LA POSTGUERRA

22



Vista general del carrer Generalísimo després de la guerra.

58

Va ser un matí fred del dia 8 de febrer de l'any 1939 quan va entrar la cavalleria de l'exèrcit franquista a Castellfollit de la Roca. Malgrat la por, tots els habitants van sortir al carrer i van aplaudir.

Els comandaments del *Noveno Batallón Mérida 35* van fer presentar les persones que havien ocupat càrrecs a l'Ajuntament durant els anys 1924-1930, i es va formar una primera junta gestora encapçalada per Leandre Vilà Roure (alcalde), Francesc Viñolas Quintana (1r regidor), Santiago Coll Surroca (2n regidor), Gil Viñas Prunera (3r regidor) i Josep Casaponsa Fàbrega (4t regidor).

A partir del dia 26 de març de 1939 es va crear un nou organigrama per tal d'exercir un control de la població. Aquest va ser el següent: Leandre Vilà Roure (alcalde), Baudili Casaponsa Tubert (Jefe Local), Rossend Costa (D. Administración), Eudald Ayats (Frente de Juventudes), Joan Santaló Bosch (Secretario Local y Juez), Rosa Viñolas (D. Aux. Social), Carme Mir Sanz (Regidora F.J.), Lluïsa Collell (Sección Femenina), Jaume Trias Soler (C.N.J.).

Després dels judicis militars, es van produir els empresonaments i execucions a la presó de Girona de persones de la població que havien estat membres del comitè, afiliats a E.R.C., etc. Castellfollit de la Roca, amb un 10,43 per mil

d'executats, va tenir una de les taxes repressives més altes de tot Catalunya.

Altres habitants de Castellfollit de la Roca que havien lluitat en el bàndol republicà van tenir més sort i van anar a camps de concentració. Mitjançant un aval de la Guàrdia Civil, Ajuntament o persones influents de la població van poder sortir i tornar a la població. Amb la recuperació de diferents bans d'aquest període de postguerra podem tenir una idea de la ideologia i el control que va imposar el nou règim. Heus aquí alguns fragments:

- "En el plazo de 24 horas, todas aquellas personas que hubiesen

sustraído piezas u objetos, harán entrega de los mismos en los locales respectivos...”

- “...Han de desaparecer todos aquellos carteles y propaganda del Frente Popular...”

- “...Todas las personas están obligadas a hacer el saludo nacional a la Enseña de la Patria, Himno Nacional e Himno del Movimiento, oficiales y tropas formadas...”

- “... En el plazo de 8 días deben desaparecer todos los rótulos en catalán e inscripciones marxistas...”

- “...Se recuerda la ineludible obligación de hablar en estas dependencias el idioma español...”

Algunes famílies considerades addictes al Movimiento van recuperar els béns, terres, cotxes i cases que s’havien fet seus els membres del comitè.

L’Ajuntament també va classificar subjectivament les famílies de la

Empresonats

<i>Nom</i>	<i>professió</i>	<i>estat</i>	<i>edat</i>	<i>afiliació</i>
Simó Charles Brosa	pagès	c	31	
Josep Bach-Esteve Gimbernat	mecànic	s	20	
Joaquim Fages Cros	paleta	s	26	
Joaquim Graboleda Pi	pagès	c	36	
Esteve Homs Plana	paleta	c	38	E.R.C.
Josep Macias Pla	picapedrer	c	32	E.R.C.
Francesc Moiset Roca	pagès	c	45	E.R.C.
Vicenç Reynal Sanz	carrabiner	s	39	
Esteve Vilanova Viñas	industrial	c	43	E.R.C.

Font: PUJULA, Jordi.

població segons la seva ideologia i va agafar com a referència si aquestes tenien familiars que haguessin estat membres del comitè, fugitius a França, afiliats a E.R.C., etc. titllant-les d’elements d’esquerra perillosos.

La manca de queviures després de la guerra va fer que la gent hagués d’adquirir mitjançant les “cartillas de racionamiento”

aliments bàsics com el pa, sucre, oli, xocolata, patates... Alguns habitants van haver d’espavilar-se practicant el contraban.

Per commemorar la fi de la guerra, durant molts anys es va celebrar la festa de la “Liberación” que consistia en una missa de campanya, una desfilada militar, sardanes i ball de fi de festa.

59

Executats

<i>Nom</i>	<i>professió</i>	<i>estat</i>	<i>edat</i>	<i>afiliació</i>	<i>lloc</i>	<i>data</i>	<i>observacions</i>
Joan Badosa Bassagañas	picapedrer	c	36	E.R.C.	Girona	28-7 -39	comitè
Julià Bassagañas Figueras	pagès	c	38	E.R.C.	Girona	28-7-39	comitè
Marcel Cañellas Pous	pagès	s	23		Girona	8-11-39	
Prim Casadevall Fabregat	picapedrer	c	34	E.R.C.	Girona	14-7-43	
Josep Casas Viñolas	pagès	s	34		Girona	6-6-40	
Josep Illa Plantalech	pagès	c	61	E.R.C.	Girona	28-10-39	comitè
Ramon Planes Guitart	pagès	c	46	E.R.C.	Girona	28-7-39	
Daniel Sarbosa Teixidor	picapedrer	s	23	E.R.C.	Girona	12-8-39	
Josep Serra Costa	pagès	c	54	E.R.C.	Girona	28-10-39	comitè
Antoni Urgés Font		s	33		Girona	8-11-39	
Gabriel Villegas Garrido	picapedrer	c	37	E.R.C.	Girona	22-10-39	

Font: PUJULA, Jordi. Els morts per la guerra Civil a la Garrotxa. (1936-1945)

PONTS I PASSERES

23



Pont gòtic que travessava el Toronell.

60

La primera notícia de l'existència d'un pont a Castellfollit data del 28 de febrer de l'any 1074. Va ser una publicació jurada, que es va celebrar al comtat de Besalú, més concretament a la vila de Figueres, del testament de Guadall, el qual va fer donació a Santa Maria de Vilabertran d'un alou situat a Serinyà, el pont de Ripoll i el pont de Castellfollit.

Damunt del Toronell també existeixen les restes d'un pont gòtic que, segons els historiadors, poden situar-se entre els segles XIV i XVI. Malauradament l'aiguat del dia 3 d'abril de 1970 va endur-se bona part de la construcció que restava intacta.

Durant la guerra de la Independència, els francesos, en un intent de conquerir la plaça forta de Castellfollit, es van endur unes grans bigues del sostre del mas Gussinyer, per tal de construir un pas que creués el riu Fluvià. Aquest pas va ser conegut com "El pas dels Gabaits". Posteriorment es van recuperar algunes d'aquestes bigues de fusta que encara resten a l'esmentada casa.

Va existir el "dret de peatge o lleude". Això era un impost que va crear la Universitat de Castellfollit per creuar el riu.

L'any 1881 la premsa comarcal va denunciar la manca d'un pas en bones condicions a Castellfollit per tal que

poguessin passar les carretes, les mercaderies i el correu. Un fragment deia el següent: "...es vergonzoso, para no decir escandaloso, que la única carretera que pone en relación Olot y su comarca con el resto de España, esté interrumpida por solamente un palmo de agua que cubra el vado del Fluvià en el punto de Castellfollit...".

També aquest mateix any, la interrupció del pas dels carruatges va fer que 170 hisendats i industrials de la comarca enviessin una instància a l'Excm. Ministre de Foment

demanant eixamplar-lo i recompondre'l perquè, segons ells, no arribava la correspondència, no funcionava el telègraf i mancava carbó mineral per a les indústries.

També va sorgir la picaresca d'alguns dels habitants de la població que es van dedicar a posar brossa dins els ulls del pas per tal que els viatgers necessitessin els seus serveis per a la conducció dels animals, la qual cosa va suposar que exigissin un pagament pel que ells van anomenar "els drets de sa aduana".

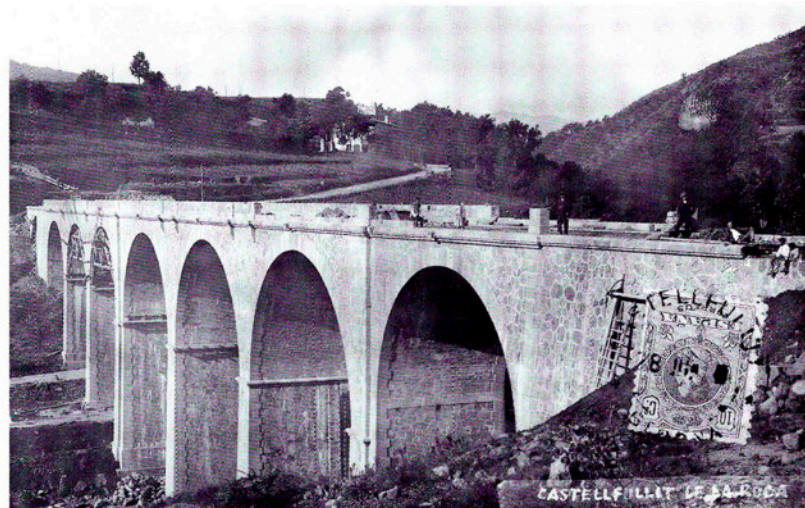
L'any 1900 el Govern Civil de la Província va aprovar la

construcció del pont. El 1902 van començar les obres i el dia 2 de febrer de 1909 es va lliurar a l'ús públic. Durant els treballs van succeir una sèrie de problemes: vagues de treballadors, les baixes temperatures de l'hivern que dificultaven els treballs, esllavissades al cantó esquerre, la qual cosa va provocar l'any 1905 una modificació dels plànols, etc. L'any 1939, durant la guerra civil, va ser destruït. Es va tornar a reconstruir l'any 1940 però un fort aiguat va rompre dues arcades del pont fent-lo inservible.

L'any 1945 van començar les obres del pont actual, en tres



Procés de construcció de la primera de les arcades del pont. Calia veure si passava el cotxe. Any 1908.



El dia 2 de febrer de 1909 es va lliurar a l'ús públic el pont.

anys es va acabar. La construcció del pont va portar una gran quantitat de mà d'obra a la població, dels 35 treballadors l'any 1946 es va passar a 131 el 1947. Alguns dels treballadors van casar-se a Castellfollit i hi van fixar la residència. L'empresa que es va encarregar dels treballs va ser *Cimentaciones y Obras S.L.* L'any 1950 hi ha la proposta de posar fanals al pont.

Des d'aquest indret, el turista troba un lloc privilegiat per tal d'obtenir una imatge de record del seu pas per l'espadat.

LA TORRE DEL RELLOTGE

24

62

Quan s'enfila la carretera de Girona a Olot al seu pas per Castellfollit de la Roca, apareix una majestuosa torre.

Aquí, els vianants, ciclistes, etc., poden aturar-se i beure de l'aigua de la Font de Sant Roc, un dels elements que caracteritzen la torre, junt amb la imatge del sant, l'escut i el rellotge.

El finançament de la torre va ser en gran part possible gràcies a la iniciativa del Sr. Lluís Pons i Tusquets, un diputat a Corts que havia promès l'any 1919, la construcció de la torre si el poble de Castellfollit de la Roca donava el vot a la seva persona a les eleccions.



Diada de la Festa Major de la població. Inauguració del rellotge. Any 1924.

El dia 13 de juny de 1924 es va adreçar una instància a les autoritats governatives demanant autorització per començar les obres. Els plànols els va fer el Sr. Ramon Gusífer Heras, de Banyoles. L'agost d'aquest mateix any començaren les obres i a mitjan

any 1925 finalitzen els treballs amb un cost total de 4.499 pessetes.

Abans, però, hi va haver la inauguració del rellotge. Va ser el dia 21 de setembre de l'any 1924 coincidint amb la Festa Major de la població.

Formaven part del consistori les següents persones: Pau Gusiñer (alcalde), Ramon Fàbrega, Gil Viñas, Joan Guinó, Leandre Vilà, Pere Casaponsa, Gabriel Plana, Francesc Viñolas i Santiago Coll.

El subministrament, col·locació i muntatge del rellotge va anar a càrrec del Sr. Eduard Ridaura Fusellas. Segons un document, la rellotgeria Ridaura va ser fundada l'any 1830 i es va traslladar més tard d'Olot a Girona.

Les despeses generals d'aquests treballs van ser les següents: col·locació de les peces i accessoris, 50 pessetes pagades a l'Eduard Ridaura, 40 pessetes pel transport de les peces del taller a la torre; per la compra d'una bandera al Sr. Julià Rovira, 12 pessetes; col·locació d'un parallamps per part de l'electricista Anselm Corominas, 198 pessetes; 8 pessetes al Sr. Valentí Capdevila, per l'ajut del transport del rellotge; a la vídua de Francesc Güell, per la fabricació de l'escut de la torre, 50 pessetes; a la casa Badia d'Olot, per la restauració de la imatge de Sant Roc, 9 pessetes; als fills d'Esteve Barberí, per la reparació de dos martells del rellotge, 18 pessetes.

En la fornícula existent a la torre del rellotge també hi ha la

imatge de Sant Roc amb la data de l'any 1885. La imatge del sant és el testimoni dels fets ocorreguts aquell any 1885: l'epidèmia del còlera.

A Castellfollit de la Roca hi va arribar d'una manera no tan forta com a d'altres pobles de la comarca, especialment Sant Joan les Fonts.

Les causes de la malaltia cal cercar-les en la manca d'higiene. Cal recordar totes les aigües brutes i deposicions que es llençaven al carrer, els femers que hi havia a les cases, el contacte amb infectats que provenien d'altres poblacions, la manca d'higiene dels productes alimentaris com les fruites i les verdures, etc.

La por al contagi va mobilitzar la població, incentivada per l'estament eclesiàstic, el qual considerava que allò era un càstig diví i convidava a la pregària privada i pública al bell mig de la Plaça de Sant Roc.

Fa uns anys, i per iniciativa d'uns veïns de la Plaça de Sant Roc, se celebra el dia 16 d'agost una petita festa en honor de l'esmentat sant. Els actes són els següents:

Al matí una missa a l'església del poble, a dos quarts de nou



Estat actual de la torre del rellotge amb l'escut de la població i la fornícula de Sant Roc.

del vespre el rès del Sant Rosari, posteriorment un pisolabis per a tots els assistents, i finalitza la festa amb un sopar de germanor.

EL TELÈFON

25



La Teresa Viñolas i la seva germana Maria, encarregades durant molts anys de la central de telèfons de Castellfollit de la Roca.

64

Quan el físic nord-americà d'origen escocès Alexander G. Bell, l'any 1876, va presentar el seu invent a l'exposició de Filadèlfia, poca gent hagués pogut pensar que el seu aparell es convertiria en una eina indispensable a l'actualitat.

Va ser a principi de segle quan es van muntar els primers telèfons a la comarca. Foren concretament els capellans de la Vall de Bianya que endegaren una modesta xarxa telefònica responent a una necessitat d'assistència als malalts per a l'administració dels auxilis espirituals.

L'any 1900 se celebrà una sessió a l'Ajuntament d'Olot, en la qual es va presentar el

projecte de xarxa telefònica que havia d'unir els pobles de Capsec, Sant Joan les Fonts i Castellfollit.

El novembre de 1904, tres alcaldes, Nonet Escubós, d'Olot, Vicenç Pagès, de Castellfollit i Domènec Castellet de Begudà, conscienciats per la problemàtica de les comunicacions a la comarca, començaren a planificar el projecte.

L'any 1905 l'advocat Jesús Calvo Martínez de Barcelona adreçà una carta al Sr. Vicenç Pagès dient-li que no veia clar que un Ajuntament volgués explotar una xarxa telefònica, i li aconsellava que fos una companyia o bé uns particulars els encarregats de portar-ho a

terme; a més a més considerava que la quantitat de 750 pessetes era insignificant per a les despeses, plànols, expedients de concessió, etc.

Arriba l'any 1906 i la insistència i constància dels senyors Escubós i Pagès van aconseguir que la superioritat aprovés la xarxa telefònica que havia d'unir Olot amb els pobles de la comarca amb dues subcentrals:

una a Castellfollit de la Roca i l'altra a Sant Joan les Fonts. L'any 1907 ja va començar a funcionar la xarxa telefònica que havia d'unir els pobles d'Olot, Sant Joan les Fonts, Castellfollit de la Roca, Montagut i Tortellà.

Des de l'any 1907 al 1927 l'empresa va créixer gràcies a la participació personal i econòmica de Joan Blanc Cufí, de Tortellà, i sobretot de Vicenç Pagès Oliveras, de Castellfollit de la Roca, que durant molts anys va actuar de gerent.

Molts dels abonats havien hagut de pagar ells mateixos la instal·lació, l'aparell i la quota mensual.

L'any 1908 les poblacions adherides són: Olot, Sant Joan les Fonts, Castellfollit de la Roca, Palau de Montagut, Montagut, Tortellà, Argelaguer, Besalú, Maià, Oix, Capsec, Ridaura, la Pinya, Sant Privat de Bas, les Preses i Sant Esteve de Bas.

L'any 1924, en un padró municipal de Castellfollit de la Roca, apareix el Sr. Joan Nogué Vila, que figura com a telefonista. La primera central telefònica estava situada als locals de ca l'Enric.

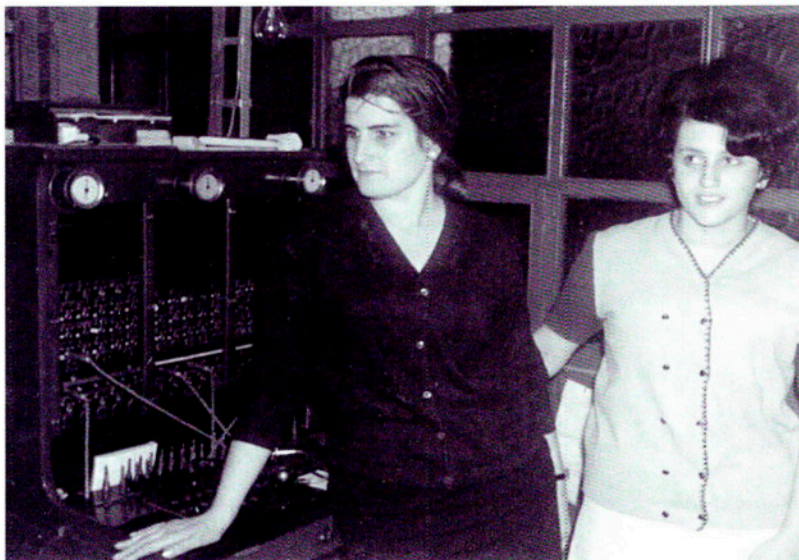
El dia 1 de març de 1926, i encara no complerts els 16 anys, es va fer càrrec de la

central de telèfons de Castellfollit de la Roca la Teresa Viñolas Surroca, fins l'any 1965. Durant els tres darrers anys va passar a la seva germana Maria. L'any 1927 aquesta empresa privada va passar a mans de la *Compañía Telefónica de España S.A.* i l'empresa I.T.T. nord-americana.

La central es va traslladar al carrer d'Olot número 3 i durant tots aquests anys la Teresa va estar al servei, dia i nit, de la població, a més a més d'Oix,

Beget, Tortellà, Montagut, Sant Jaume de Llierca, Besalú, Argelaguer, Serinyà i Beuda.

L'any 1964 es va fer càrrec de la central la Joana Pujol Pagès. El dia 31 de novembre de 1970 la central situada al carrer d'Olot núm. 3 es trasllada al carrer Migdia núm. 2. La Joana va tenir cura de les poblacions de Castellfollit de la Roca, Oix, Beget, Montagut, Tortellà, Sant Jaume de Llierca, Argelaguer i de Besalú a Olot fins l'any 1980, que el telèfon passa a ser automàtic.



La Joana Pujol i la Lourdes del "Molí" en tasques d'atendre trucades.

LA PEDRERA

26



Pedrera del Sr. Orriols. Any 1916.

66

Una de les causes del creixement demogràfic al segle XX de Castellfollit de la Roca és la indústria de l'explotació del basalt.

La primera notícia de l'explotació del basalt data del dia 10 d'octubre de 1884, quan un convilatà anomenat Josep Demiquels Surroca va morir a causa d'una barrinada.

L'any 1895 la fabricació de llambordes és ja un fet. Des de Barcelona arriben un gran nombre de comandes per a la fabricació d'una part de les llambordes de la Rambla. La causa cal atribuir-la al fet que era molt més barat comprar el basalt a Castellfollit de la Roca que a l'estranger, com s'havia fet fins aleshores.

Fins aquest moment l'explotació del basalt sembla que és a mans de particulars. Va ser l'any 1898 quan el Sr. Vicenç Piera Murlà sol·licita al Govern Civil autorització per aprofitar pedres de les esclavissades del cantó del Fluvià per a la construcció de llambordes, la qual cosa comportava el fet d'haver de contractar alguns treballadors.

L'any 1903 el Sr. Miralles explotava una pedrera, i és l'any 1907 que els diaris comarcals denuncien l'abús de l'explotació del basalt, incitant la població a manifestar-se perquè segons ells farien trontollar els fonaments del cingle.

L'any 1909 es treballa intensament a tots els punts de la

població: Camp de la Canova, les Funoses, la punta de la cinglera i fins el terme de Begudà. Va ser aquest mateix any que es va construir la primera societat de llambordes, encapçalada per Venanci Genís i Pere Sarvosa. Una de les primeres accions va ser una vaga el dia 29 de maig de 1910 donant suport als treballadors de Caldes.

L'any 1911 va haver-hi una forta pressió per part de la família Xaudiera i cent veïns de Castellfollit de la Roca exposant que hi havia moltes persones que amb permís o sense treballaven en la confecció d'"adoquins", ocasionant desperfectes al cementiri i privant el pas de les

aigües del Toronell cap a la seva fàbrica. Es va afegir a la protesta Joan Gusiñer, el qual considerava que l'extracció de basalt malmestia l'estètica de la població. Aquestes protestes van donar com a resultat que el consistori presidit pel Sr. Isidre Riera, els presidents de La Fraternitat, l'Econòmica Obrera, l'Artesana Instructiva, la Concòrdia i els llamborders arribessin a l'acord de paraitzar l'extracció de basalt i es comprometessin a arranjar l'estat del cingle.

L'any 1916 va ser un any clau per al creixement en nombre d'obrers a la pedrera. El Sr. Orriols Vilardell comprà la pedrera d'en Rafel Costa i portà treballadors especialitzats de Penàguila (Alacant), Xiva (València), Montesquiu (Barcelona), etc.

L'any 1921 hi hagué una forta crisi a la pedrera del Sr. Ramon Orriols. Van haver de plegar 38 treballadors perquè el producte no es venia.

L'any 1922 es va crear una societat de llamborders anomenada "La Fidelitat". Els picapedrers el dia 28 de setembre organitzen una nova vaga reivindicant el següent: L'admissió dels treballadors que havien estat acomiadats, un augment salarial, la contractació de més mà d'obra per servir els oficials, el pagament setmanal i que el propietari no acomiadés

Pedrera d'en Ramon Fàbrega. Paratge del Guardasoms, prop de Can Gusiñer.



els treballadors que no volguessin anar a ballar a "La Tertúlia".

L'any 1928, Josep Ortiz Ibáñez, que ocupava el càrrec d'encarregat de la pedrera del Sr. Orriols, passà a ser-ne el propietari, i li posà el nom de Pedrera "Les Funoses". Amb el recolzament de la S.A. Cros va començar a fabricar torres de Glover, torres de Gay-Lussac per a la indústria química, moles per al refinament del paper, etc.

El 1939 en Josep Ortiz Ibáñez recuperà la pedrera que havia estat intervinguda durant la guerra.

L'any 1951, amb la mort del Sr. Josep Ortiz, es féu càrrec de l'empresa el seu fill Josep Maria Ortiz Roura. L'empresa segueix elaborant material per a la indústria química i tèxtil.

L'any 1964, amb la mort sobtada del Sr. Josep M. Ortiz Roura, l'administració de l'empresa va anar a càrrec de la seva vídua, Concepció Vila Visa, amb el

suport del seu fill, Raül Ortiz Vila. Raül, amb la col·laboració del familiar Joan Roura Suñer, persona coneguda des d'abans de la guerra del funcionament de la pedrera i que va actuar com un segon pare i mestre, es va convertir des de l'any 1985 en l'administrador únic de l'empresa.

Des dels anys 80 l'empresa *Sucesores de J. Ortiz, S.L.*, dirigida per Raül Ortiz, s'ha dedicat a altres especialitats: l'ornamentació, la col·laboració amb escultors, la fabricació de xemeneies, etc.



Treballadors de la pedrera propietat del Sr. Josep Ortiz. Any 1934.

Les primeres notícies d'indústries a Castellfollit de la Roca són les de dues adoberies. La primera surt en un pergami el dia 3 de novembre de 1340. Es tracta d'un testament de Bernat de Cassanya atorgat davant del notari Ramon de Quer, en el qual "*vol que els seus marmessors vinguin la seva part d'una adoberia que té a mitges amb en Ramon Masó de Castellfollit...*" La segona està datada el dia 11 d'abril de 1764, quan Joan Casaponsa junt amb altres, "*reben de Joan Bolós Prevere i procurador de Montagut 105 lliures per a la construcció d'una paret de 30 pams d'alt grosses... per a la construcció d'una fàbrica d'un blanquejador*".

Les principals dificultats que van trobar les indústries de final del segle XIX i principi del XX van ser: els enfrontaments entre patrons i obrers per les condicions de treball, l'estat higiènic deficient denunciat pel metge Vicenç Pagès i la manca de bones comunicacions sobretot en temps de riuades, la qual cosa dificultava l'arribada de les primeres matèries a les indústries.

A la meitat del segle XIX trobem una fàbrica de benes (1857) i una de barretines (1864). A final del segle XIX van aparèixer indústries de filatures (1878) propietat de J. Gusiñer, i la de Joan Agustí (1886). Una fàbrica de gasosa propietat de Josep Peracaula (1883), una d'aiguardent (1898) propietat de Ramon Pagès, la fàbrica coneguda popularment com "La Palla". Aquest edifici propietat del Sr. Gusiñer va ser una indústria de paper l'any 1889. Va ser llogada a una empresa basca denominada Cegama S.A. També va ser la fàbrica de xocolates "Comas", que va causar baixa per motius poc clars el 28 de juny de 1934, i fàbrica de filatures.

L'any 1907 l'Eliseu Barnadas es dedicava a construir pipes de fumar, safates de noguer i travessers de fusta per a les vies de tren.

Són de principi de segle el taller de construcció de carros d'en *Francesc Bosch* (1928), les tres fàbriques de gasoses d'en *Joan Tenas* (1928), la de l'*Agustí Surroca* i l'*Esteve Vilanova*. El 1938 va

aparèixer documentació de la fàbrica de colònies i brillantines propietat de l'*Enric Canadell Barbí*.

No podem oblidar les fàbriques vora el Fluvià (en el terme de Montagut): La fàbrica *Mulleras* i la fàbrica *Xudiera*, on van treballar fins a 352 treballadors

L'empresa d'electricitat del Sr. *Agustí* va ser instal·lada a Can Gridó l'any 1890 per Joan Agustí. Des de 1940 els descendents de la família van venent la distribució de l'electricitat a la companyia elèctrica Bassols.

Com a indústries alimentàries destaquen: l'empresa d'embotits *Can Sala*. L'any 1921 Ramon Sala Camprodon es va instal·lar a Castellfollit de la Roca. El 8 de juny de 1942 es va canviar el nom de R. Sala Camprodon pel de Joan Sala Riera. Posteriorment la raó social Sala Riera va passar al seu fill Ramon Sala Canadell. L'any 1997 va tancar les seves portes.

Embotits Casaponsa. Una botiga de queviures a final del segle XIX situada a la Plaça Nova es va convertir l'any 1910 en una indústria denominada Embutidos Baudilio Casaponsa. El 1940 va canviar el nom pel de Hijos de Baudilio Casaponsa. Va tancar el 1980.

El magatzem. L'any 1902 Joan Surroca Guardiola i Joaquina Santaló Costa van portar una botiga de granes i carnisseria que més tard es convertiria en escorxador. L'any 1941 Joan Suñé i Maria Surroca van crear la indústria amb el nom de Hijo de J. Surroca. Actualment també resta tancada.

Salvador Vila. El 15 de juliol de 1970 va crear un magatzem dedicat al desossament de caps de bestiar. El 1985 es va traslladar a la Plaça Nova núm. 3 amb el nom de Costabella S.A. Va continuar l'activitat fins l'any 1995. A partir d'aquest any es dedica a fondre greix per a la indústria pastissera.

Galetes Cal Enric. La primitiva fleca, confiteria i bar propietat de Jaume Bigas Pla va ser traspasada a Enric Gussinyer l'any 1933. Va ser l'any 1970 quan Cal Enric va viure una

modernització important. Actualment en Salvador és l'únic accionista i l'empresa ha sofert una forta expansió.

ALTRES INDÚSTRIES

Fusteria Canadell. El primer rebut de contribució industrial data de l'any 1888 amb el nom de Fernando Bassagañas. Aquest la va traspassar al seu gendre Salvador Canadell Barbí i aquest al seu fill Joan Canadell Bassagañas. Actualment en funcionament.

H.I.C.A.S.A. Empresa tèxtil que es va crear l'any 1945 al Barri del Fluvià amb el nom de Triturados Santaló. L'any 1955 va passar a nomenar-se Hicasa, situada al C/ Fleming. L'agost de 1994 un greu incendi va destruir les instal·lacions i ja va tancar.

Productos Supernet, creada l'any 1945. Empresa dedicada a l'elaboració de productes de neteja i més tard de parafines per a la indústria tèxtil. El seu propietari va ser en Joan Canadell. L'any 1965 passa a anomenar-se *Productos Supernet S.A.* Estava situada a carrer Girona núm. 22. Va tancar l'any 1998.

Carretillas Leandro. El primer document data de l'any 1881, hi consta Francesc Barnadas com a "herrerero". L'any 1898 va entrar a treballar a la ferreria Leandre Vilà Roure, també ferrer. Quan va morir el propietari sense descendència, en Leandre es va casar amb la vídua Maria Guinó, la qual li deixà el negoci. Leandre Vilà va treballar en el negoci fins que ho va deixar al seu fill Leandre Vilà Soler, el qual va portar l'empresa del 1936 fins a la jubilació que va passar a l'actual propietari Leandre Vilà López. Encara en funcionament.

Curtits Casaponsa. L'any 1898 Esteve Casaponsa Tubert va començar el negoci com a marxant de bestiar. El 1904 va posar un rentador de llana vora el riu Toronell. El 1940 va continuar el negoci de la llana però ara hi afegeix el tractament de la pell. Els seus fills Miquel i Francesc Casaponsa Poch van denominar la indústria *Hijos de Esteban Casaponsa S.L.*, i l'any 1980 passa a denominar-se Curtidos Casaponsa S.L. Situada al carrer Major núm. 4. Va tancar l'any 1992. Un dels fills de Francesc



Fàbriques vora el Fluvià (terme de Montagut)

Casaponsa, Francesc Casaponsa Simats, funda Girmica. Es dedica actualment a la impermeabilització d'entrades i sortides d'aigua i a subministrar resines especials per a sòls industrials.

Existeix un petit nucli d'empreses de caràcter familiar que encara estan en funcionament: **Joan Costa.** Empresa familiar dedicada als curtits creada pel seu pare, Pere Costa. L'any 1977 es va posar el nom actual. Es dedica a l'artesania de mercat.

Maclot S.L. L'any 1975 els Srs. Agustí creen la fàbrica dedicada a la construcció de caixes de cartró.

Màrius Vilaseca Peón. Empresa dedicada a la fabricació de brotxes d'afaitar, va ser creada l'any 1994 i està situada al carrer Pau Casals.

En l'apartat de la construcció cal destacar **Construccions Vila.** Empresa fundada per Francesc Vinyoles Quintana a final del segle XIX. El 1940 va passar a Joan Vila Font, marit de Maria Vinyoles, filla d'en Francesc. Plega l'any 1977 coincidint amb la seva mort.

Construccions Espigulé. Josep Espigulé Bosch va crear l'empresa l'any 1942. L'any 1967, i amb el nom de Construcciones Espigulé S.L., es va formar una societat entre el pare i el seu fill Miquel. Va tancar el 1987. Aquest mateix any en Miquel va crear **Prefabricats Castellfollit.** L'any 1998 va dividir la firma en dues, **Contresp Castellfollit S.L.**, regida pel seu fill Moisès, i **Cupanel Systems S.L.**, regida pel mateix Miquel, ambdues dedicades a la construcció.

L'ESCUPTOR MIQUEL FERRARONS

27



*L'artista Miquel
Ferrarons Abel
(1898-1974)*

70

L'escultor Miquel Ferrarons Abel va néixer a Castellfollit de la Roca el dia 3 d'octubre de 1898. Del seu germà va tenir les primeres influències en la vocació d'escultor. Des de ben petit va anar a estudiar a l'Escola de Belles Arts d'Olot, on va tenir com a mestres Josep Berga Boix i Josep Berga Boada.

Als 12 anys obtingué el premi Mulleras de l'escola de Belles Arts d'Olot. Va continuar durant sis anys els seus estudis a l'Escola de Belles Arts de Sant Feliu de Guíxols.

L'any 1914 va ser subvencionat per la Diputació de Girona amb una beca per anar a estudiar a

París. Va topar amb moltes dificultats: l'esclat de la Primera Guerra Mundial i la retirada de la beca van ser la causa que no pogués marxar a França. Sense cap mena d'ajut i només amb el seu tenaç esforç va aconseguir anar a treballar a Madrid. Allà es relacionà amb els millors escultors de l'època i va ser considerat un dels millors medallistes, ofici que va practicar amb el d'escultor.

Va exposar a les exposicions nacionals dels anys 1924, 1926 i 1930 i l'Exposició Internacional

de Barcelona l'any 1926. Després de 27 anys d'estada a Madrid va tornar a Catalunya i va actuar com a professor a l'Escola Superior de Belles Arts de Barcelona.

Va fundar a Olot i a Barcelona alguns tallers d'imatges.

La majoria de les escultures tenen com a temàtica la figura humana. Destaquen els bustos del seu pare i la seva mare, el bust de bronze del comte de Vallellano, i les obres *Lluïset*, *Cap del Dolor*, *Sospir*,



Ingenuïtat i Passió. També destaquen les làpides col·locades als carrers de Josep A. Clavé i Mossèn Cinto Verdguer a Madrid, la de Santiago Rusiñol a Aranjuez, etc.

El material que va emprar en la fabricació de les seves escultures va ser el fang i el guix, segurament per després passar-ho al bronze.

El mes de febrer de l'any 1973 va fer donació de vint escultures a la població de Castellfollit de la Roca destinades al que havia de ser el futur museu etnològic. Les obres van ser traslladades del seu estudi al nostre poble, i algunes d'elles es poden contemplar a l'antiga església.



L'1 de maig de l'any 1974, a l'edat de 75 anys i a les "Llars Mundet", va morir aquest personatge, lluny dels amics i familiars.

Escultures de l'autor.

LA POETESSA DE CASTELLFOLLIT

28



*Tres dels germans
Illa:
La Dolores, la
Francesca i la
Florinda.*

72

La Francesca Illa, coneguda popularment com “La Francisqueta de Cal Moliner”, va néixer a Castellfollit de la Roca el dia 28 de febrer de l’any 1917.

Membre d’una família d’onze germans, des de petita va rebre les influències culturals i patriòtiques del seu pare, home culte, amant de la lectura d’autors com Segarra, Blasco Ibáñez, Guimerà i, sobretot, Verdaguer. Va ser afusellat pels franquistes pel fet de defensar els seus principis (membre d’E.R.C. i exalcalde) i per haver lluitat en defensa dels drets humans.

La Francesca també va rebre les influències de la Paquita, una mestra que va passar moltes tardes a casa seva tot parlant amb el seu pare de temes de política, de

Macià, de Companys, de la llengua catalana... Una de les frases que recorda la Francesca de la Paquita, i que deia tot sovint, va ser: “*No és trist que essent els meus alumnes catalans, m’hagin de demanar les coses en castellà?*”.

La Francesca va marxar de Castellfollit de la Roca l’any 1936 i es va establir a Barcelona. Allà va treballar de flequera i posteriorment de modista. L’any 1948 es va casar a Badalona amb en Vicenç, home senzill i que constantment és en el seu pensament. Amb la seva mort, va deixar un gran buit a la vida de la Francesca.

Amb un desinterès inimaginable en el nostre temps i demostrant el seu amor al poble de Castellfollit de la Roca, junt amb les seves

germanes la Dolores i la Florinda, va fer donació dels terrenys de la seva propietat per a la construcció de la zona esportiva.

La seva poesia està impregnada del sentiment patriòtic envers el seu país, l’amor i el record al seu poble natal, la seva família. Col·laboradora de la revista local *Basalt*, hem escollit algunes de les poesies on es reflecteixen tots aquests sentiments.

EMOCIONS DE LA SARDANA

“La sardana és la dansa més bella de totes les danses que es fan i es desfan”.

Així va escriure Maragall Poeta de la nostra terra

En la seva poesia immortal
Que als catalans el cor s’aferra.
Què hi trobaré jo en la sardana
que quan la sento tocar,
d’alegria el cor punteja
i tinc ganes de plorar?

Un fort sentit d’emocions
del meu bell Castellfollit
joventut dolça i pura
que em fa vibrar l’esperit.

A UNA REINA DE 16 ANYS

Sé que t’han proclamat
Reina de Primavera,
de les flors, del camp daurat,
del blat madur de les garberes.
L’aire suau m’ha parlat de tu,
i t’he imaginat bonica i encisera
com mai he vist a ningú
amb somni de meravella:
d’edat adolescent,
tot candor, bellesa pura,
virginal i resplendent

que encara no és prou madura.
I contents estarem
que sigui llarg el teu regnat,
d'aquest Castellfollit tan ferm
que tant i tant m'ha inspirat.

NOCTURN DE CASTELLFOLLIT

Quan surt la lluna a Castellfollit
també surten milions d'estrelles
en el blau mantell infinit
que brillen com llanternes,
per embellir amb màgica claror
el paisatge del meu poble,
que estimo amb tot el cor
amb sentiment pur i noble.
Del cingle les roques grans
amb la lluna tant s'allarguen,
que les ombres són gegants
que vetllen sempre amoroses
al poble i als seus habitants,
com els jardins les roses.

LA COLLA DEL DIJOUS

És la Colla del Dijous
gent de seny, encisadora,
inspiren programes nous
gent alegre i captivadora.
Organitzen excursions
no molt llargues, moderades,
i també canten cançons
per animar les anades.
Amb en Vicenç, el meu espòs,
convidats hi anàrem un dia,
va ser un jorn tan joiós
que de nou hi tornaria.
Quina agradable sorpresa
trobar-hi el Sr. Busquets,
una amistat tan palesa
que em vaig sentir el cor pres!
Si el Sr. Busquets en forma part
i en Pere Vilà també,
la Colla ha de funcionar molt bé
Colla del Dijous endavant

que el vostre tarannà és admirable,
honreu els vostres cabells blancs
per seguir camins tan sans.

EL PONT CAIGUT

Avui he vist el pont caigut,
vençut com una desferra,
tan dret i fort que havia sigut
m'ha entristit veure el pedregam
per terra.
Les seves simètriques voltes
embellien el paisatge permanent
i el Fluvià amb llurs corrents airoses
hi baixaven cristal·lines en tot moment.
Més, els anys en va no passen,
pont i aigua han canviat;
el temps modern, l'ha tornat bruta
i el pont ja greument ferit
agonitzant i ple de nafres
s'ha ensorrat adolorit.

SUBLIM RECORD

Com una au que travessa llunyana
el vast horitzó, al caure la tarda,
en el fons de la meva ànima veig

que passa la teva imatge.
I em poso a pensar en els dies
tan bells i alegres, i ja tan llunyans
en què jo era feliç i desitjosa
amb tu al meu costat
d'acompanyant
en què amb tendresa, en ales del
somni fèiem junts fantàstics
viatges
per regions sense fi, misterioses
sadollats d'ideals paisatges
en què no pressentíem res
de tantes angonxes i tantes
recances
que tornaren en núvols negres
els auris resplendents celatges.
Avui tan sols com au que travessa
El vast horitzó, al caure la tarda,
en el fons de la meva ànima veig
que passa la teva imatge.

*Any 1991. Dia que es va retre un
homenatge a la Francesca.*



FRANCESC E. PEIRÓ

29



*Acte d'homenatge a Francesc Peiró
l'any 1991.*

74

En Francesc Expósito Peiró (1907-2000), “En Xicu de Can Titella”, va ser tot un personatge a Castellfollit de la Roca. Amb les seves composicions i poesies dedicades a personatges castellfollitencs, va saber reflectir el caràcter i la fisonomia dels homes i dones més populars de Castellfollit de la Roca a la seva època.

La seva universitat va ser la pròpia vida, el carrer, les seves vivències. Als tretze anys el seu pare l'envià a treballar a la Fàbrica Nova, vora el Fluvià, al·legant que no servia per estudiar. Allà començarà fent dotze hores, però tot els caps de setmana va dedicar-los a organitzar actes festius,

composicions que després eren recitades al cafè, a fer paròdies, etc. Es va convertir en tot un líder de la gresca a la població.

Se'n va anar a treballar als ferrocarrils a Barcelona i, ja jubilat, va tornar a Castellfollit de la Roca pensant que trobaria el caliu d'èpoques passades. I el que es va trobar va ser amb la indiferència i el desconeixement de bona part de la població. Només alguns amics l'anaven a visitar a la Residència d'Avis d'Olot on se'l veia desanimat. Se'n va tornar a Barcelona, on va morir el 21 d'abril del 2000 a l'edat de 93 anys. La seva darrera voluntat va ser que l'enterressin a Castellfollit de la Roca.

El 26 de març de 1963 l'Académie du Genet d'Or de Perpinyà va concedir-li un premi per la poesia *Pàmpols perpinyanencs*.

Destaca de la seva escriptura la facilitat de trobar les paraules adequades per a la rima, el jugar amb la picaresca, la descripció dels personatges, la misogínia que a vegades acompanya els seus escrits i el seu esperit catalanista. Observem alguns exemples, amb algun comentari que ens va fer quan estava a Olot:

Comencem per una cançó que va fer parodiant un pas doble andalús. Ell va organitzar un festival per recollir diners perquè havia quedat sense feina i en el repertori la va cantar. Diu així:

“Veïns d’aquest barri, sortiu a escoltar que el nostre xivarri us agradarà, puix som una colla de joves del poble, formem una cobla de “lo” millor que hi ha. Els uns toquen la guitarra, els altres l’acordió, si no ens veieu bé la cara us diré els qui som: En Quel de Can Poch i en Nanjo, en Florenci de Can Vinyes, el de Ca la Molinera, aquell del cafè de Dalt i en Xicu de Can Titella.

També es mofava d’ell mateix. Observem-ho en aquest text, on també hi ha alguns trets misògins:

“En Xicu de Can Titella ha tingut molt mala estrella s’ha casat amb una dona que sembla un carrabiner i com que la veuen a tot hora donant tombs pel carrer, quan arriba a casa seva que treballi de valent perquè el pobre del seu home no li llenci el pa calent. Ai!, pobre Xicu tu sí que has fet el viu, millor seria tirar-te de caps al riu. La histèrica de la seva mare, era molt eixebrada sempre deia casa’t, casa’t Xicu, no siguis tan ensopit

i és que en tinc una de ben maca que aquest bon dia et faci el llit. Ha tingut mala fortuna i la dona que ha trobat, sempre està de mala lluna i li tira els plats al cap. Ai!, pobre Xicu, tu sí que has fet el viu, millor seria tirar-te de cap al riu. Tingueu pietat d’en Xicu, que ara està més sec que un lliri, te les galtes ensorrades, les orelles transparents, els amics tots l’aparten i el refusen els parents. Abans que tornin rialles, cantarelles i cançons, ara plora nit i dia, ha perdut les il·lusions.

Finalment hem volgut també deixar constància de la seva vessant catalanista amb la següent poesia: “Mil anys d’història”
Al ritme d’una sardana, va començar a caminar. Dolça terra catalana: Mireu-la quin goig que fa. Han passat mil anys d’història treballant i fent camí, mil anys cobrint-te de glòria tot marcant el teu destí. Prosseguint el llarg viatge t’has fet forta i t’has fet gran, amb el pa i el companatge, has tirat sempre endavant. Catalunya pàtria nostra: Volem estar sempre amb tu. Acol·lits sota el teu sostre no ens pugui danyar ningú.



Fàbrica vora el Fluvià, on durant molts anys va treballar en Francesc E. Peiró



augmentar el preu de les entrades. L'any 1933 aquest cinema va projectar la pel·lícula sonora *El vals del Danubio*. També a l'esmentat local el dia 20 d'abril de 1933 es va fer una mena de cinema fòrum. Es van projectar dues pel·lícules: *Maternidad* i *Entre la vida i la muerte*, amb la intervenció de dos metges en el debat.

L'any 1940 el règim dictatorial obliga a canviar el nom de Cine Catalán pel de Cine de Castellfollit.

El tercer diumenge de setembre de l'any 1946 amb motiu de la Festa Major va tenir lloc la inauguració del cinema América, de Josep

Ortiz Ibáñez. Els aparells i la pantalla van ser adquirits del teatre principal d'Olot. La pel·lícula que es va projectar va ser *En el viejo Oklahoma*, amb John Wayne. N'era l'operador amb títol cinematogràfic el Sr. Paulino Asparó Quintana.



Els locals de cinema van representar per la població un lloc d'esbarjo dels caps de setmana i d'enriquiment cultural.

El mestre Sr. Jesús M. Pau Soler, gran afeccionat a la fotografia i al cinema, va crear un cinema per a la mainada on es van projectar principalment pel·lícules còmiques i que ell havia filmat. Destaquem la que portava per nom *Deuda saldada*, un western interpretat pels seus alumnes. El febrer de 1950 el veí de Banyoles Francesc Saderra

Puig va traspasar la sala de cinema del carrer Generalísimo núm. 6 a Francesca Ortiz Roura.

L'any 1973 desapareix el cinema a Castellfollit de la Roca. L'any 1988 l'àrea de Cultura de l'Ajuntament va fer un intent per retornar el cinema a la població en els locals del Centre Cívic, cosa que no va tenir l'èxit esperat.



El cinema del Cafè Ortiz, l'última sala de cinema de la població, malgrat els intents l'any 1988 de l'àrea de cultura de l'Ajuntament per tal retornar el cinema a la població.

GEGANTS I CAPGROSSOS

31



En Roc i la Bàrbara, els nous gegants de Castellfollit de la Roca.

78

Les primeres notícies d'uns gegants a Castellfollit de la Roca daten de l'any 1904, quan a la Plaça de Sant Roc, centre de totes les festes majors de l'època, tenia lloc la rebuda d'uns gegants anomenats Aramis i Noemí.

Poc abans de l'any 1913 es va estrenar una nova parella de gegants. Només van poder sortir una vegada. Els portadors havien begut una mica massa, van caure i es van fer malbé. Durant molts anys les seves restes es van guardar a Can Manel. Aquests gegants van ser fets per un familiar de la casa esmentada, l'Antoni Collellmir Ferrarons, "En Tonet", nascut l'any 1889 i mort l'any 1985.

En "Tonet" va ser un gran escultor. Havia creat abans de l'any 1913 diverses escultures, d'entre les quals cal esmentar el Sagrat Cor de Jesús, de la façana de Can Pujador d'Olot i la Verge amb l'Infant, de la masia "La Riba" de la Vall de Bianya.

L'any 1913 va desertar de l'exèrcit i va passar la frontera cap a França. Primer es va instal·lar a Perpinyà, on va treballar amb el Sr. Raimon Sudre. Des de França, la premsa comarcal garrotxina es feia ressò de les activitats d'en "Tonet". Per exemple, l'any 1914 l'artista va fer una exposició a la sala Kasler d'Avignon amb un gran èxit. L'any 1924 es va traslladar

prop d'Arles. Des d'allí va seguir esculpint obres que li encarregaven les autoritats franceses. L'any 1931 es van pagar 42, 50 pessetes pel pas de la frontera d'un bust seu de la República que va fer donació a l'Alcaldia de Castellfollit.

El dubte que tenim és l'aparició d'una fotografia de l'any 1940, on en una festa del poble s'hi veuen uns gegants. Ell llueix un gran escut i una porra i ella du els cabells arriassats i una mena de ventall o escombra. Tenim el dubte si eren els antics gegants d'en "Tonet", reparats per a l'ocasió, o una tercera parella de gegants.

Els dies 8 i 9 de novembre de l'any 1997 es van batejar els

nous gegants de Castellfollit de la Roca amb el nom de Roc i Bàrbara. Els noms van ser escollits per votació popular. Si existeix aquesta parella de gegants és en part gràcies a la constància de Pere Olivet i la comissió de festes d'aquell moment.

Aquests nous gegants representen uns personatges medievals. El gegant té cara de guerrer, una gran barba i un casc on destaquen unes grans plomes. Ella representa una dama de l'alta societat de l'època. Aquesta nova parella de gegants va ser feta per l'empresa Ventura Hosta de Navata i finançada per la Diputació, l'Ajuntament, algunes empreses i aportacions voluntàries de ciutadans.



Els capgrossos que van sortir per la festa Major l'any 1979.

Oposats a la figura dels gegants són els capgrossos o nans. Se'ns presenten com a personatges esbojarrats, amb llargues robes i amb el cap desproporcionat.

Els nou capgrossos de Castellfollit de la Roca van sortir per la Festa Major de 1979. Van ser dissenyats per l'Alexandre Nogué i l'Antoni Maria Oller. Posteriorment en l'emmotllat, còpies de guix, etc., hi varen treballar desinteressadament els joves de Castellfollit Esteve i Francesc Casaponsa, Guillem Vinyoles i Jordi Grau.

L'any 1980 es van estrenar els vestits. Va intervenir activament en la confecció Marcel·la Fernández de Bullon. Coincidint amb la inauguració del Centre Cívic es van deixar sota una teulada i la humitat els va malmetre. Quedaren totalment irrecuperables.



Any 1940, els gegants possiblement fets per l'Antoni Collellmir.

LES FESTES

32



Els músics acompanyant un esbart dansaire l'any 1956. Com es pot observar la participació en aquests anys era més nombrosa que enguany.

curios va passar l'any 1899. Van robar un instrument dels músics i hi va haver dificultats per celebrar la festa.

A principi del segle XX la Festa Major, amb petits canvis, va seguir la següent estructura: Funcions religioses en honor al patró Sant Salvador tots els dies de la festa.

El primer dia repic de campanes i repartiment d'almoina (pa, arròs i carn) a les famílies necessitades de la població. Al migdia, cercavila i un ball a la Plaça Vella anomenat "dels esparracats". A la nit, il·luminació dels carrers i sardanes.

Café dels Pirineus

Castellfollit de la Roca

Carnaval
1930



GRANS
BALLS

Diumenge 2 Març

Un **l'uit Ball** a dos quarts de 5, tarda.

Nit, a dos quarts de nou:

BALLS DE SORPRESA

Dimarts, dia 4

Tarda, a dos quarts de 5 **Gran BALL**

Nit, a les 8 **Ball de Despedida**

Durant aquests dies hi haurà Ball dedicat a n'els Casats.

També es farà **BALL DELS GUAPOS**

Grans regals a totes les senyorettes.

Confeti, Boles de neu i Serpentina, es ven en el mateix local a preus redoblíssims.

La orquestrina encarregada d'amenitzar aquests festivals, és

The Milk's-Jazz

80

La climatologia, l'agricultura, la religiositat, les associacions, els esdeveniments polítics i el fenomen associatiu han marcat la celebració de les festes al llarg dels segles a la població de Castellfollit de la Roca.

Actualment el poble celebra com a principals festes: la Festa Major la tercera setmana del mes de setembre, i la Festa de la Germandat a final de maig o principi de juny.

De la Festa Major vam trobar referències al segle XIX quan l'any 1895 l'Ajuntament va acordar en sessió traslladar la festa que es venia celebrant el segon diumenge de setembre al quart diumenge d'agost. Un fet

El segon dia, funcions religioses, sardanes i ball a diferents locals de la població. Durant alguns anys hi va haver forta competència entre les associacions i cadascuna celebrava el ball a la seva seu. Durant els anys 20 s'introdueix el Ball Pla, en el qual van participar parelles de més de 12 anys. Acabava la vetllada amb focs d'artifici.

El tercer dia, ofici de difunts, ofici en honor de la patrona de la

població Nostra Senyora del Roser, i ball.

El quart dia, jocs de cucanya, i s'anava a les fonts i prats de la rodalia a fer una berenada.

Actualment, la manca de motivació, el cansament de la comissió... ha obligat l'Ajuntament a fer-se càrrec de l'organització de la festa.

L'altra festa important és la Festa de la Germandat, que des de l'any 1884 es va celebrant.

Certa polèmica a la població va dur la proposta presentada per l'Ajuntament en plena democràcia. Aquesta proposta va ser la modificació de les festes del poble. Es va tractar de potenciar la festa de la Germandat, donant-li un caire més popular i dedicant-la a la tercera edat. Aleshores es va proposar la celebració de dues festes anyals: La Festa de la Germandat-Festa Major. Dissabte, diumenge i dimarts de Pentecosta i la Festa d'Homenatge a tercera edat-Festa dels vells. Diumenge i dilluns de la tercera setmana de setembre. Activitats per realitzar durant les festes:

Festa de la Germandat: Sardanes, balls, espectacles, havaneres, un dia dedicat a la mainada i cercavila pels carrers. Festa dels vells: sardanes, ball, homenatge a la tercera edat

(ofici, cercavila i dinar per a tots els jubilats), actes al carrer. La proposta va ser acceptada, no sense fortes crítiques. Altres festes:

Tenim coneixement que en temps llunyans, acabada l'època de les collites, es va celebrar una festa i que es va ballar una dansa típica de Castellfollit anomenada "El contrapàs dels Arcs", variant que hom considera anterior a la dansa de la sardana. La van ballar homes i dones de la població i en aplegar-se ho feien de manera indistinta i no per parelles.

Pel que fa a la festa de Carnestoltes, malgrat que va sortir citada en diferents pergamins del segle XIII i XIV, no tenim documentació de com es va celebrar fins l'any 1930, quan a més de la disbauxa als principals cafès de la població, a Can Manel es va celebrar "el ball dels guapos", dedicat als homes casats de la població. La festa es va prohibir després de la guerra civil i es va recuperar els anys 50.

Durant els primers anys de la postguerra es va celebrar la Fiesta de la Victoria els dies 31 de maig i 1 d'abril. Per la festa del Dijous Llarder, va ser costum anar a berenar a Guardiola, Can Surruca i Can Quei. La festa, que encara se celebra, consisteix a menjar truita i botifarra de perol i anuncia el

temps quaresmal, dies de dejuni i abstinència.

La Festa de Corpus, la qual es va celebrar amb tota solemnitat a la postguerra. Era costum fer una catifa amb serradures, flors i ginesta a tots els carrers. Damunt passava el pendonista, que era un veí de la població; seguia després el tàlem amb la custòdia portada pel mossèn acompanyat per un seguici i guàrdia civil. Resaven a diferents altars que van ser construïts a diferents punts de la població.

Finalment, cal citar la festa de Santa Llúcia, documentada l'any 1907 i també de principi de segle la festa dels picapedrers i la Cooperativa.



Festa de Corpus. Any 1957.

HOMENATGE A LA VELLESA

33



*Les joves de la població
acompanyant els avis. Any 1962*

82

A partir de l'any 1951, Castellfollit de la Roca va començar a celebrar la festa de l'homenatge a la vellesa, iniciativa que ja havien dut a terme anys anteriors altres pobles de la comarca de la Garrotxa.

En l'organització dels actes va tenir un paper molt important la Caixa de Pensions. Aquesta festa es va celebrar coincidint amb la festa de Sant Salvador, patró de la població.

Des de l'any 1951 a l'any 1962 els actes, amb petites variacions, seguien la línia següent:

Se sortia de la plaça de Sant Roc amb parelles. Les àvies

anaven acompanyades d'un jove de la població, i els avis d'una jove, fins a l'església



En Pere del Monte recitant poesies a la festa d'Homenatge a la vellesa l'any 1955.

parroquial. A continuació se celebrava l'ofici i, després, a la plaça José Antonio, l'acte d'homenatge, que consistia en una recitació de poesies per part d'escolars de la població, uns parlaments de les autoritats, (alcalde, mossèn i representant de la Caixa) i lliurament d'una llibreta d'estalvis amb una quantitat simbòlica. Acabava la vetllada amb una audició de sardanes o l'actuació d'algun esbart dansaire.

A partir de l'any 1954 es va donar un tortell a cada avi, commemoratiu de la diada.

Tanmateix, a cada celebració, durant aquests anys

esmentats, hi havia una parella de padrins que assistien i acompanyaven els avis a tots els actes.

A partir de l'any 1962 la festa de l'Homenatge a la Vellesa va deixar de celebrar-se i es va tornar a recuperar l'any 1980. La Comissió de Cultura de l'Ajuntament, la Comissió de Festes i el jovent de la població van dedicar tots els seus esforços perquè es tornés a celebrar, però ara amb el nom de Festa dels Avis. Els actes van ser diferents i van tenir com a principal esdeveniment la celebració d'un dinar gratuït per a tots els avis al Centre Cívic.



L'avi i l'àvia més grans de la població acompanyats dels padrins l'any 1955.



Els joves acompanyant les àvies. Any 1958

Amb la creació del Casal Nous Horitzons, la seva Junta va prendre la iniciativa de celebrar l'abril la festa del soci i l'octubre la festa de la vellesa. Van introduir en el seu programa, a més de les activitats religioses, d'altres com: concurs de petanca, exposicions de manualitats realitzades pels propis avis (ganxet, bastons, escultures...) i el tradicional dinar i ball.

EL FUTBOL

34



L'any 1928 l'ajuntament va prohibir jugar a futbol enmig del carrer.

84

L a primera notícia que sabem d'aquest esport tan popular a la població data de l'any 1910 quan hi va haver un camp de futbol a Les Fonosas. Va existir aquest any un equip de futbol per al qual la indumentària no comptava gaire. Allò que era important era el mocador al cap perquè les pilotes pesaven molt. Aquest primer equip va estar format per en "Llibori" com a porter, en Rafel "de la xocolata", en Pau "del taxi", en Badó de "can Miquelot", en "Xandru", i el Dr. Joan Pagès entre d'altres.

L'any 1922, el camp de futbol estava situat prop de la carretera que va de Castellfollit a Oix. Van jugar en aquell temps: en "Llibori", "l'Hortalà",

en "Pep Roura", en "Franc", en "Paulito Tenas", en "Joan Pagès", etc., i un jugador de molta categoria que va ser posteriorment jugador de l'Olot, en Marfany.

La temporada 1928-1929 va ser de màxima l'expectació pel futbol. L'Ajuntament de l'època va haver de prohibir jugar a futbol al mig de la carretera. Hi havia dos equips a la població: El Castellfollit A i el Barracas. El camp estava situat a Cal Grill (terme de Montagut). L'equip del Castellfollit A el van formar: en Joan Pla, en Gil Soler, en Joan Roura, en "Carlets I", en "Carlets II", els tres germans Hortalà, en Pere Villegas, en Josep Canadell, en Lluís Corcoy, en Josep M. Pagès i en

Joan Viñas, entre d'altres. L'equip del Barracas va portar una indumentària amb samarreta blanca i ratlles blaves i va estar format per en Joan Cabanellas, en Josep Casaponsa, en Josep Faja, l'Enric Argelès, en Joan Serra, en Figa, en "Barberot", etc. L'any 1930 va ser president de la U.E. Castellfollit en Miquel de "Can Siset".

L'any 1934 els habitants de Castellfollit van poder gaudir de bones tardes de futbol perquè el camp era ja dins el terme, més concretament al que és avui el carrer Dr. Fleming.

L'equip estava format per: en "Cintet de ca l'Aparador", en Joan Soler, en Joan Roura, en Joan Viñas, en Daniel, l'Homs, en Joan Teixidor, en Joan Sala, l'Eugeni Argelès, els germans Villegas, en Salvador Busquets, en Pagès, en Pla, en Serbosa, l'Anglès, en Vidal, etc.

L'any 1935 va ser president en Gil Soler. Aquest any es va celebrar un campionat anomenat Baix Pirineus – Copa Canadell amb la participació dels equips Sant Jaume, Sant Joan les Fonts, Castellfollit de la Roca i la Joventut Obrera d'Olot.

No va ser fins l'any 1966 quan va tornar a haver-hi futbol. El dia 18 de setembre d'aquell any es va procedir a la inauguració del Camp Escolar d'Esports, que encara existeix i que té com a mides 90 m de llargada i 48 m d'amplada, i terreny dur.

El dia 1 de setembre d'aquest any 1966 es creen els estatuts i es forma la primera junta presidida per Miquel Espigulé Basagañas, amb 15 socis numeraris, 10 socis femenins i 5 infantils. En Miquel va ser president de l'any 1966 a l'any

1975. Sota la seva presidència es va decidir la indumentària: samarreta groga i pantalons blaus. Va potenciar l'esport de base (juvenils i infantils).

De l'any 1976 al 1979 va agafar la presidència en Martí Roura. L'equip va estar a punt de pujar a la categoria de 1a regional.

Amb l'ajut d'en Martí Roura i en Josep Rigau, en Pere Vilà i en Jesús Culebras van crear el club Futbito Castellfollit.

Els anys 80 va sorgir la iniciativa d'en Miquel Anglada i en Pere del Monte per crear un equip d'aficionats que amb el

nom de Penyaforta va organitzar partits amistosos i d'empreses on es va crear un clima d'amistat i companyonia molt gran.

La temporada 1980-1981 va ser president l'Albert Sayos del Castillo. Posteriorment va desaparèixer el futbol de competició fins a l'any 1989, que es va tornar a dinamitzar amb la presidència d'en Josep M. Juanola Conill i en Màrius Vilaseca Peón, actual president.

Equip de futbol de l'any 1935



LA PISCINA I EL C.N.C.

35

86

A principi dels anys 60 un allau d'estiuejants va arribar a Castellfollit de la Roca atrets per l'hospitalitat, el clima i la natura garrotxina. La Fonda Planoliva, Ca la Paula i nombroses cases del poble van ser els llocs d'allotjament d'aquests estiuejants, que es reunien les tardes dels mesos de juliol i agost als paratges de la riera de Carreras per gaudir d'aquelles aigües transparents i netes.

La contaminació i la davallada del cabal d'aigua de l'esmentada riera van fer plantejar al consistori, presidit aleshores pel Sr. Joan Fernández Tirado, la construcció d'una piscina municipal. L'aprovació de la



proposta va tenir lloc el dia 15 de febrer de 1968. La piscina es va ubicar en la parcel·la de 4.000 metres quadrats anomenada "Lo Pla" i més concretament en el paratge "El Camp de les Oliveres". Aquesta parcel·la va ser donada generosament per les germanes Francesca, Florinda i Dolors Illa Puixegut. Les obres es van fer en dues fases i van anar a càrrec de l'empresa banyolina C.I.P.S.A.

La primera fase va ser inaugurada el dia 30 d'agost de 1968 pel Sr. Antoni Samaranch, que aleshores ocupava el càrrec de "Delegado Nacional de Educación Física y Deportes". La segona fase es va començar un cop acabat

l'estiu. El retard de les subvencions va obligar el consistori a practicar una política d'austeritat i li va ocasionar un endeutament que va durar molt temps.

Mentre es feia la piscina l'any 1968, Benet Lumà Casellas va començar a posar els fonaments del futur C.N.C. entrenant els futurs nedadors al canal de Can Quei.

L'any 1969 va tenir lloc la fundació del club natació amb dos clars objectius: la competició i l'organització de curssets d'ensenyament i perfeccionament de la natació.

En Benet Llumà va ser entrenador des de l'any 1968 al 1976. Va continuar la seva tasca l'alumne Pere Vilà de Santiago des del 1976 fins avui. La seva tasca ha estat reconeguda fins i tot per l'assemblea dels clubs gironins, ja que el dia 8 de juliol de l'any 2000 va ser guardonat amb una placa commemorativa pels seus 25 anys com a tècnic i per la seva dedicació, guardó que li va lliurar el President de la Federació Catalana.

Un any crític va ser l'any 1988, ja que la piscina no complia la normativa, principalment en qüestions sanitàries. L'any 1992 sota la presidència de l'alcalde Sr. Moisès Coromina

té lloc la inauguració de les obres de remodelació de la piscina.

El club al llarg de la seva història ha participat amb resultats immillorables, estant sempre en els llocs capdavanters a la Lliga Gironina de piscines descobertes, Copa Pirineus i el Trofeu David Moner. L'any 1994 es va organitzar el memorial Josep Illa, pare de la Francesca i la Dolors. També organitza colònies, quadriatló, cros escolar, sopars de germanor...

La primera indumentària del club va ser groga i blava.



La Neus Coma, filla de Castellfollit de la Roca i campiona d'Europa de la seva categoria als campionats celebrats a Brussel·les l'any 1991.

Actualment és negra, vermella i groga.

Cal destacar tots els seus nedadors. Alguns d'ells van participar als campionats de Catalunya, Espanya i Europa. Dels inicis cal esmentar la Concepció Furcacà i en Manel Vilà, posteriorment en Pere Llumà, Neus Coma (campiona d'Europa a Brussel·les l'any 1991), Esteve Comamala (integrant de la selecció espanyola), Salvador Vergès, Joel Vila (campió de Catalunya), Anna Costa, Alba Quintana, Robert Pujals, Pere Vilà, Sandra Juanola i Isidre Grau (campió del món de veterans de quadriatló).

Els presidents del C.N.C. han estat els següents: Pere del Monte Martí (1968-1993), Joan Comamala Albí (1993-1996), Joaquim Reixach Massachs (juny del 1996), Simó Coma Molas (23 juliol 1996 -octubre de 1997), Anna Morenilla Robles (desembre 1997 fins a l'actualitat)

El club natació, actualment, davant la davallada de la natalitat, ha de portar nedadors d'altres pobles de la rodalia. A l'hivern ha d'entrenar a les instal·lacions del C.N. Olot. Un dels grans somnis de futur, segons els seus dirigents, passa per tenir una piscina coberta.

La inauguració de la piscina

Castellfollit té la piscina que porta el nom estimat, del pare que amb sensibilitat fina, tant i tant havia lluitat per la cultura del poble, dels seus infants, homes del demà sentiment noble que no es pot oblidar. Jo no puc pas explicar L'emoció d'aquells moments de quan es va inaugurar bullia el meu cap de pensaments. Veure el poble congregat tot junt, per homenatge rendir, al nostre pare preuat demostrant el seu sentir. Piscina bonica de Castellfollit Fonament de cultura física que adorns i eduques l'esperit, coronada de glòria et vull veure els que per tu més forts cada dia seran, i faran que el poble de Castellfollit ressoni com si fos una capital gran.

(FRANCESCA ILLA. Poesia en motiu de la inauguració de la Piscina)

Número de socis del C.N.C.

1968:	39	1969:	49
1970:	104	1971:	108
1972:	112		
1995:	213	1996:	212
1997:	216	1998:	219
1999:	230	2000:	236

Pel que fa a Castellfollit, la primera nova que trobem que fa referència a l'elecció per part del Comú o Universitat d'unes persones entre els veïns que els representarien davant les instàncies superiors data de l'any 1347, i se'ls va anomenar jurats. A Castellfollit els jurats foren tres. L'any 1400, per exemple, trobem com a jurats: Guillem Sala, Pere de Grau i Francesc Pujol.

El segle XVII aquests mateixos jurats són anomenats cònsols. És a partir del decret de Nova Planta que aquests representants es van anomenar regidors. Els alcaldes dels segles XIX i XX foren escollits de diverses maneres: per Reial Ordre, d'entre els majors contribuents de

la població; pel governador civil durant la Dictadura de Primo de Rivera, democràticament durant la Segona República, nomenats pel governador civil en l'època franquista i finalment democràticament pel poble.

Amb la restauració de la democràcia, Castellfollit sempre s'ha distingit per una elevada participació. La població sempre s'ha decantat a votar el partit nacionalista de Convergència i Unió. Durant aquest període democràtic va ser escollit, primer com a diputat al Parlament de Catalunya, i més tard com a senador, el fill de Castellfollit Ramon Sala i Canadell.

ALCALDES (1860-2000)

1860 Onofre Ferrés	1880-1881 Esteve Siqués	1924 Josep Illa- Venanci Genís- Pau Gusiñer
1861 Miquel Mustarós	1882 Joan Gusiñer	1925-1930 Pau Gusiñer
1862-1864 Esteve Guinó	1883 Joan Agustí	1929 Narcís Agustí, Ramon Sala
1865-1866 Josep Font-Salvi Roca	1884 Joan Agustí, Pere Abel, Esteve Guinó	1930 Narcís Agustí
1867-1868 Mateu Reynés	1885- 1887 Esteve Guinó	1931-1932 Joan Muntada
1869-1870 Josep Font	1887 Jacint Caula	1933-1934 Joan Sala
1870 Josep Font-Ramon Juncà-Onofre Ferrés	1888 Esteve Gunó, Joan Gusiñer	1934-1935 Joan Surroca
1871 Ramon Juncà- Josep Viñolas	1889-1890 Joan Gusiñer	1936 Josep Serra
1872 Josep Viñolas	1891-1894 Joan Agustí	1937 Josep Masias
1873 Josep Viñolas-Joan Guardiola	1894-1895 Llorenç Masmitjà	1938 Jaume Albi
1874 Joan Guardiola	1895-1897 Joan Jordà	1939 Emilià Labayru – Leandre Vilà
1875 Joan Guardiola- Miquel Mustarós-Mateu Reynés	1897-1899 Valentí Capdevila	1939-1945 Leandre Vilà
1876 Miquel Mustarós- Francesc Deu	1899-1901 Joan Gusiñer	1945-1946 Francesc Viñolas
1877-1878 Josep Olivet- Miquel Roura	1902-1909 Narcís Agustí	1946-1954 Joan Santaló
1879 Miquel Roura – Esteve Siqués	1910-1913 Isidre Riera	1954-1960 Joan Canadell
	1914-1915 Joan Guinó	1961-1969 Joan Fernández
	1916-1917 Martí Abel	1970-1979 Pere Vilà
	1918-1922 Baudili Casaponsa	1979-1982 Guillem Algueró
	1922-1923 Josep Illa	1983-1989 Joaquim Canadell
	1923 Mateu Juncà	1989-... Moisès Coromina

Eleccions democràtiques al municipi 1977-2000

1977. *Congrés de Diputats.*

Electors: 959
Vots: 830
Guanya: Pacte Democràtic per Catalunya 535 vots

Senat.

Electors: 959
vots: 830
Guanya: Democràcia i Catalunya, amb Francesc Ferrer (508 v)
Joaquim Genover (483)
M. Teresa Jové (479 v)

1978. *Referèndum Constitucional.*

Electors: 989
Vots: 821
Sí: 737
No: 33
Blanc: 50
Nuls: 1

1979. *Eleccions Municipals.*

Electors: 989
Vots: 712
Alcalde: Guillem Algueró CiU (679 v)

Congrés de Diputats.

Electors: 989
Vots: 810
Guanya: CiU (466 v)

Referèndum Estatut d'Autonomia.

Electors: 976
Vots: 749
Sí: 670
No: 38
Blanc: 41

1980. *Eleccions al Parlament de Catalunya:*

Electors: 976
Guanya: CiU (513v)

1982. *Eleccions al Congrés*

Electors: 924
Vots: 805
Guanya: CiU (471v)

Senat.

Electors: 924
Vots: 805
Guanya: Coalició Catalunya al Senat, amb: Ramon Sala (530 v), Narcís Oliveras (481v) i Josep Rahola (469 v)

1983. *Eleccions Municipals.*

Electors: 941
Vots: 800
Independents: 602 v
Grup Independent: 176 v
Alcalde: Joaquim Canadell

1984. *Eleccions al Parlament de Catalunya.*

Electors: 922
Vots: 768
Guanya: CiU (542 v)

1986. *Referèndum sobre l'OTAN*

Electors: 905
Vots: 676
Sí: 254
No: 370
Blanc: 40
Nuls: 12

Congrés de Diputats.

Electors: 933
Vots: 732
Guanya: CiU (467 v)

Eleccions al Senat.

Electors: 933
Vots: 732
Senadors: Ramon Sala (472), Narcís Oliveras (415), Jaume Casademont (415)

1987. *Eleccions Municipals.*

Electors: 898
Vots: 689
Independents: 646
Alcalde: Joaquim Canadell

Eleccions al Parlament Europeu.

Electors: 898
Han votat: 689
Guanya: CiU (409 v)

1988. *Eleccions al Parlament de Catalunya.*

Electors: 890
Vots: 663
Guanya: CiU (417 v)

1989. *Eleccions al Parlament Europeu.*

Electors: 867
Vots: 560
Guanya: CiU (303 v)

Eleccions a Corts Generals.

Electors: 866
Vots: 652
Guanya: CiU (397)

Eleccions al Senat.

Electors: 866
Vots: 650
Guanya: Ramon Sala (407v), Narcís Oliveras (386), David Marca (385)

1991. *Eleccions Municipals.*

Electors: 854
Vots: 603
Alcalde: Moisès Coromina de CiU (557 v)

1992. *Eleccions al Parlament de Catalunya.*

Electors: 848
Vots: 647
Guanya: CiU (395 v)

1993. *Eleccions generals al Congrés.*

Electors: 839
Vots: 687
Guanya: CiU (382 v)

Eleccions al Senat.

*No disposem de dades.
Surten elegits: Manel Ibarz (CiU), David Marca (CiU), Ramon Sala (CiU), Arseni Gibert (PSC)

1994. *Eleccions al Parlament Europeu.*

Electors: 832
Vots: 533
Guanya: CiU (289 v)

1995. *Eleccions al Parlament de Catalunya:*

Electors: 861
Vots: 677
Guanya: CiU (383 v)

Eleccions Municipals.

Electors: 854
Vots: 604
Alcalde: Moisès Coromina de CiU (536 v)

1996. *Eleccions Generals a Corts.*

Electors: 931

Vots: 724
Guanya: CiU (381 v)
*Puja del PSOE (223 v)

Eleccions al Senat.

Electors: 931
Vots: 724
Senadors guanyadors: Salvador Capdevila UDC (383 v), Salvador Carrera CDC (378 v), Joaquim Vidal UDC (371 v)

1999. *Eleccions Municipals.*

Electors: 834
Vots: 657
PSC-PMC: 197 v
CiU: 438 v
Alcalde: Moisès Coromina

Eleccions al Parlament de Catalunya.

Electors: 829
Vots: 605
Guanya: CiU (355 v)

Eleccions al Parlament Europeu.

Electors: 834
Vots: 627
Guanya: CiU (337 v)

2000. *Eleccions generals al Congrés de Diputats.*

Electors: 824
Vots: 598
Guanya: CiU (328)

Eleccions generals per candidat.

Electors: 824
Guanyadors: Salvador Capdevila (327 v), Jordi Xuclà (322), Salvador Servià (321 v)

EL CASAL DE JUBILATS "NOUS HORITZONS"

36



Membres de la Junta del Casal de Jubilats "Nous Horitzons"

90

L'augment de persones en edat de jubilació segueix una corba ascendent a la població de Castellfollit de la Roca, igual que la resta del país. Davant la situació i amb la intervenció del Consell Comarcal de la Garrotxa, les Assistents Socials de la Comarca i l'Ajuntament, l'any 1991 es va veure la necessitat de crear un local social per a la gent jubilada amb uns clars objectius: crear un ambient de sana convivència, que tot aquest col·lectiu disposés de tot un ventall de possibilitats de distracció, que poguessin realitzar nous aprenentatges, etc.

En un primer moment es va formar una primera comissió de

gent jubilada. Els seus integrants van ser: el Sr. Miquel Carbonell, Sr. Isidre Nogué, Sr. Ferran Codina, Sra. Teresa Casaponsa, Sra. Ramona Doga, Sr. Pere Vila i Sr. Manel Caravaca.

Aquesta comissió, amb l'ajut de l'Ajuntament, va tramitar els Estatuts de l'Associació i van escollir el nom de "Nous Horitzons" després d'escoltar les diferents opcions.

El dia 16 d'agost de l'any 1991 va tenir lloc la seva fundació. Al llarg d'aquest anys, el Casal ha comptat amb la col·laboració de l'Ajuntament (manteniment del local), el Consell Comarcal de la Garrotxa, l'Oficina de Benestar

Social, la Comissió de Festes del Poble, el Grup de Joves, la F.A.T.E.C., empreses, particulars, entitats bancàries, l'Escola Taller de les Preses, etc.

L'octubre del mateix any 1991 es va formar la primera Junta Directiva, formada per:

President Sr. Miquel Carbonell;
sotpresident Sr. Anicet Bosch;
secretari Sr. Isidre Nogué;
tresorer Ferran Codina; vocals,
Teresa Casaponsa, Ramona
Doga, Pere Vila i, com a
representant de l'Ajuntament,
la Sra. Purificació Bassols.

Durant aquests anys hi ha
hagut canvis de President.
Heu-los aquí:
Miquel Carbonell Coll (1991-
1992);
Anicet Bosch Freixa (1992-
1993);
Pere Vila Hurtós (1993-1995);
Martí Juanola Vilanova (1995-
...).

El número de socis actualment
és de 317, amb un gran esperit
creatiu i motivació, la qual
cosa fa que el Casal es
converteixi en una entitat
dinàmica, creativa i amb il·lusió
per dur els projectes endavant.

Les activitats són variades.
Destaquem, entre les activitats
culturals, les classes de català
per a adults, i les de dibuix i
pintura; exposicions de treballs
artesanals, treballs manuals,
xerrades, conferències...

Pel que fa a les activitats
recreatives: excursions
mensuals, ball als diumenges...
Activitats commemoratives:
diada del soci, festa de la gent
gran del poble.
Celebracions de festes



Autoritats i parlament de l'Anicet Bosch, una de les ànimes d'aquest casal.

populars: El Dijous Llarder, La
Castanyada, Revetlla de Sant
Joan, xocolatada nadalenca,
celebracions onomàstiques...

Menció a part cal destacar la
creació l'any 1992 de la Coral
Nous Horitzons. Amb un
número de cantaires entre 20 i
25, la Coral ha actuat sobretot
en aquests anys en les
celebracions litúrgiques de la
parròquia, altres celebracions
religioses de la comarca,
actuacions comarcals de
cançó popular, etc.

EL FUTUR DE LA POBLACIÓ

37

92

Una disminució de la població, l'envelliment, el tancament d'empreses, la manca de sòl industrial, el malestar dels comerciants, la manca d'iniciatives del jovent, el pessimisme de la població, la transformació futura del poble com a conseqüència de la variant de la N-260, etc., van dur al consistori de Castellfollit de la Roca l'any 2000 a encarregar a la Universitat de Girona l'elaboració d'un Pla d'Acció Local per a la Sostenibilitat (PAL).

Després d'un estudi del municipi i de la participació dels habitants de la població, es van anar definint les estratègies per al municipi i posteriorment es van proposar les condicions



L'embelliment de les façanes i de la població en general és un dels objectius que s'ha fixat el consistori.

d'actuació per un període de cinc anys. En termes generals resumim a continuació algunes de les accions futures que es pretenen dur a terme: la rehabilitació dels habitatges del Barri Vell tenint en compte les cases situades vora la cinglera, que estan en una zona de molt de risc. La necessitat de zones

d'aparcament, jardins, embelliment de carrers, la creació d'un carril-bici, el canvi d'imatge dels horts,... la creació d'un futur museu del basalt. Hi ha les instal·lacions però cal la planificació. La necessitat de rotulació dels carrers, que la gent no aboqui les deixalles al cingle, la neteja del poble, la

unificació de colors a les façanes de les cases, el manteniment dels rius nets. L'allau d'immigrants a la població necessita de gent solidària que ajudi en el procés d'alfabetització. També es contempla la creació d'una xarxa de voluntaris per ajudar les persones més necessitades.

Cal condicionar l'arxiu municipal per a futures consultes d'investigadors, escolars, etc. Un dels grans projectes és la possibilitat de cobrir la piscina. També cal facilitar la creació de noves empreses, adaptar-se a les noves tecnologies, i disposar d'un cens d'habitatges i locals disponibles. Per no quedar com a poble aïllat caldrà una promoció turística. És per això que el pla contempla la creació d'una oficina de turisme, la necessitat de col·laboració amb el Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa, millorar l'itinerari pedestre, etc.

Caldrà millorar la qualitat de l'aigua. A Castellfollit de la Roca encara hi ha habitatges que aboquen directament les aigües al Toronell i al Fluvià; és per això que es contempla la possibilitat de connectar-los a la xarxa de clavegueram. També es considera necessari el minimitzar l'ús del cotxe dins la població i el trasllat amb transport públic als llocs de treball de les rodalies. S'ha de



reduir el consum energètic. Es vol intentar canviar els hàbits de la població en la separació de deixalles. S'ha de continuar amb els treballs de neteja de la cinglera i minimitzar el risc de nous despreniments de la cinglera...

La necessitat de la col·laboració entre municipis, l'aportació d'idees, la implicació dels Ministeris, Conselleries, Diputació, associacions, etc., i sobretot el lideratge dels futurs Consistoris condicionaran el pla d'actuació. L'objectiu general del pla diu textualment: "es pretén augmentar l'estima del poble per part de cadascun dels seus habitants per aconseguir

Enderrocament de l'antiga fàbrica d'embotits Sala per convertir l'espai en futurs habitatges per a la població.

així un renovat arrelament i el convenciment que hi ha elements específics del municipi que li donen una posició diferenciada dins l'àrea urbana d'Olot i comarca".

Bibliografia

Per a la redacció d'aquest llibre, i a banda de la bibliografia que es relaciona seguidament, s'han consultat els següents arxius:

Arxiu Històric de la ciutat de Girona, Arxiu Diocesà de Girona, Arxiu Municipal de Castellfollit de la Roca, Arxiu Parroquial de Castellfollit de la Roca, Arxiu del Palau de Peralada, Arxiu Mas Avellana de les Preses, Arxiu Fonoses de Castellfollit de la Roca, Arxiu Històric Comarcal d'Olot, Arxiu Puigdemont de la Vall de Bianya, Arxiu Guardiola de Sant Joan les Fonts, Arxiu Ferrusola de Montagut, Arxiu Campderrich de Sant Iscle, Arxiu Sorribas de Sant Jaume de Llierca, Arxiu Masós de Montagut, Arxiu Blanch de Montagut, Arxiu parroquial d'Olot, Arxiu Pirineus Orientals de Perpinyà, Arxiu Dorca, Vall de Bianya.

D'entre la molta bibliografia consultada, s'han seleccionat els títols següents:

AGUSTÍ TRILLA, C. *En Gridó*. Biblioteca Olotina. Impremta Aubert. Olot 1956.

Annals del Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Els següents treballs:

SOLÀ MORALES, J.M. *El Regiment Suís de Zay a Olot el 1809*. 1980-1981.

SOLER, Santi. *Aspectes de la Guerra Gran. El Terç de voluntaris del partit de Besalú*. 1984-1985.

MURLÀ, Josep. *Les pandèmies colèriques de 1854 i el 1885 a Olot i Comarca*. 1988.

CLARA, Josep. *La repressió de la postguerra a la Garrotxa: Els empresonats del 1940, 1990-1991*.

BAYER, Robert. *Tortellà*. Ajuntament de Tortellà. 1991

BOTET I SISÓ, Joaquim. *Geografia General de Catalunya. Província de Girona*. Barcelona 1911.

CAULA, Francesc. *Les parròquies i comuns de Santa Eulàlia de Begudà i Sant Joan les Fonts*. 1981.

CAULA, Francesc. *Recull d'articles i treballs*. Vol. I (1983), Vol. II (1984), Vol. III (1984), Vol. IV (1988).

CERCLE D'ESTUDIS HISTÒRICS I SOCIALS. *La Guerra Civil a les comarques gironines (1936-1939)*. 1986

COROMINOLA, Joan. *Estudi de la població catalana originària a la parròquia de Castellfollit de la Roca durant el segle XIX*. Treball de filologia catalana.

Crònica de la Congregació de Hermanas Dominicas Terciarias de la Anunciata hasta mediados de 1894... Tomo I

DANÉS I TORRAS, Joaquim. *Història d'Olot*. Edicions Municipals. Vol. 1 a l'11.

GUARDIOLA, Gaspar. *Recull de treballs referents al mas Puigdemont*. 1996.

GUARDIOLA, Gaspar. *Recull de treballs referents al mas Guardiola*. 1998.

GUARDIOLA, Gaspar. *Recull de treballs referents al mas Ferrusola*. Vol. 1 al 17. 1998-2000.

Els Castells Catalans. Volum III. Rafael Dalmau, Editor. Barcelona, 1697

MALLARACH, Josep Maria, Riera Miquel. *Els volcans olotins i el seu paisatge*. Ed. Serpa. 1981.

MARQUÈS, Josep Maria. *Escriptures de Santa Maria de Vilabertran (968-1300)*. 1995

MARQUÈS SUREDA, Salomó. *L'escola Pública durant el franquisme*. PPU, 1993

MONSALVATJE I FOSSAS, Francesc. *Notícies Històriques del Condado de Besalú*. Imprenta y librería de Juan Bonet, Olot. 1899-1919.

PUIGVERT, Xavier. *L'Època Medieval. Quaderns d'Història d'Olot*. 1996

PUJIJULA, Jordi. *Els morts per la Guerra Civil a la Garrotxa (1936-1945)*. Llibres de Batet. 1993.

SOLÀ, Pere. *Cultura popular, educació i societat al nord-est català. (1887-1959)*. Col·legi Universitari de Girona. 1983

SOLÀ MORALES, Josep Maria. *Miscel·lània Històrica d'Olot i Comarca*. Ajuntament d'Olot. 1983

VILANOVA, Mercè. *Eleccions generals a Catalunya entre 1931 al 1936*. Ed Magrana. 1986

ZAMORA, Francisco. *Diario de los viajes hechos en Cataluña*. Ed. De R. Boixareu. Barcelona, Curial. 1973.

Diferents programes de festes de la població.

Diferents números dels diaris *El Punt*, *Los Sitios* i *La Hoja del Lunes*.

Varis números de les revistes comarcals garrotxines: *Basalt*, *La Comarca*, *La Democràcia*, *La Montaña*, *El Deber*, *La Tradició Catalana*, *l'Olotí*, *La Garrotxa*, *Arriba España*, *Plafó*, *La Unión*, *Sanch Nova*, *Revista Olotina*, *Misión*, *El Faro de la Montaña*, *El Eco de la Montaña*, *La Unión*, *El Muntanyenc*.

Pla d'Acció Local per a la sostenibilitat a Castellfollit de la Roca (PAL).

Agraïments

L'autor del treball vol manifestar el seu més sincer agraïment a Gaspar Guardiola, Xevi Puigvert, Santi Soler, Josep Clara i Bibiana Corominas per les seves aportacions. També vol agrair la col·laboració de: Joan Canadell, Teresa Viñolas, Antoni Mayans, Joana Pujol, Raül Ortíz, família Ferrusola, Pere Vilà (pare i fill), Francesc Casaponsa, Leandre Vilà, Mossèn Josep Vila (q.e.p.d), Laura Puigbert, Pere Blanch, Josep Roca, Ramon Campderrich, Ramon Sala, Inès Padrosa, Francesc Vila, Emili Puig, Josep M. Mallarach, Joan i Joaquina Suñé, Júlia Torrent (Cambra de Comerç i Turisme), Dr. Joan Sala, Rosa Mercè (Dep. de Sanitat), Joan Bril·li, Josep Murlà, Joan Costa, Salvador Vila, Narcís Agustí, Miquel Espigulé, Jaume Casponsa, Manel Rico, H. Dominica Josefa Conde, Màrius Vilaseca, Isidre Coma, Pere Coma, Isidre Nogué (q.e.p.d), Francesc Peiró (q.e.p.d), Joan Gusíñer (pare i fill), Francesc Masdemont, Francesca Illa, Parc natural de la Zona Volcànica d'Olot, Departament de Trànsit de la Generalitat de Catalunya, Pere del Monte, Lluïsa Collell (q.e.p.d.) Joan Roura (q.e.p.d.), Narcís Puigdevall (q.e.p.d.), Isidre Roure (q.e.p.d.), Àtics (Gestió i Difusió del Patrimoni Arqueològic i Històric), Federació Catalana de Futbol i al personal de l'Ajuntament de Castellfollit de la Roca.

Procedència de les figures i il·lustracions

Són de l'autor del llibre, Jesús Culebras, les fotografies de les planes següents: 8, 9, 15, 17, 18 baix, 20, 22, 25, 26, 28, 29, 31, 33 dalt, 35, 37, 40, 41 baix, 47, 50, 52, 53 dalt, 55, 58, 60, 61, 63, 66, 67, 69, 75, 76 baix, 77 dalt, 78, 80, 84, 92 i 93.

De Jesús M. Pau, les fotografies de les planes 14, 23, 30, 34, 46, 77 baix, 81, 82 i 83.

De Josep Roca, les fotografies de les planes 36, 73, 74, 90 i 91.

Són de Josep M. Mallarach, les fotografies de les planes 10 i 11.

De l'Arxiu Mas Avellana, les fotos de les planes 51, 54 i 76 dalt.

De l'Arxiu Mas, les fotografies de les planes 7 i 32.

Les fotografies de les planes 70 i 71 són del Programa de l'Exposició Miquel Ferrarons i Abel.

La fotografia de la plana 72 és de Francesca Illa.

De la Germana Josefa Conde són les fotografies de la plana 49.

La foto de la plana 48 és de Guillem Vinyolas.

La de la plana 64 és de Teresa Viñolas.

La de la plana 65 és de Joana Pujol.

D'Emili Puig és la foto de la plana 62.

De Francesc Caula la de la plana 16.

D'Eugeni Argelès la de la plana 85.

Del Museu d'Art de Sabadell és la fotografia de la plana 33.

Són de Ramon Sala les fotografies de les planes 38 i 39.

De la Revista *Basalt*, les fotos de les planes 53 baix, 77 mig i 87.

Del Club de Natació de Castellfollit de la Roca, la foto de la plana 86.

De la revista *L'Olotí*, les fotos de les planes 12 i 13 baix.

De A.T.I.C.S. la foto de la plana 13 dalt.

La fotografia de la plana 18 és de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Girona.

La de la plana 79 és de la revista *La Comarca*.

De l'Arxiu Municipal de Castellfollit de la Roca són les fotos de les planes 21, 44, 45 i 56.

La foto de la plana 24 és d'Isidre Prades, dins "Els terratrèmols de la sèrie olotina i el cas de la vila d'Amer", de *Quaderns de la Selva* núm. 2, pàg. 104.

De Joan Roura són les fotos de les planes 41 dalt i 57.

Les fotografies de les planes 42 i 43 són de la Il·lustración Española.

De l'Arxiu de la Biblioteca del Castell de Peralada és la fotografia de la plana 44.

Monografies locals

Darrers títols publicats

Lloret de Mar
per Joan Domènech

Banyoles
per J. Grabuleda i J. Tarrús

Puigcerdà
per Sebastià Bossom

Begur
per Lluís Costa

Viladrau
per M. Feliu, I. López, X. López i Ll. Pagespetit

Camós
per M. Duran

Camprodon
per Sílvia Planas

Maçanet de la Selva
per El Taller d'Història

Sant Jordi Desvalls
per S. Planas i N. Puigdevall

Ribes de Freser
Per Miquel Sitjar

Salt
per X. Alberch i J. Burch

Sant Joan de les Abadesses
per J. Albareda i J. Ferrer

La Vall de Bianya
per J. Murlà Giralt

Capmany
per A. Egea i M. Roig

Gualta
per Ramon Alberch

Platja d'Aro
per Pere Barreda

La Vajol
Albert Juanola

Vilobí d'Onyar
per Dora Santamaria

Vilafant
per J. M. Bernils

Osor
per F. Bruguera i N. Ramió

Maçanet de Cabrenys
per Pere Roura i Sabà

Santa Coloma de Farners
per J. T. Grau, J. Mestre i R. Puig

Riells i Viabrea
per Jordi Collell i Carme Escudé

Siurana d'Empordà
per Antoni Egea i David Pujol

Les Lloses
per J. Gordi i R. Llimós

La Vall de Campmajor
per Joan Fort

Santa Pau
per Salvador Reixach

Jafre
per R. Alberch i J. Viñas

Llançà
per Josep Clavaguera

Llanars
per Agustí Dalmau

Llívia
per R. Garriga, M. Vilaseca i J. Vinyet

Riudellots de la Selva
per Elvis Mallorquí (coord.)

Boadella d'Empordà
per David Serra i Busquets

Vilanant
per Pere Borrat i Antoni Egea

Bàscara
per Albert Riera

Cabanes
per Josep M. Bernils

Sant Feliu de Pallerols
per Xavier Solà

Guies

Darrers títols publicats

Trens i carrilets
per Josep Clara

Canvistes i banquers
per Narcís Castells

Màgiques, pors i supersticions
per Carme Vinyoles

Els volcans
per Josep M. Mallarach

Els indians
per Rosa Maria Gil

Els Pirineus, del Puigpedrós al Puigneulós
per Josep Clara

Cristians de Girona
per Josep M. Marqués

L'estany de Banyoles
per M. Coma i J. Gratacós

Els rellotges de sol
per M. Gil

Els maquis
per J. Clara

Els monuments megalítics
per J. Tarrús i Júlia Chinchilla

El pessebrisme
per J. Dalmau i Corominas

La ceràmica
per Andreu Bover

La farga
per Jordi Mascarella

Castells vius
per C. Vinyoles, M. Torns i P. Lanao

La pesca
per J. Sala i J. Domènech

La ramaderia
per P. M. Parés i T. Vilaró

Els protestants
per Josep Clara

La tramuntana
per J. M. Dacosta i X. Febrés

El Montseny
per J. M. Rueda i J. Tura

L'electricitat
per M. Pous i J. Callol

El periodisme
per Lluís Costa

Els glacials
per Jordi Fernández

L'excursionisme
Per Jordi Dalmau

La Girona dolça
per J. V. Gay i N. Puigdevall

Les campanes
per Carles Sapena

La Ciutadella de Roses
per C. Díaz, H. Palou i A. M. Puig

El Teatre
per Pep Vila

Els Museus megalítics
per G. Alguilar, J. M. Rueda

Els refugiats
per Mercè Borràs

Per les Esglésies
per J. M. Marqués

Les Guilleries
per Emili Rams i Josep Tarrés

El Modernisme
per Pilar Soler

El Contraban
per M. Alguilar, J. Maymí, J. Ros i X. Turró

Els Centres d'Estudis
per Carles Sapena

Aquesta monografia, adreçada a un públic ampli, té com a objectiu principal donar una visió general dels diferents aspectes geològics, històrics, polítics, socials, culturals... que han configurat aquest poble, si bé petit, no menys important que qualsevol altre del nostre país.

Els seus capítols són el resultat de conjugar notes històriques ja publicades amb notes inèdites extretes d'arxius històrics, parroquials, arxius de famílies properes a la població i el testimoni oral de la nostra gent de més edat.

Jesús Culebras Devesa va néixer el 1958 a Castellfollit de la Roca. És mestre i llicenciat en pedagogia per la Universitat de Girona. Cofundador i primer director de la revista local Basalt. Ha col·laborat en la premsa local i comarcal amb articles de temàtica històrica i pedagògica. Actualment viu a Foixà i treballa de mestre a l'I.E.S. de La Bisbal d'Empordà.

ISBN 849518742-6



MONOGRAFIES LOCALS



Diputació
de Girona



Caixa de Girona